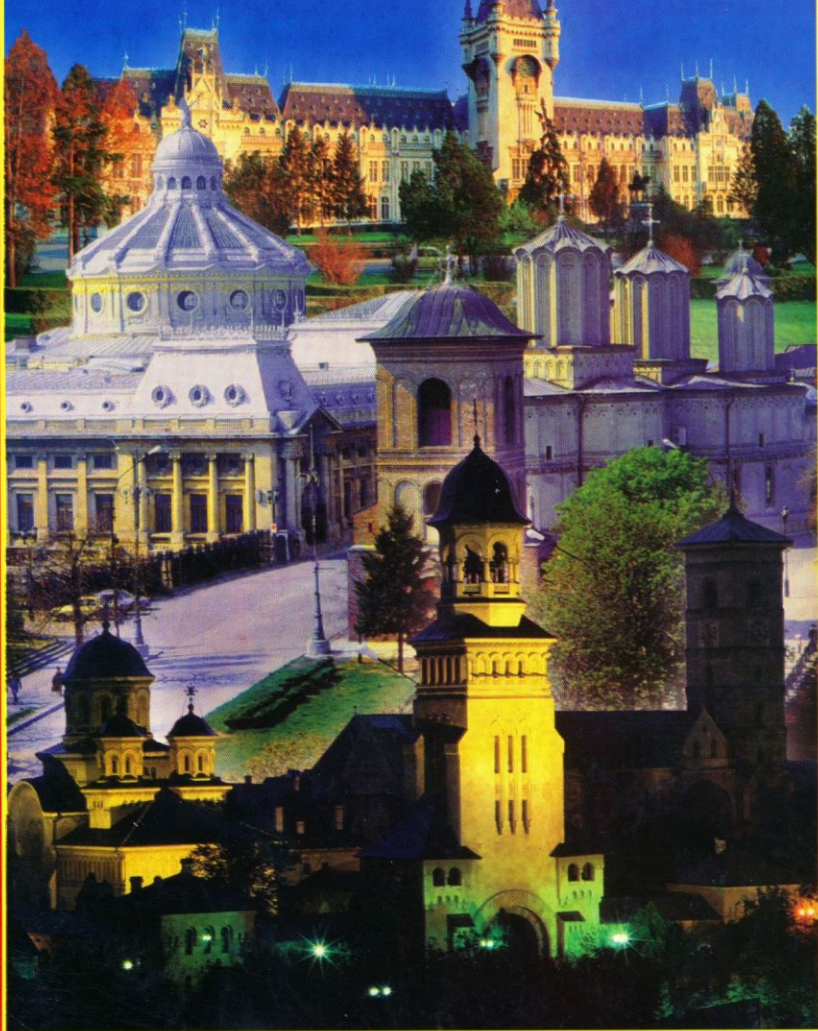

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

Decembrie 2002

magazin istoric

Anul XXXVI – serie nouă – nr. 12 (429)
decembrie 2002

<http://www.itcnet.ro/history/magazin.htm>
e-mail: mistoric @ itcnet.ro

1 Începută la Iași, la 5 ianuarie 1859, continuată la București, la 24 ianuarie 1859, prin dubla alegere a lui Cuza ca domn al Principatelor Unite, România a fost întregită la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia

2 Femeie tânără cu salbă este titlul acestei picturi semnate, în 1853, de Gheorghe Tattarescu. Ca și în cazul tablourilor cu subiecte bisericesti, revoluționare sau patriotice, artistul vădește o deosebită grijă pentru amănuntul semnificativ, creator de atmosferă. Femeile s-au gătit dintotdeauna cu bijuterii și haine scumpe, nu numai pentru a marca rangul social pe care îl ocupau

3 Piesă din fildeș descoperită în mormântul de la Vergina (presupus a fi fost pregătit pentru regele Alexandru Macedon), înfățișându-l pe zeul Pan conducând un cuplu format dintr-un om cu barbă și o tânără femeie

4 Planul palatului coreean Ch'ang-dokkung, reprezentat pe un paravan pliabil, din perioada Choson

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-sef:

Dorin Matei

Secretar general de redacție:

Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Irina Sălăvăstru,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan

Secretar de redacție

și macheta artistică:

Theodor Lianos

Director economic:

Doina Pascu

Documentare:

Mădălina Geambașu

Corectura:

Georgeta Apreotesei,

Constanța Avram

Secretariat:

Floarea Dragne

Difuzare:

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

decembrie

2002

4 Să pui chingi torentului

*Național-universal
în evoluția unei limbi*

O. ONICESCU

5 Minunea nașterii lui Iisus Hristos

Patriarhul
TEOCTIST

7 Cuvântul Domnului în pârjolul ateismului

*Misiunea ortodoxă
română în Transnistria
(1941-1944)*

A.N. PETCU

DISECȚIE PE VIU

11 Adio, dar rămân cu tine

*România comunistă
și Tratatul de la Varșovia*

D. DELETANT

16 1989. Jurnalul unei singurătăți

*Ziua când au crescut
mere în ploi*

V. SĂHLEANU

21 Se aprind luminile rampei

*Inaugurarea Teatrului
Național din București*

I. NICULESCU

26 Colț cu Podul Mogoșoaiei

Cafeneaua Fialkowski

M. IONIȚĂ

29 Poarta Eroilor

*Povestea
Arcului de Triumf*

I. ZĂNESCU

33 Unde-i unu, e puterea

Gh. Gheorghiu-Dej

S. ALEXANDRESCU

36 Dulce ca mierea e pușcăria patriei

Vasile Stoica

L. ȚĂRANU

REVERBERAȚII

42 Pătrășcanu confirmat

L. GROZA

44 Un duce pe platoul de filmare

*Luchino Visconti
și „Ghepardul”*

M. RADNEV

47 Pribeag la Cotul Donului

*Amintiri din
al doilea război mondial*

V. BUDESCU

48 Spionii Dunării Albastre

AL. POPESCU

**PE VREMURI,
OAMENII ÎȘI
TRIMITEAU
SCRISORI**

52 D.A. Sturdza-
C. Hurmuzaki

G. FILITTI

57 Dau un sat
pentru un postav
*Podoabe și jupanițe
în secolul XVII*

FL. NIȚU

61 Istorici
care au fost
Adolf Armbruster

I. BULEI

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

67 Anatomia fricii
*U.R.S.S. după moartea
lui Stalin*

VL. BUKOVSKI

71 Dărmătorul
de cetăți

Demetrios I Poliorketes

A. DUMITRU

**HOOVER
INSTITUTION**

74 Gând pentru
românii americani

L. COSOVANU

75 Legendă
și istorie în Țara
Dimineților Liniștite

E. URIAN

81 Ziua întâi
*Independența Albaniei
văzută de la București*

G. MAKSUTOVICI

RUBRICI

66 Pentru biblioteca
dumneavoastră

79 Amprente în timp

84 În București,
acum 50 ani

I. LĂCUSTĂ

80; 88
Eveniment

64; 89; 90
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

91 Munca unui an
Sumarul sumarelor

O LIMBĂ UNIVERSALĂ

Aspirațiile către o limbă universală renasc, mereu asemeni gândurilor despre paradisul pierdut. Paradisul a existat, dar numai o dată și numai pentru Adam. Apariția tovarășei sale l-a dus repede la desființare.

Paradisul limbii universale a fost imperiul universal al Romei, continuat din ce în ce mai palid și numai pentru anume sfere de interese de Biserica romană. Lumina acestui trecut ce-a corespuns unei realități

istorice a fascinat întreg Evul Mediu care aspira după un stat universal și deci după o limbă universală, care n-au mai venit și nu se profilează nici azi pentru vreun viitor apropiat.

Limbile s-au diversificat nu numai cu ocazia turnului Babel, ci urmând procese naturale, care nu pot fi ținute în loc. Limba engleză a americanilor devine repede, sub ochii noștri, o limbă americană, urmând același curs de adaptare la realitățile trăite care a dus la diversificarea limbii latine după dispariția Imperiului roman. Dezvoltarea naturală a națiunilor, cel puțin până acum, nu pare a le îndrepta spre o limbă universală.

Dar iluzia renaște mereu.

În zilele noastre este favorizată de calculatoarele electronice. [...] Ordinatorul a devenit suportul protagoniștilor limbii universale pentru că dă iluzia că poate realiza o echivalență între principalele limbi ale lumii de azi. Dacă limbile sunt echivalente înseamnă că, de fapt, preexistă în fond o limbă unică pe care ordinatorul o va putea formula în modul său specific. Am avea astfel o limbă universală, care ar fi tot așa de reală ca și limbile naturale. [...]

La iluzia ordinarilor suport ale unei limbi universale să adăugăm doar observația că, în puțini ani de când ele funcționează folosind limbaje proprii, aceste limbaje însele au reușit să se diferențieze și nu par a se opri la algoul sau fortranul de ieri.

OCTAV ONICESCU

Părăsind terenul unei abstracte și iluzorii limbi universale, trebuie să recunoaștem funcția organică a limbilor naturale. Dat aceasta nu împiedică ca din noianul complex și mereu înnoit al relațiilor dintre oameni să nu se desprindă unele cu caracter de universalitate. Pentru atari relații, limbajele cu același caracter se impun singure. Muzica, de pildă, este baza unor astfel de relații: limbajul ei are caracter

universal sau aproape.

Cinematograful mut a fost un mijloc de relații universale. Cel vorbit pierde acest caracter pe măsura adâncirii de semnificație a filmelor, pe măsura apropierei de redare mai completă a realității pe care numai vorbirea o poate exprima.

Matematica privește relații universale. O parte din limbajul ei reprezentat prin simboluri și formule este de asemenea universal. Dar pentru o altă parte a ei, și anume partea reprezentată prin texte în limba naturală a redactorului, tendința spre universalitate este împlinită numai prin utilizarea din ce în ce mai generală a limbii engleze. Soluția nu este fără defecte deoarece implică o cunoaștere și practică tot așa de nuanțată a acestei limbi ca cea naturală a matematicianului. [...]

În orice caz, pentru orice domeniu al vieții silința spre universalitate a expresiei în domeniul relațiilor universale trebuie aprofundată.

Tot ce unește pe oameni să fie consolidat și prin limbaj; dar în același timp structurile specifice să fie întărite. Demn de relevant este faptul că aprofundarea și rafinarea limbilor proprii, a limbilor naturale, merge în mod normal în acord cu amplificarea relațiilor internaționale și cu exprimarea cea mai potrivită pentru ele.

(Pe drumurile vieții, Editura științifică și enciclopedică, 1981)

LA NAȘTEREA FIULUI LUI DUMNEZEU

Întruparea fiului lui Dumnezeu, Mântuitorul Iisus Hristos, de la Duhul Sfânt și din Precurata Fecioară Maria, este prăznuită de toți creștinii, în fiecare an, la 25 decembrie.

Această sfântă zi a Nașterii Domnului și Mântuitorului Iisus Hristos, când „Cuvântul s-a făcut trup și s-a sălășluit între noi” (Ioan 1, 14), este statornic evocată în opera pastorală a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul

Bisericii Ortodoxe Române.

Cu binecuvântarea Părintelui Patriarh, publicăm câteva dintre cuvintele de învățătură adresate credincioșilor, reunite în volumul VII al lucrării Prea Fericirii Sale Pe treptele slujirii creștine, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, care cuprinde predici, meditații teologice, alocuțiuni, mesaje și apeluri ale Arhiepiscopului Bisericii noastre străbune.

Crăciunul, Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos, minunea așteptată de profeții și de dreptii Vechiului Testament, s-a împlinit la Betleem, acum peste două mii de ani, în acea peșteră, în acea iesle, unde magii L-au găsit pe pruncul Iisus, care au știut apoi, prin inspirația divină, să deruteze, să îndepărteze mânia lui Irod.

Nașterea Mântuitorului a rămas pentru noi, pentru creștinătatea întreagă, simbolul vieții, simbolul luminii, simbolul viitorului. Iisus cel Smerit, prunc în peștera Betleemului, privit cu duiosie de Maica Sa Prea Curată, Fecioara Maria, și de dreptul Iosif, primii închinători ai Domnului Iisus; înseamnă dragostea dumnezeiască întrupată pentru a ne ridica pe noi la înălțimea lui Dumnezeu.

Fiul lui Dumnezeu a luat chip de om, asemenea nouă, ca apoi, ridicându-Se din morți, să ne înalte la Dumnezeu. Marii Părinți ai Bisericii au scris acest adevăr de credință, care apoi a fost vestit și a făcut din fiecare creștin, din fiecare fiu al Bisericii un chivot luminos, a făcut un Betleem, unde Iisus Hristos se naște în fiecare dintre noi.

Crăciunul vine, astfel, cu bucuria aceasta a înălțării omului, a luminii demnității omenești, a tot ceea ce este personalitate omenească după chipul Mântuitorului Iisus Hristos. Mântuitorul Hristos a venit ca să dea chip dumnezeiesc omului, ființei din om. Crăciunul este, deci, o sărbătoare a creștinătății de pretutindenă, o sărbătoare a vieții, o sărbătoare a viitorului, o sărbătoare dedicată înde-

osebi pruncilor, tinerilor, căci pruncii, tinerii sunt simbolul perpetuării neamului omenesc.

Fiecare popor, fiecare familie, fiecare ființă omenească poartă mesajul Nașterii Pruncului Iisus, poartă această slăvită binecuvântare a Bisericii de a trece în marea familie a celor care reprezintă coroana sfințeniei dumnezeiești a omului, de a trece în marea familie a sfinților, a dreptilor, a martirilor.

Acești sfinți, pe care îi avem în frescele bisericilor, cu toții, de acolo de unde sunt, se alătură bucuriei noastre, dacă păstrăm bunătatea neamului, dacă păstrăm lumina Betleemului. Biserica ne pecetluiește la Botez cu ungerea Sfântului Mir din această mare bucurie a odrăslirii cu Dumnezeu. Din acest izvor au odrăslit marii voievozi, părinții neamului românesc, ctitori de biserici și mănăstiri, care ne-au lăsat pildă să păstrăm în continuare acest sentiment.

Deși prunc după înfățișare și cu chip omenesc, întru totul asemenea fiecărui nou-născut pe pământ, dar lipsit de păcat, Cel vestit de păstoriei din preajma Betleemului este Fiul lui Dumnezeu și hărăzit din vecie să mântuiască omul, prin cinstirea chipului acestuia, și prin înălțarea omului până la împărtășirea asemănării cu Dumnezeu. Venind pe pământ, într-un spațiu geografic precis și într-un timp precis, reținut de istorie, Fiul lui Dumnezeu a venit însă ca domn al istoriei, stăpân al lumii și al timpului. De aceea, Mântuitorul Hristos n-a mai legat opera Sa mântuitoare numai de spațiu și de timp, ci aceste două dimensiuni ale existenței noastre au fost puse în

slujba învățaturii Sale spre mântuirea neamului omenesc și spre răscumpărarea și a firii, creația Sa.

Cu mintea lui limitată, omul nu este în stare să cunoască răul, să măsoare scurgerea anilor și să stăpânească timpul. Numai lumina cunoștinței lui Dumnezeu îl poate ajuta să folosească timpul hărăzit existenței lui spre mântuire. Acest „astăzi“ din colindele noastre, această clipă de față ne atrage luarea-aminte asupra însemnătății timpului întru dobândirea chipului și asemănării cu Dumnezeu. De aici izvorăște și năzuința noastră, năzuința creștinătății, încât acest „astăzi“ continuă în veșnicie. Pruncul Iisus în clipa de față Se naște ca acum două mii de ani, și Se naște în fiecare suflet, în fiecare om, de orice culoare ar fi, pe orice meridian ar trăi acesta. El Se naște mereu și astăzi în sufletul fiecărui credincios.

Clipa de față, așadar, acest „astăzi“, dobândește valoare de veșnicie, de continuitate a întrupării chipului lui Dumnezeu în om prin credință, prin fapte bune și prin harul cel dumnezeiesc, începătorul mântuirii noastre. Acest mare adevăr ni-l vestește Biserica mereu de două mii de ani: Hristos vine astăzi; Hristos bate la ușa inimilor noastre, astăzi, în clipa în care noi ne rugăm, în clipa în care noi îl așteptăm sau în clipa în care, fără ca noi să bănuim, El bate la ușa inimilor noastre (Apocalipsă 3, 20).

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII
ORTODOXE ROMÂNE

MISIUNEA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ÎN TRANSNISTRIA (1941-1944)

ADRIAN NICOLAE PETCU

În iunie 1941, în urma intrării în război contra Uniunii Sovietice alături de Germania lui Hitler, românii au recâștigat teritoriile ocupate cu forța în vara anului 1940. Antonescu nu s-a oprit la Nistru, ducând un război pe pământ străin. Cu acordul lui Hitler, statul român a primit în administrație și un teritoriu delimitat de Nistru și Bug, până la Marea Neagră. Această bucată de pământ a luat numele de Transnistria și a fost organizată într-un guvernământ civil la 19 august 1941, condus de profesorul Gheorghe Alexianu. Capitala a fost stabilită la Tiraspol, apoi la Odessa, după cucerirea orașului de către trupele române, la 16 octombrie 1941. S-a instituit o monedă (RKKS) și s-au reorganizat administrația locală și cea centrală, serviciile publice, iar economia, în mare parte, s-a repus în funcțiune.

În acest teritoriu, unde trăiau și români, în secolul XVII, pentru doi ani, se exercitase autoritatea unui domn al Moldovei. La 11 februarie 1681, prin pacea de la Radzin dintre Rusia și Imperiul otoman, Gh. Duca a primit hătmânia Ucrainei, pe care a deținut-o până în 1683.

Biserica Rusă fiind aproape inactivă în teritoriul dintre Nistru și Bug, misiunea ei avea să fie preluată de Patriarhia Română. B.O.R. a înființat, cu acordul conducerii politice, Misiunea Ortodoxă Română din Transnistria (M.O.R.), ca eparhie misionară, cu rolul de a trezi spiritual pe localnici, după 20 de ani de ateism propagat de sistemul comunist. Noua structură religioasă avea un rol temporar, deoarece acest spațiu depindea canonic de Patriarhia de la Moscova.

Ion Antonescu a numit în fruntea M.O.R. pe arhimandritul Iuliu Scriban, profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București. Acesta avea să ajungă în noul spațiu misionar după 15

septembrie 1941. Inițiativa primelor măsuri a avut-o preotul misionar Teodor Rudiev, din Arhiepiscopia Chișinăului.

Înălți ierarhi în vizită

Situația religioasă era gravă la venirea românilor în Transnistria. Au găsit doar un singur preot, și acesta în Odessa. Mai mult, preoții care începeau treptat să reapară erau aderenții diferitelor facțiuni ale Bisericii Ortodoxe sau apostatați. Astfel era Biserica Vie, ruptă din Biserica Ortodoxă canonică. Venise cu inovații dogmatice și liturgice, iar politic se angrenase în prigoana religioasă dirijată de bolșevici, prin aparatul lor de

represiune. O altă Biserică era cea autocefală ucraineană, desprinsă din cea canonică, în împrejurările declarării independenței de către Ucraina și care deviasse de la dreapta credință. Sectele proliferaseră de multe ori cu ajutorul poliției politice. Existau și apostatați, cei care au renunțat la credința religioasă și nu mai puteau sluji vreodată.

Primii preoți misionari au fost cei de pe malul drept al Nistrului. Lor li s-au alăturat cei trimiși de eparhiile de Huși, Hotin, Oltenia, Bucovina, Chișinău, Ismail, București, până la sfârșitul lunii martie a anului 1942 trecând Nistrul 285 clerici. Erau preferați cei din eparhiile apropiate, Chișinău, Ismail, Hotin sau Bucovina, deoarece erau mai

Iulie 1942. Mitropolitul Nifon al Olteniei în vizită la Goian...

apropiați de tradiția și mentalitatea celor din Transnistria.

Pe de altă parte, credincioșii începeau să-și repare bisericile sau să-și înalțe case de rugăciuni, situație ce reclama slujitori. De altfel, responsabilități Misiunii arătau în dările de seamă către Sfântul Sinod al B.O.R. că „soseau din cele mai îndepărtate colțuri ale Transnistriei oameni care cereau cu insistență să li se sfințească bisericile, să li se dea preoți...”.

Inițiativa a aparținut trupelor române, prin preoții militari care mărșăluiau alături de acestea, în frunte cu Partenie Ciopron, episcopul Armatei. Cele mai multe obiecte de cult de care noile lăcașuri aveau nevoie au fost aduse din țară, de către preoții misionari, sau trimise prin echipele misionare, care slujeau temporar în zonă. Astfel, dacă la intrarea trupelor române în Transnistria exista doar o singură biserică care funcționa – și aceasta în Odessa –, la 15 martie 1943

erau reparate 632 lăcașuri, inclusiv casele de rugăciuni.

Pentru o mai bună îndrumare religioasă și statornicire bisericească, teritoriul provinciei Transnistria a fost împărțit în 14 protoierii: Moghilev, Juguștru, Tulcin, Râbnița, Balta, Dubăsari, Ananiev, Golta, Tiraspol, Berezovca, Oceacov, Ovidiopol, Odessa și Odessa oraș, cu 63 de subprotoierii, conform administrației laice: un protoieru pe județ și un subprotoieru pe plasă.

Acțiunii de peste Nistru i s-a dat o înaltă semnificație odată cu vizita misionară a ierarhilor ardeleni din perioada 2-27 septembrie 1941. Era formată din episcopii Andrei al Aradului, Vasile al Timișoarei, Veniamin al Caransebeșului, Nicolae al Oradei, ajutați de 53 de preoți, și condusă de mitropolitul Nicolae al Ardealului. Acestora li s-a adăugat o altă echipă, condusă de episcopul Grigorie de Huși. Ierarhii români ortodocși au

sfințit bisericile reparate, au botezat copiii, chiar și pe cei până la 18 ani, au sfințit troițe, au vizitat răniții din spitalele de campanie, au împărțit icoane și cărți de rugăciuni localnicilor.

Cel mai important moment a fost la 21 septembrie, când au avut loc slujba de sfințire și botezul celor 30 de prunci din satul Sucleia de pe malul stâng al Nistrului, într-o zonă cu majoritate moldovenească. Comunitatea locală a avut bucuria să primească de la patriarhul Nicodim o mare și frumoasă icoană cu Maica Domnului, iar de la ministrul Cultelor, Radu Rosetti, două candel.

După vizita ierarhilor ardeleni, în Transnistria aveau să mai meargă și alți ierarhi, mai ales din zona apropiată, cum au fost episcopii Policarp de Ismail și Efreim al Chișinăului, care la Paștele anului 1942 bucurau sufletele credincioșilor din Tiraspol și Odessa. Ultimul a fost mitropolitul Nifon al Olteniei, în iulie 1942, care a cercetat lucrarea preoților trimiși în misiune cu binecuvântarea sa, dar a și sfințit biserici, a hirotonisit preoți și a săvârșit pomeniri la cimiterile de lângă Odessa.

Mitropolitul Visarion Puiu, care a preluat conducerea Misiunii în perioada decembrie 1942-decembrie 1943, vorbind despre starea spirituală a populației din acest ungher al marii Rusii, distingea mai multe categorii în funcție de

vârstă: „bătrânii, rămași de înaintea revoluției din 1917, asistând la sfintele slujbe cu lacrimi și suspine; copiii cu o sete explicabilă de a învăța în școală românește, iar la biserică a vedea noutatea slujbelor arhieriești în năvăliri în adevăr mișcătoare; al treilea strat e al figurilor de «apași» și, precum îmi spun preoții, de părinți cucerți de ideile propagandei bolșevice, care stau retrași și nelăsând copiii a merge la biserică”.

Tradiții religioase reînviat

De multe ori, preoții români, dar și cei localnici, au ținut conferințe cu invitați de prestigiu din țară, în care se dezbăteau subiecte care să combată ideile ateist-comuniste și deficiența morală; au organizat școli de cateheză în reședințele de județe,

Biserica din Târnăuța

activități culturale în căminele culturale cu ajutorul intelectualilor. La acestea se adăugau solemnitățile religioase cu ocazia sfințirilor de biserici sau troițe, pomeniri la cimitirele ridicate după iulie 1941 și la cele vechi sau vizitele arhieriești ale diferiților prelați din țară. S-au organizat coruri în fiecare județ, care susțineau un repertoriu laic și religios, dar și coruri locale în

cadrul parohiilor, reînviind astfel tradițiile religioase din vechiul spațiu rus.

Pe de altă parte, învățământul a fost din nou așezat pe reperele religioase. Cu toate greutățile materiale – manualele comuniste care fuseseră cenzurate, dar care se mai foloseau, din lipsa celor noi –, elevii au cunoscut necesitatea rugăciunii la școală, dar și participarea la slujbele care se țineau la inițiativa preotului, de multe ori acesta fiind și profesor.

Pentru pregătirea clerului au fost înființate seminarul de la Dubăsari (1942) și Facultatea de teologie de la Odessa (1941). S-au tipărit cărți de rugăciuni pentru copii și adulți (în limbile rusă și română), reviste (*Transnistria Creștină* – oficiosul Misiunii, apărut între 1942-1943, în patru numere; *Duminica* – cu text paralel româno-rus, care apărea la mănăstirea Berșad, calendare bilingve, diferite

...și la Jahorluc

La sfințirea bisericii din Tîbulăuca

cărți cu caracter educativ-religios etc.).

Duminica Ortodoxiei a anului 1943

Venirea mitropolitului Visarion Puiu la conducerea Misiunii a contribuit mult la sporirea prestigiului ei datorită păstoririi sale anterioare la Hotin (1923-1935) și la Mitropolia Bucovinei (1935-1940), statutului său de arhiereu, dar și a măsurilor luate de către acesta, prin apropierea de credincioși.

Însă cel mai important moment din arhipăstoria sa în Transnistria este reprezentat de marele eveniment din Duminica Ortodoxiei (14 martie, prima duminică din Postul Mare) a anului 1943. Mai exact, după slujba săvârșită la catedrala din Odessa, mitropolitul, însoțit de episcopii Efreim al Chișinăului și Poli-

carp al Ismailului și cu participarea unui impresionant număr de credincioși, a pornit în procesiune până în „piața 16 octombrie de lângă gară, unde ieri aveau loc serbările bolșevice“, pentru a oficia slujba Duminicii Ortodoxiei.

Anatemele spuse cu voce tare și clară la megafon de vlădica Visarion și cântate de cor împotriva celor care au persecutat și vor mai persecuta credința creștină au făcut o vie impresie celor prezenți.

Momentul a fost deosebit de important, deoarece această slujbă tradițională în Biserica Ortodoxă își are originea de la Duminica Ortodoxiei a anului 843 (11 martie), atunci când icoanele au fost reintroduse pentru totdeauna în Biserica Creștină.

Pentru prima dată comunismul nu era numai condamnat, ci chiar blestemat de Biserica Ortodoxă Română. Toate acestea s-au desfășurat

pe fondul contraofensivei sovietice, declanșată după tragedia de la Stalingrad.

La sfârșitul anului 1943, înaintarea rapidă a trupelor sovietice și zvonurile care se lansau privitor la viitorul provinciei au creat în rândul populației Transnistriei o mare neliniște. Localnicii se temeau că administrația va fi preluată de germani.

Misiunea avea să-și retragă treptat aproape întreaga logistică, iar mitropolitul Visarion s-a stabilit în Moldova, la mănăstirea Neamț. Conducerea a fost preluată de vicar, arhimandritul Antim Nica, până la ocuparea fostului guvernământ de către ruși.

Deși a ființat o perioadă foarte scurtă, Misiunea Ortodoxă Română din Transnistria a depus o activitate însemnată pe un teritoriu lovit de ateismul bolșevic și de război. Românii – prin ajutoarele trimise din țară, prin preoții misionari și cu ajutorul resurselor spirituale locale – au revigorat Biserica lui Hristos.

Pe măsură ce sovieticii au revenit, i-au pedepsit pe preoții „colaboraționiști“, au distrus bisericile și au jefuit tot ce construiseră românii. Pe de altă parte, după război, toți misionarii au fost acuzați de puterea comunistă instalată la București de „însușirea din Transnistria de bunuri sovietice, pe care le-au trimis în țară“.

Dincolo de toate acestea, M.O.R. a reprezentat poate cea mai importantă misiune externă a Bisericii Ortodoxe Române. ■

Institutul de Studii Politice de Apărare și Istorie Militară (I.S.P.A.I.M.) a lansat în luna octombrie o culegere de documente pe suport electronic, ce ilustrează politica internă și externă a României în perioada 1956-1981. Selecția documentelor de pe acest CD-Rom – ce poartă titlul România în cadrul Tratatului de la Varșovia. Ambivalență și ambiguitate, 1956-1981 – a fost făcută de profesorul britanic Dennis Deletant, un foarte bun cunoscător al limbii și al istoriei noastre. Ele sunt însoțite de o Postfață semnată de general de brigadă Mihail E. Ionescu, directorul I.S.P.A.I.M. Traducerea în limba engleză le asigură intrarea în circuitul științific internațional.

Profesorul Dennis Deletant a încredințat revistei noastre o versiune românească a Cuvântului înainte, ce însoțește culegerea.

AMBIVALENȚA ȘI AMBIGUITATEA POZIȚIEI ROMÂNIEI COMUNISTE

Inițial, poziția României în cadrul Tratatului de la Varșovia a fost una de desăvârșită fidelitate față de stăpânul sovietic; dar la începutul anilor '60 acest servilism practic a dispărut. Comportamentul României în interiorul Tratatului a reflectat politica sa externă tot

1956. Distrugerea unei statui a lui Stalin la Budapesta

mai autonomă. Ea a fost urmată cu o îndemănare diplomatică desăvârșită în limitele pe care conducătorii României le-au considerat că vor fi acceptate de Uniunea Sovietică. Atitudinea României în testarea acestor limite a fost descrisă ca „echivocă”, „paradoxală” și „disidentă”.

DENNIS DELETANT
University College, London

In 1956, în timpul revoltei din Ungaria, România a fost cel mai activ aliat al Uniunii Sovietice. Ecurile revoltei, care a început cu o mare demonstrație populară în Budapesta, la 23 octombrie 1956, în cursul căreia monumentul lui Stalin a fost distrus și s-a înălțat drapelul fără emblema Republicii Populare, au fost curând resimțite în România. La 27 octombrie la București, Cluj, Iași și Timișoara au avut loc demonstrații ale studen-

ților și muncitorilor. Accentul protestelor studențești cădea pe renunțarea la învățarea limbii ruse în școli și universități. La 29 octombrie, vatmanii din București au ținut o adunare de protest cerând îmbunătățirea condițiilor de trai; la Iași s-au produs demonstrații de stradă pentru o mai bună aprovizionare cu mâncare. O recoltă foarte proastă provocase mari lipsuri și cozile deveniseră un fapt obișnuit la București și în alte orașe principale. Gheorghe Gheorghiu-Dej,

aflat în fruntea unei delegații în Iugoslavia, și-a întrerupt brusc vizita și s-a întors în țară. S-au făcut mii de arestări în centrele unde avuseseră loc mișcări de protest, mai ales printre studenții care participaseră la manifestațiile de la Cluj și Timișoara. Una dintre cele mai puternice acțiuni a avut loc la București.

La 29 octombrie, pentru a-i potoli pe muncitori, guvernul a anunțat că salariul minim va crește, iar ceferiștilor li s-a acordat dreptul de a călători

gratis pe tren. La 30 octombrie, în regiunile Timișoara, Oradea și Iași s-a instituit regim militar, pe măsură ce trupele sovietice treceau frontiera de Est a României și se îndreptau spre cea de Vest, către Ungaria.

Convergența de interese cu Uniunea Sovietică și nu doar o obediență de sclav au determinat atitudinea adoptată de Dej și restul conducerii de la București. Ei aveau două griji: o revoltă încununată de succes la Budapesta contra conducerii comuniste se putea întinde și la cei aproape 2 000 000 de unguri din Transilvania, iar o Ungarie necomunistă putea să emită pretenții asupra unor părți din acea provincie. Temerile le erau alimentate și de participarea studenților și muncitorilor maghiari la demonstrațiile din Cluj, Timișoara și Regiunea Autonomă Maghiară.

La 1 noiembrie 1956 Hrușciov și Malenkov au făcut o vizită secretă la București pentru a discuta criza ungară cu liderii din România, Bulgaria și Cehoslovacia. Trioul românesc – Dej, Bodnăraș și Ceaușescu – care a luat parte la întâlnire a făcut presiuni pentru o intervenție militară fermă contra guvernului Imre Nagy. Dej și Bodnăraș au fost primii lideri străini care au vizitat Budapesta după succesul invaziei sovietice.

Mulțumirea sovieticilor față de rolul jucat de România în octombrie și noiembrie 1956 a fost folosită în avantajul țării doi ani mai târziu, când Hrușciov a decis să retragă trupele sovietice. Impactul cel mai

semnificativ produs de retragere asupra liderilor români a fost psihologic. România era, în continuare, strâns legată de blocul sovietic. Diviziile sovietice din sudul Ucrainei și, dincolo de Prut, din Republica Moldova puteau interveni imediat în caz de urgență. Totuși, indiferent de motivele

Generalul Jaruzelski

pentru care sovieticii s-au retras, Dej o putea privi ca o concesie smulșă Moscovei, iar cu rezerva de încredere astfel câștigată, putea începe, chiar dacă cu multă precauție, o politică ce plasa România dincolo de interesele sovietice.

Reacția lui Dej a fost una activă și reactivă. Nu era vorba numai de conturarea unei politici externe menite să distanțeze România de Uniunea Sovietică, ci și de o reacție la două amenințări majore pentru noua evoluție a României. Prima o constituia planul lui Hrușciov, prezentat la Moscova, la 3-5 august 1961, membrilor C.A.E.R., potrivit căruia acest organism urma să primească un rol de planificare supranațional. A doua era conflictul sino-sovietic. La cel

de al III-lea Congres al P.M.R., în iunie 1960, Dej a folosit formula chinezească a egalității tuturor statelor socialiste pentru a-și justifica propria politică autonomă față de Uniunea Sovietică, primind susținerea Chinei pentru respingerea planului de restructurare a C.A.E.R.

Disputa sino-sovietică îi era indispensabilă lui Dej, dar liderul român era grijuliu să-și păstreze neutralitatea față de cele două părți. Încercând să medieze în acest conflict, o delegație română a vizitat Beijingul în februarie 1964, dar s-a întors cu mâinile goale, ceea ce a făcut ca Hrușciov să încerce din nou să readucă România în front. Există informații că Hrușciov a ridicat, dar nu în mod public, problema unei revizuirii teritoriale în Transilvania, în timpul escalei făcute la Moscova de delegația română, la întoarcere din China, arătându-se chiar dispus să organizeze un plebiscit în Basarabia și în Transilvania. Conexiunea făcută între problema Transilvaniei și conflictul sino-sovietic i-a enervat pe români.

Moscova și-a mărit presiunea în aceeași lună, când a fost lansat un plan potrivit căruia cea mai mare parte a R.S.S. Moldova, jumătate din România și o parte a Bulgariei urma să creeze o regiune economică. Autorului, Valev, i-a răspuns Costin Murgescu, într-un comentariu publicat în *Viața economică*.

Astfel de semnale din partea lui Hrușciov, cuplate cu faptul că chinezii erau incapabili să-i ajute economic pe români, au determinat formu-

larea unei declarații de independență care, pe lângă efectul de a preveni orice mișcare a Kremlinului, risca și o cerere de ajutor economic și politic către Occident.

Inlăturarea lui Hrușciov la 14 octombrie 1964 i-a oferit lui Dej o nouă șansă de a consolida breșa față de Moscova. Potrivit lui Ion Pa-

cepa, liderul român l-a chemat pe ambasadorul sovietic la 21 octombrie și i-a cerut să retragă consilierii KGB din România. Discuțiile pe această temă au continuat până la sfârșitul lunii noiembrie și l-au implicat și pe Aleksandr Șelepîn, care până în decembrie 1961, fusese președintele

KGB, ajungând în fruntea Comitetului de partid și de stat ce supraveghea munca KGB. În decembrie 1964, sovieticii au acceptat cererea Bucureștiului, consilierilor permițându-li-se să ia întregul inventar al caselor pe care le ocupaseră. În felul acesta, serviciile de securitate și de informații române au devenit primele din țările Tratatului de la Varșovia rămase fără consilieri sovietici, iar Direcția de Informații Externe a fost, până în decembrie 1989, singura din blocul răsăritean fără o supraveghere directă sovietică. Ceea ce nu înseamnă că ea a încetat colaborarea cu KGB.

La moartea lui Dej, în martie 1965, succesorul său, Nicolae Ceaușescu, i-a urmat politica. Adoptând această

atitudine, Ceaușescu nu numai că a oferit Occidentului prilejul de a exploata o aparentă breșă în lagărul comunist, dar a și sporit dezgustul populației pentru stăpânul sovietic. România a fost prima dintre țările satelit ale Moscovei care a stabilit relații diplomatice cu R.F. Germania (în 1967) și singura țară din Est care avea astfel de relații cu Israelul.

1958. I. Gh. Maurer (dreapta) și Emil Bodnăraș în vizită la Zhou Enlai (în mijloc)

În 1971 a aderat la GATT (Acordul general pentru comerț și tarife), iar în anul următor s-a alăturat Fondului Monetar Internațional și Băncii Mondiale. În 1973 a obținut statut comercial preferențial din partea Pieței Comune.

Între 1965-1981, abilitatea politică i-a asigurat lui Ceaușescu conducerea nedisputată a P.C.R. A făcut apel la sentimentele naționaliste pentru a-și spori popularitatea și, în același timp, pentru a se distanța de U.R.S.S.

Condamnarea intervenției Tratatului de la Varșovia în Cehoslovacia în vara anului 1968 a fost un act de curaj, care i-a adus lui și țării un respect din partea lumii întregi.

În august 1969, Richard Nixon a fost primul președinte

american care a vizitat o țară membră a Tratatului de la Varșovia. În deceniul următor, Statele Unite ale Americii au încurajat politica de autonomie promovată de Nicolae Ceaușescu, iar el a exploatat abil această poziție pentru a îndepărta criticile la adresa politicii sale, pe care le numea „amestec în treburile interne”.

În 1979 el a criticat invadarea Afganistanului de către sovietici, iar în 1981 a recomandat precauție în răspunsul Tratatului față de criza din Polonia. În 1982 s-a opus sporirii cheltuielilor pentru înarmare în cadrul Tratatului de la Varșovia și chiar le-a redus pe cele ale României la acest capitol. În 1984 a refuzat să se

alătura boicotului condus de sovietici contra Jocurilor Olimpice de la Los Angeles. Ceaușescu a încercat să își folosească poziția pentru a juca rolul unui mijlocitor pe scena mondială, dar eșecul în plan economic a dus la instalarea în rândul populației a unui sentiment de deziluzie față de regimul său. În vreme ce în politica externă Ceaușescu a demonstrat aceeași îndemânare ca și Gheorghiu-Dej și Maurer în dirijarea României pe drumul ei autonom, în politica internă a dovedit contrariul, devenind un tiran, insensibil la nevoile populației.

Până la un punct, Ceaușescu a fost victima realizărilor economice ale regimului din anii '60. Speranțe pentru

un viitor și mai luminos fuseseră stărnite de existența unei cantități sporite de bunuri de consum și atunci când au apărut lipsurile, în anii '70, devenind un fapt curent în anii '80, asemenea speranțe au fost zdrobite. Ținând cont de admirația lui Ceaușescu pentru Stalin, nu este surprinzător faptul că politica lui economică a fost caracterizată de obsesia acestuia pentru industrializare și de o totală opoziție față de orice formă de proprietate privată. A fost deci cât se poate de iritat că noul lider sovietic, Mihail Gorbaciov, a devenit, la mijlocul anilor '80, campionul reformelor economice în blocul răsăritean. Opoziția lui, implacabilă, s-a manifestat la ședința C.C.al P.C.R. din noiembrie 1985.

Ceaușescu luase din Occident credite, dar posibilitățile de plată ale țării fuseseră estimate într-o manieră mult prea optimistă, pe ideea acoperirii lor prin exporturi; dar acestea s-au dovedit de proastă calitate. Nu numai că exporturile nu au reușit să aducă veniturile sperate, dar uzinele industriei grele, mari consumatoare de energie, au devenit tot mai vorace datorită managementului defectuos. La mijlocul anilor '70, Ceaușescu a mărit capacitatea de rafinare peste producția de petrol a țării și în 1976 a fost forțat să importe petrol brut. Atunci când prețul petrolului a crescut pe piața internațională în 1978, România a fost luată prin surprindere și în curând s-a confruntat cu un deficit comercial major. Problema a fost agravată de revoluția din Iran

și alungarea șahului, un furnizor de petrol de bază pentru România.

Și natura s-a întors împotriva regimului. Un teribil cutremur de pământ în 1977 a fost urmat de inundații în 1980 și 1981. La sfârșitul acestui an, datoria externă a țării a crescut

l-au obligat pe Ceaușescu să introducă rațiile la carne.

Dar și mai important a fost faptul că, acceptând condițiile băncilor occidentale, mândria lui Ceaușescu a suferit o grea lovitură. A urmat izolarea politică, care l-a făcut mai puțin dependent de sprijinul

Brejnev și Ceaușescu, surâzători

la 10,2 miliarde dolari, față de 3,6 miliarde în 1977. Ceaușescu a cerut reeșalonarea ei. La recomandarea Fondului Monetar Internațional importurile au fost reduse și exporturile, în special de mașini, echipamente și produse petroliere sporite. În 1981, România importase din Occident bunuri alimentare în valoare de 644 milioane dolari. În același an, statisticile sovietice arată că România a exportat în U.R.S.S. 106 000 tone carne congelată. Reducerea importurilor de bunuri alimentare și continuarea în același timp a exporturilor de carne către Uniunea Sovietică

guvernelor străine ce ar fi putut exercita o anumită influență pentru a-l convinge să-și modereze politica internă. În decembrie 1982, a declarat amenințător că va achita integral datoria externă până în 1990. Pentru a realiza acest obiectiv, a introdus o serie de măsuri de austeritate fără egal chiar și în istoria întunecată a regimurilor comuniste central și est-europene. Raționalizarea pâinii, făinii, zahărului și laptelui s-a aplicat în unele orașe de provincie la începutul anului 1982, iar în 1983 s-a extins aproape în toată țara, cu excepția Capitalei. Rațiile

personale lunare s-au redus continuu, până la punctul în care, în ajunul revoluției din 1989, ajunseseră în unele regiuni la 1 kg de zahăr, unul de făină, un pachet de 500 gr margarină și cinci ouă. Cum industrializarea trebuia să contribuie tot mai mult la

români au început să se întrebe dacă autonomia față de Moscova merita un asemenea preț. Întrebarea s-a pus tot mai frecvent după ce Mihail Gorbaciov a devenit liderul partidului în martie 1985. Atunci când Gorbaciov a vizitat România, în mai 1987, s-a

Gorbaciov și liderul est-german Honecker

efortul de export, dar cum nevoile ei energetice depășeau posibilitățile țării, tot din 1981 s-au introdus măsuri de raționalizare și în acest domeniu: o rație de 30 litri benzină pe lună pentru mașinile particulare. De asemenea, temperatura maximă de 18° C în birouri și furnizarea apei calde doar în anumite intervale de timp. S-a redus presiunea la gaze și, în timpul iernii, oamenii erau obligați să gâtescă doar noaptea.

Față de aceste restricții severe, introduse de Ceaușescu pentru a plăti datoria externă, cei mai mulți dintre

produs o schimbare de 180 grade în percepția românilor față de U.R.S.S. și relațiile cu România. Schimbarea de atitudine se articula cu evoluția lui Ceaușescu: dacă în 1965 Ceaușescu reprezenta fața tânără, dinamică a comunismului, comparativ cu vârstnicul Brejnev, acum, 30 ani mai târziu, Gorbaciov era cel care îmbrăca mantia purtată atunci de Ceaușescu, care o preluase pe cea a lui Brejnev.

Într-o cuvântare difuzată în direct, în timpul vizitei făcute la București, la 26 mai 1987, Gorbaciov a prezentat românilor concepția sa despre glasnost și perestroika, aducând,

implicit, o severă critică rezistenței lui Ceaușescu la reformă. Entuziasmul pentru reformă al românilor a fost dovedit și de cozile formate în iulie 1988 în fața birourilor Aeroflot din București; erau admise câte cinci persoane înăuntru, nu pentru a cumpăra bilete de avion, ci pentru a căpăta exemplare gratuite, în limba română, ale raportului liderului sovietic la a XIX-a conferință a P.C.U.S. Aceasta a fost o altă ironie a regimului Ceaușescu: ultranaționalistul reușise să-i facă pe români să privească spre Uniunea Sovietică cu speranță.

Neostalinismul lui Ceaușescu a cauzat grave fricțiuni și cu cealaltă superputere, Statele Unite. După acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate în 1975, Congresul S.U.A. reușise să îl țină pe jar pe Ceaușescu cu problema drepturilor omului, mai ales în privința emigrării. Deteriorarea situației drepturilor omului în România a amenințat relațiile româno-americane la începutul anilor '80. Îndepărtarea S.U.A. de România în 1987 și iritarea sporită a lui Ceaușescu din cauza îngrijorării exprimate de americani față de tratamentul aplicat oponenților l-au făcut pe liderul de la București să renunțe în februarie 1988 la clauză, înainte de a-i fi fost retrasă de Congres sau de președintele Reagan. Acțiunea lui Ceaușescu arăta că el nu se supunea la nici un fel de presiune, fie din Est, fie din Vest. Peste doi ani, dispărea de pe scenă. ■

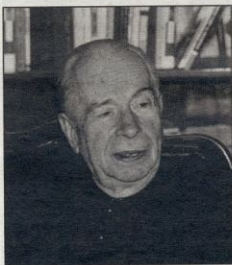
Jurnal inedit 1989

CONJUNCTII ȘI OPOZIȚII

Prof. dr. VICTOR SĂHLEANU

„Jurnalul acesta este cancerul meu mental: proliferare anarhică, consumând timp și energie, crescând până a deveni necitibil, nici măcar de către mine.“

Astfel își „judeca“, în aprilie 1989, prof. dr. V. Săhleanu însemnările consemnate aproape zilnic, începând de pe la vârsta de 17 ani. Peste 25 000 pagini cu notații felurite (medicale, istorice, filosofice, literare, sociale, privind

intervenițiile explicative ne aparțin.

Dr. I. OPRESCU

De data asta, nu a mai mers așa

• Nicolae Ceaușescu, singur printre de-dogmatizați • Frigul din sala de lectură a Bibliotecii Academiei • Plopii cu mere • Sânge vărsat în stradă • Papa ia atitudine, Gorbaciov tace • Fratele scoate ochii foarte adânc

4 decembrie. Ieri, la Malta, întâlnirea Bush-Gorbaciov s-a încheiat într-o atmosferă aproape prietenească și dă-tătoare de speranțe pentru întreaga omenire. Cea mai mare putere capitalistă își ia angajamente să sprijine moral, economic și tehnic cea mai mare putere socialistă! Totul se petrece ca și cum fără acest ajutor, paradoxal, socialismul marxist-leninist ar eșua și în Uniunea Sovietică. O epocă de confruntări face loc unei cooperări constructive (la Yalta a fost vorba, în fapt, de o înțelegere între complici).

Această cooperare se face, la rândul ei, sub semnul unor valori umanitare, cum sunt libertatea individului și democrația – respinse crud și cinic de-a lungul a decenii de totalitarism cu ideologie agresivă și atee.

Unele detalii ale întâlnirii permit să se bănuiască mâna lui Dumnezeu. Malta a fost timp de multe secole bastionul cavalerilor creștini, iar organizația acestor cavaleri continuă să existe sub deviza celor trei virtuți (teologale): credința, speranța, iubirea – propăduite acolo de către înșuși

apostolul Pavel. O furtună a împiedicat ținerea convor-birilor, așa cum se plănui-se, alternativ pe vase de război ale supra-puterilor; ele s-au ținut pe un vas de croazieră (so-vietic) numit „Maxim Gorki“ (numele unui mare umanist! Cf. fraza sa: „Omul! Ce măreț sună acest cuvânt!“) și construit în Germania just-an-tebelică, în 1939! Gorbaciov a venit de la Roma („cetate eternă“) cu binecuvântarea Papei.

„Anticristul“ suferă o invo-luție apocaliptică. În R.D.G., a demisionat întreaga conducere

de partid, foștii șefi au fost excluși din partid, iar unii dintre ei dați în judecată. În Cehoslovacia, există încă o cramponare de putere, dar s-a renunțat la articolul din Constituție care impune rolul conducător al comuniștilor și s-a repudiat invazia din 1968 (ai cărei profitori încă rezistă). Și în Iugoslavia, syndicatele cer renunțarea la aroganța politică a celor ce se consideră o avangardă a omenirii. Guvernul american a decis să se amestece declarativ în treburile „noastre” interne, editorialul Vocii Americii cerând, aseară și în zorii zilei (noastre) de azi, trecerea la reforme. (Monolitismul structurii noastre social-politice complica situația, până la a o lega strict de viața conducătorului tot-autoritar.)

5 decembrie. La Moscova, ieri, Nicolae Ceaușescu, printre ceilalți conducători ai țărilor Pactului de la Varșovia, era singur printre de-dogmatizați (și constrânși sau dispuși la reforme, la „transsocialism” în țările lor). Pe de altă parte, izolarea sa (să-i zicem o antipatizare critică) contrastează cu ceea ce s-a obișnuit aici: „aprobare”, aclamații, adulare, nimeni de altă părere decât a sa. M-aș simți îngrozitor (și îngrozit) într-o astfel de situație: dar eu nu sunt paranoic (paranoicul este invulnerabil, apărut de psihoza sa). S-a dat un comunicat în care se vestește invazia din Cehoslovacia (1968), ca o inadmisibilă in-

tervenție în treburile interne ale unui stat suveran. Este exact apa la moara sa și această interpretare s-a difuzat la noi fără nici o întârziere, subliniindu-se principiul neamestecului. Întâlnirea specială dintre Gorbaciov și N. C. a fost una tovărășească, cu un sincer schimb de păreri. Propagandistic, se face în continuare caz de miile de telegrame și scrisori care i se adresează, în care este elogiat până la zeificare. Are nevoie de asemenea alimentări (neigienice!) ale încrederii în sine.

În Cehoslovacia, tineretul (inclusiv, sau mai ales, studenții) sunt cei care pretind (și categoric!) schimbări din ce în ce mai radicale. La noi, se iau în grabă, măsuri de împăcare/corupere materială a lor: burse tuturor celor care au origini din muncitori sau țărani cooperatori (spirit de clasă!), creșterea cu 10% a burselor de merit (optică discriminatorie și care subordonează meritele originii sociale).

Nicolae Ceaușescu poate exploata, acum, poziția sa din 1968, când a dezavuat invazia în Cehoslovacia. Își dă dreptate și poate argumenta în sensul că i se va da dreptate și

pentru socialismul său, peste 21 ani. Respingerea intervenției străine în treburile interne poate face, oare, abstracție de dialectica scop/mijloc? Atunci s-a blocat un drum spre democrație și libertate; acum – noninternaționalismul pe care-l invocăm însemnează blocarea drumurilor spre democrație și spre libertate.

Lumea din țările est-europene s-a săturat de comuniști înainte de a gusta din comunism. (Oamenii compromisit ideea?)

Vicepreședintele S.U.A. este prudent și (ca un om bine informat) este sceptic, dacă nu pesimist. U.R.S.S. nu și-a schimbat politica externă decât față de țări est-europene; sprijină, în continuare, metastazele comuniste din Asia și America Centrală; își consolidează situația militară etc. Pe plan intern, nu renunță la monopolul politic al Partidului Comunist etc. Gorbaciov este privit, de mulți, ca cel mai mare om al Puterii din istorie. Ar putea fi un salvator al Omenirii – dar, plauzibil, este prea îndoctinat și, ca atare, proiectele sale strategice rămân cele ale lui Lenin, Stalin, Brejnev, Mao Tzedun etc.

7 dimineata.

Ieri, actul eroic de a citi la Biblioteca Academiei, timp de patru ore (sau pe aproape), în sala de lectură încălzită (la o temperatură apreciată la cam + 5–7°C). Am stat îmbrăcat ca pe stradă, cu căciula în cap; am exagerat rămânând atâtea ceasuri.

La cel de-al XIV-lea Congres al P.C.R.

Aflu că R.D.G. are un nou președinte (provizoriu, interimar) care nu e comunist! În Cehoslovacia opoziția (masele) au ajuns să fie factorul principal de acceptare a listei guvernelor, respinse sau acceptabile în funcție de numărul miniștrilor comuniști (care – cere opoziția – ar trebui să fie în minoritate!).

La coadă la Alimentara, reîntâlnire cu dr. Ene, fost coleg de cămin (prin 1943-1946). Amintiri de la vizitele pe care ni le-au făcut acolo, la mediciniști, mareșalul Antonescu, apoi Petru Groza. El a suportat 12 ani de detenție și 4 ani de stuf, și-a reluat studiile ca medic veterinar. Sondaje de opinie, în U.R.S.S. sau în țările foste satelite, arată că partidele comuniste au (cel mult) cca 10% aderenți.

9 decembrie. Mă întreb de ce popoare întregi s-au săturat de comuniști, înainte de a trăi măcar o săptămână visul de aur al omenirii? Extrapolează pornind de la un socialism, prefață a comunismului, de la socialism nemulțumitor? Ajung la concluzia că îi revoltă conducătorii care au fost corupți de Puterea de care dispuneau – au abuzat (în exces, dar și în alterare comportamentală = ab-uz, cum ab-uz sexual este și homosexualitatea, nu numai desfrânat). Nu știu dacă există (în anii de experimentare a socialismului) conducători ascetici și principali, rămânând umaniți.

Un alt element, psiho-

logic și spiritual, generator de antipatie, a fost aroganța marxistă (sau leninist-stalinistă). Lenin spunea: comuniștii sunt avangardă; Stalin scria că ei sunt alcătuiți dintr-o materie superioară.

10 decembrie. Abia acum, țările occidentale devin conștiente de faptul că nu mai e nimic de făcut: evenimentele din Răsăritul Europei au fost un test de patologie politică, cu pronostic nefast.

Gorki scria că fascismul este un cancer al culturii burheze. Civilizația și cultura umană au, în structura sa, germeni ai autodistrugerii. Marxismul politicii se vedește mai periculos decât fascismul. Hitler a murit la timp – nu dispunea, încă, de armament atomic! Stalin a înzestrat marxismul cu o mare virulență, o mare capacitate invazivă și de metastazare.

Momentul propice stăvilirii comunismului era cel de după primul război mondial, contra-revoluție cu înțelesul adecvat, contemporan lui Lenin.

13 decembrie. Nicolae Ceaușescu a afirmat că fără socialism în țările din Răsăritul Europei, este periclitată însăși evoluția (spre progres) a omenirii (atât de departe poate merge încrederea în

propria sa apariție mesianică).

16 decembrie. Aud (de la X, Y) că s-au pus, în niște plopi, câteva mere, deoarece Nicolae Ceaușescu a declarat că lucrurile de la noi se vor schimba când va face poplul mere. Până aici ajunge eroismul anonim al protestatarilor?

19 decembrie. La Timișoara se dezvoltă o dramă violentă și (până la urmă) sângeroasă. Dar poate nu se întâmplă nimic demn de luat în seamă, de vreme ce ziarele noastre nu scriu nici un rând, iar conducătorul țării pleacă la Teheran pentru tratative amicale și de colaborare.

Spuneam sămbătă lui Titi Belloiu că nu știi de unde sare iepurele și că zicala nu aduce anul ce aduce ceasul este o concluzie de înțelepciune populară (nu neapărat optimistă). O dramă (și chiar o tragedie) care implică o mulțime este, cel mult, simptomul unei stări sociale morbide. Dar o astfel de boală poate fi jugulată în pripă. Medicamentul eficace este glonțul patriei, dulce ca mierea. Nu mai suntem pe vremea lui Doja sau lui Horea, Cloșca și Crișan. Medicamentul-glonte a fost verificat pe români, pe țărânul

din 1907. Recent s-a arătat că el este eficient și pe chinezii contra-revoluționari.

20 decembrie. Ziua a fost, sufletește, chinută din pricina a ceea ce se întâmplă și nu se întâmplă la

Ultima întâlnire N. Ceaușescu - M. Gorbaciov

colo n-au murit decât cel mult un student la Praga (?), dar au căzut (moral) conducători și dictaturi, împiedicându-se drumul construcției socialiste, cu întoarceri spre pluralism și spre piața liberă, cu renunțarea la servilismul față de partidele comuniste.

Papa ia atitudine, Gorbaciov tace. Gorbaciov conduce sute de milioane, iar țara noastră este de douăzeci, iar uciși sunt mii. (În Afganistan, sunt milioane. Ei și?) Ce se va întâmpla mai departe?

Ce înțelege N.C. prin valori socialiste? Sunt oare incluse dictatura, teama sistematizată, tembelismul implementat, cultul deșăntat al persoanei conducătorului, economia dezastruoasă, domnia unui clan, societatea clădită pe minciună? Cu dulcele, ca miera, glonț al patriei, se poate apăra indefinit orice (indefinit, sau la nesfârșit?).

22 decembrie. La Paris, E. Cioran condamnă reprimarea (prin aplauze!). Prin posturi de radio străine, Petru Creția trimite un mesaj

critic și de îmbărbătare. Vorbesc și I. Negoițescu, și L. Raicu, și Ionel Vianu: vorbesc. Declarații vin din toată lumea. La noi, manifestațiile continuă, se extind, reapar, apar în alte orașe. Mihai Botez afirmă, la New York, că acolo se cunoșc nu-

meroase detalii, aici ajung destule și pentru a fi cutremurătoare. La Timișoara, militari executați pe loc pentru că nu au vrut să tragă în manifestanți. Răniți, dintre „huligani“, lăsați să moară la marginea trotuarelor. Secerați – un grup de copii care protestau cu lumânări aprinse în mâini.

La București [în 21 decembrie], partidul organizează un miting de aprobare promptă a măsurilor luate: N.C. riscă să se arate în balconul clădirii C.C., ține un discurs, este huiduit, transmisiunea televizată se întrerupe câteva minute, la reluare se promit zeci, sute și mii de lei suplimentari, ca dovadă a grijii pentru om. Mai târziu apar elicoptere și tancuri. Seara posturile străine anunță că în Piața Universității au rămas zeci de cadavre de studenți. Grija a fost ca ei să rămână morți; în cei răniți s-a mai tras de aproape, lovituri de grație.

Mi se telefonează de către R. să nu ies pe stradă; eram

tocmai pregătit pentru ședința lunară de Homeopatie; îmi telefonează și dr. Bungețeanu că s-a amânat. Ciprian, care trece pe la noi, are de făcut un drum în cartier și nu vrea să înțeleagă că e o imprudență. Se întoarce după o oră mai realist, dar crede că lucrurile merg bine, adică spre catastrofa inevitabilă a regimului represiv. Mircea (cumnatul) plecase la o probă de croitorie, nimeni nu-și putea imagina, nimănui nu-i venea să creadă că ni se va administra moarte și încă în doze masive. Ne obișnuisem cu revoltă față de impedimente în eliberarea unui pașaport de emigrare, față de suprimarea a câte unui drept de semnătură; reprimări birocratice sau de penitenciar.

Ticăloasa structură ereditară a românului – proverbe ilustrative: Cine ți-a scos ochii? Fratele! De aceea ți i-a scos atât de adânc!

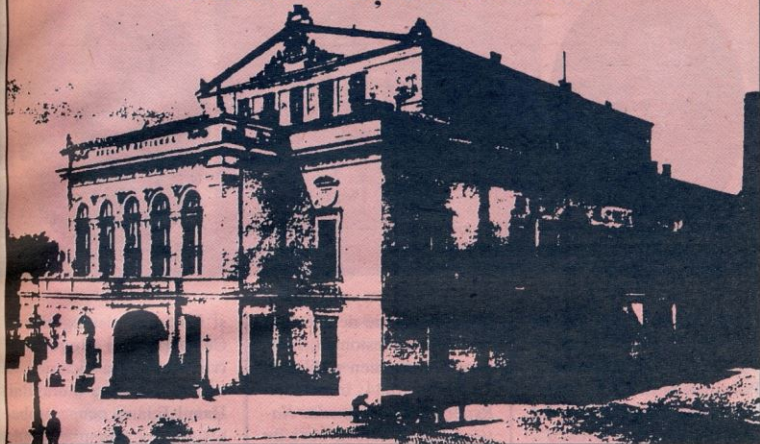
Speranța este în acei muncitori din Timișoara, care au ocupat uzine și amenință că le vor arunca în aer, dacă nu se

ajunge la dialog. Un dialog pentru care un Comitet democratic ad-hoc ar fi pregătit și pretenții: în primul rând abandonarea conducerii de către conducători. Teama este de potolire a spiritului, întru românescul „merge și așa“. ■

Trei generații Săhleanu

Teatrul Național - 150

ÎN FOLOSUL A TOT NEAMUL ROMÂNESC

IONUȚ NICULESCU

„Frumoasă amestecătură, în care erau prezentate toate forțele și toate grațiile, de la dama de rang înalt cu fruntea scânteind de brilante, până la modesta burgheză în bonetă de tulpan alb și în rochie simplă de muselin. Ici și colea printre fracurile moderne abia se mai zărea câte o pulpană de anteriu, câte un colț de giubea, tristă rămasiță a timpilor trecuți, eleganță întârziată a etichetelor fanariote, care ne lasă din zi în zi și se strecoară pe nesimțite în adâncurile uitării.

Cele trei lovituri ale regizorului dăduse[ră] semnalul de începere; se făcu un minut de tăcere și auzirăm cu nespuse plăcere preludiile unui flaut – era flautul artistului Folz, care făcu să răsună în majestuoasa sală niște tonuri suave, dulci și prelungite. Un tunet de aplauze și de strigăte de bravo acoperiră ultimele vibrații. Cortina se ridică și reprezentația se începe cu piesa intitulată Zoe.“

Inaugurarea Teatrului cel Mare – denumit din 1876 Național –, în ultima noapte a anului 1852, era astfel prezentată de Cezar Bolliac în ziarul său *Trompeta Carpaților*.

Cum s-a ajuns la acea noapte de 31 decembrie 1852? Să urmărim câteva momente din

strădaniile patrioților de atunci pentru realizarea acestui ideal național.

Repertoriul înaintea clădirii

Ideea unui teatru național a apărut întâia dată în programul

„Societății literare“, ce grupa pe unii boieri din „partida națională“, refugiați la Brașov în 1821, de teama eteriștilor lui Ipsilanti (*Magazin istoric*, nr. 7/1992). Statutul „Societății literare“ redactat în 1827 reia punctele programului brașovean de la 1822, păstrat de Ioan Cămpineanu.

Personalități de la începuturile Teatrului Național: Costache Caragiale, I.H. Rădulescu, Ioan Cămpineanu

Vremi potrivnice se iviră din nou: epidemia de ciumă la 1828, ocupația rusească a Principatelor în 1829, „moartea cea păgubitoare a d. marelui logofăt Dinicu Golescu“, anunțată la 5 octombrie 1830 în *Curierul românesc*, prima gazetă a Capitalei, scoasă de Heliade Rădulescu.

Câțiva ani mai târziu, cu puteri sporite și largă participare pe față a unor mari dregători din Obșteasca Adunare, se întemeiază, în luna octombrie a anului 1833, „Societatea filarmonică“, cu scopul de a lucra pentru „cultivarea limbii românești și înaintarea literaturii, întinderea muzicii vocale și instrumentale în Principat și, prin aceasta, formarea unui Teatru Național“. Cîtorii Ioan Cămpineanu și I. Heliade Rădulescu semnau, astfel, actul de naștere al primei scene românești.

În 1836, consulul rus convinge pe domnitorul Alexandru Ghica să-și retragă protecția, dar dezideratele „Societății filarmonice“ fuseseră împlinite: din școala de declamație și muzică ieșise

prima generație de actori și cântăreți profesioniști, înfățișată în examen public la 29 august 1834; în colecția *Repertoriului Teatrului Național* apar câteva zeci de traduceri din dramaturgia franceză, italiană, germană. Între 1835 și 1836, apar 13 numere din *Gazeta Teatrului Național*, în tiraj de o mie de exemplare numărul, foaie începătoare a publicisticii de teatru la noi.

La un fost han

„Societatea filarmonică“ a lansat un apel la o colecție publică pentru strângerea fondurilor necesare ridicării unei clădiri pentru teatru. Mai mulți mari boieri divaniți contribuie cu importante danii, în bani sau materiale de construcție. Prin contribuțiile colonelului Ioan Cămpineanu și ale altor subscriitori cu înlesnire, s-a cumpărat de la dragomanul Serafim terenul viitoarei construcții, pe care se afla Hanul Câmpinencii sau Hanul Filaret.

Locul ales era în perimetrul dintre mahalalele Sărindarului

și Crețulescu, mărginite de Calea (Podul) Mogoșoaiei (viitoarea Calea Victoriei), la bariera de atunci a orașului. Hanul Filaret ocupa probabil partea dinspre strada Cămpineanu de astăzi, până în mijlocul Podului Mogoșoaiei.

Șubrezită de vreme, clădirea a fost demolată îndată după cumpărare și, în 1836, urma să înceapă, pe locul curățat, lucrările pentru fundația Palatului Filarmonicii (Teatrul Național). Dar chiar atunci, Filarmonica a fost risipită prin intrigi muscălești și terenul lăsat în părăsire.

În anii care au urmat, Heliade Rădulescu vinde cărți ieșite de sub teascurile tipografiei sale, arătând în *Curierul românesc* destinația banilor: clădirea teatrului. Lista tipăriturilor – document prețios al istoriei noastre literare – cuprinde opere originale semnate de Iancu Văcărescu, I. Heliade Rădulescu, Cezar Bolliac, C. Aristia, C. Negruzzi, Gh. Asachi ș.a.

Tot Heliade, aflând un moment prielnic, îndeamnă pe cunoscuții și protectorii săi din

Costache Aristia

Eufrosina Popescu

Ștefan Vellescu

Obșteasca Adunare a Țării Românești să înainteze domnitorului un document oficial (anaforea) prin care să se actualizeze vechiul proiect de înălțare a Teatrului. În arhiva Adunării Deputaților pe anul 1840, se păstrează acest document emis la 30 mai 1840 și semnat de 24 de demnitari ai statului (printre ei, C. Ghica, C. Brătianu, C. Făca, I. Roset, I. Slătineanu), cărora vodă Alexandru Ghica se grăbește să le răspundă că întărește actul cu „osebită plăcere” printr-un ofis domnesc. „Clădirea și ținerea unui Teatru Național și un repertoriu pentru învățătura tinerimii – se menționează în document – s-au socotit de a fi de mare folos spre înaintarea luminării și al moralului.”

Îndată se întocmi o Eforie Teatrală care „să se îndeletnicească cu întregimea aducerii la îndeplinire a legiurii, făcând însăși proiecturile pentru clădirea teatrului și pentru repertoriu”.

Mai trecură trei ani. Așezat în scaunul domnesc, Gheorghe Bibescu ajunge la convingerea că „o clădire a teatrului în

București este un lucru care privește nu numai la folosul acestui oraș, dar a tot neamul românesc”.

Pentru a evita intrigile și opoziția „puterii protectoare”, reprezentată la București prin atotputernicia săi consuli, Bibescu și-a ascuns intenția sub pretextul cinstirii celui care administrase Principatele între 1829 și 1834. Printr-un ofis domnesc din 19/31 iulie 1834 împuternicește Sfatul Administrativ al țării să formeze o comisie însărcinată cu „toate pregătitoarele lucrări ale pieții care se va numi Piața Kiseleff”, unde urma să se ridice un monument exact pe locul unde fusese hanul Filaret, la capătul Podului Mogoșoaiei. Totodată, marele vornic Barbu Știrbey, fratele domnitorului, marele logofăt Iancu Filipescu și celelalte „obrazе” ale comisiunii, aveau poruncă să îngrijească de cele trebuincioase și pentru „clădirea unei săli de teatru, tot pe acel loc, făcând și toate pregătirile ca la viitoarea primăvară să se poată începe lucrările”.

Kiseleff a declinat onoarea unui omagiu în marmură,

proponând ca sumele respective să fie destinate unor lucrări de înfrumusețare a orașului. În privința edificării teatrului, hotărâtoare a fost dania din testamentul agăi Costache Manu, munții Curui și Giurgiuva din județul Buzău, lăsați pe seama înălțării Teatrului Național.

Arhitecții Villacrose, Balzano, Melic – aflați în rivalitate pentru întocmirea unui plan al edificiului – se puseră totuși de acord că locul ce fusese cumpărat la 1836 prin subscripție publică, deschisă de „Societatea filarmonică”, nu era destul de cuprinzător pentru ceea ce se năzuia. În vecinătate însă era de vânzare o proprietate a surorilor Merișescu. Neobosita comisie propune și domnitorul aprobă, la 15 august 1843, cumpărarea pe spezele Vistieriei a terenului respectiv.

Lucrările de construcție nu pornesc însă în primăvara anului 1844, cum hotăra domnitorul. Nemulțumit de planurile arhitecților bucureșteni, Bibescu încredințează vienezului A. Hefft soarta clădirii. În 1846 încep

„strigările“, licitațiile pentru materiale, dar abia în primăvara anului 1848 s-a marcat terenul după schițele arhitectului și salahorii sapă fundația.

La noi, toate se fac cu forme

Documente necunoscute, aflate în dosarele Arhivelor Statului, arată că în lunile revoluției pașoptiste, când s-a crezut că șantierul fusese abandonat, s-a lucrat totuși. Guvernul revoluționar provizoriu și apoi Locotenența domnească au acordat credite pentru teatru, cei răspunzători angajându-se ca la finele lui august 1848 „să ajungă temeliile până la suprafața caldarâmului din Podul Moșoiaiei“.

La începutul toamnei anului 1848, de la Pietroasa porneau spre Capitală 360 de căruțe, cu câte patru boi fiecare, încărcate cu piatră. S-au adus din județe, de-a lungul a trei ani, 8 758 450 bucăți de cărămidă, 2 207 567

ocale de var, 33 234 ocale de fier. Insuficiente, de vreme ce în *Vestitorul românesc*, foaia oficială a Țării Românești, se publicau tot mai des licitații pentru noi cantități de materiale: lemne „în felurimea și măsurile ce se cer“, „pentru lucrarea de sticlărie“, pentru 29 sobe muscălești, 12 sobe de tuciu și una de tinichea, mereu var, cărămizi, pietrărie etc.

Mult mai târziu, unul dintre actorii de seamă ai Naționalului, Constantin Nottara (1839-1935), povestea ce aflate de la bătrâni. „Jeșise cu câteva palme de la pământ zidăria Teatrului cel Mare... Planurile arhitectului Hefft erau aplicate pe un teren destul de întins, ce se prelungea pe povârnișul pe care stă azi actuala clădire, pe malul căruia, în vale, se izbeau talazurile eleșteului din Cișmigiu, ce se întindea până la marginea acestui dâmb.“

După suirea în scaun a lui Barbu Știrbey, în 1849, s-a grăbit înălțarea primului etaj.

Finisarea „catului de sus“, al doilea nivel, terminarea exteriorului întregii clădiri urmează în primele luni ale lui 1852. Între timp, la Oltenița și Giurgiu, sosesc cu vaporul de la Viena și Mannheim mașinile pentru scenă, articole de iluminat, mobile, tapete etc.

Arhitectura interiorului a suferit modificări potrivit dorinței domnitorului. Știrbey – povestește tot C. Nottara – „cheamă pe arhitectul Hefft și-i porunci să facă cum o ști ca în sala teatrului să încapă cel puțin 1 000 de persoane, în loc de 500 după cum fusese croit planul la început“.

Teatrul fusese concesionat trupei românești a lui Costache Caragiale, în tovărășie cu muzicianul, de origine germană, J. Wachmann. La finele lui noiembrie 1852, edificiul este predat comisiei însărcinate cu administrarea sa. Dintr-o scrisoare a poetului Grigore Alexandrescu către Ion Ghica aflăm că „zidirea Teatrului cel Mare este aproape de isprăvit. Aceasta a costat până acum vreo sută treizeci mii galbeni, cheltuială nepotrivită cu zidirea și care a îndemnat pe sfatul administrativ să ceară de la domn orânduirea unei comisii să cerceteze unde s-au ascuns acești bani. Dar este de crezut a nu se vătăma nimeni cu aceasta, căci la noi toate se fac cu forme“.

Se apropia istorica seară a inaugurării... Pentru păzirea bunelor rânduieli, se face cunoscut un regulament de funcționare aprobat de Departamentul treburilor din

Bal la teatru (sfârșitul secolului XIX)

lăuntru, care prevedea măsuri aspre pentru actori mereu bănuți de răzvrătire. Era interzis „a se reprezenta vreă piesă fără a fi autorizată de cenzura teatrală” a comisiei organizată în 1851. Agenți ai poliției urma să fie în culise la fiecare reprezentație, păzind ca actorii să nu se abată de la textul îngăduit, făcând „cea mai mică aluzie la guvern sau la politica staturilor străine, să nu ridiculizeze special nici o persoană”.

Al treilea din Europa

În acest cadru, deschiderea solemnă a Teatrului urma să o facă trupa italiană a impresarului Papanicola, care se bucura de sprijinul unor înalți demnitari și al consulului rus. Deoarece „mașinăriile nemțești” pentru efecte tehnice din opera *Robert Diavolul* nu sosesc la vreme, românii sunt puși de nevoie să ridice cortina în seara zilei de 31 decembrie 1852, „pe tăcute, cu sfială, fără prologuri, fără imnuri patriotice, care fură toate contramandate... orice aluzie la o serbare națională era înăbușită”, după cum scrie poetul Cezar Bolliac.

Se pregătește în grabă, căci nimeni nu a știut din vreme ce va hotărî cârmuirea temătoare, o adaptare după vodevilul lui Scribe, *Zoe sau amantul împrumutat*, cu titlul neaș *Zoe sau un amor românesc*. Uvertura la *Claca jărdnească* de Wachmann a deschis spectacolul, urmată de programul operei italiene. Au

Întinsa și mult încăpătoare sală a noii clădiri care are jur împrejur trei caturi compuse din 75 loji foarte bogat decorate și luxos mobilate, jos peste 400 staluri și sus în galerie unde cu un preț foarte mic se pot împărtași de frumoasa și morala petrecere a reprezentațiilor teatrale peste 300 persoane cu toată comoditatea, se afla decorată cu multă eleganță și strălucit iluminată. De la 7 ceasuri încă, sala era plină de lume, elegatele și bogatele toalete ale damelor de prin loji, răsfărâgându-și splendoarea în oceanul de lumini al sălii, înfățișa ochilor o privesc magică și încântătoare.

Pe la 7 ceasuri și trei sferturi sosi M. Sa Preainălțatul nostru Domn [Barbu Știrbey] și fu primit în cele mai entuziaste aclamații din partea a toatei adunări; orchestra intonă îndată o arie națională ce fu ascultată cu o vie mulțumire de spectatori și făcea să salte de bucurie inimile române.

După aceasta se ridică cortina și actorii români își jucară fiecare în parte rola cu o artă ce face onoare d. director Caragiale. Artiștii italieni cu frumoasa lor voce au încântat adunarea.

(Vestitorul românesc, 3 ianuarie 1853)

apărut în spectacol actori reprezentativi ai vremii, între care Costache Caragiale, Costache Mihăileanu, Lăscărescu, Diamant, Ralița Mihăileanu, Marița Constantinescu, Nini Valery, Catinca Mihăescu, Raluca Stavrescu. Majoritatea erau foști elevi ai „Societății filarmonice” din anii 1834-1835, reprezentând prima generație profesionistă a Teatrului cel Mare.

Un gazetar străin, englezul O'Brien, aflat în București în

toamna lui 1853, notează că edificiul este „unul din cele mai frumoase și izbutite teatre ce poți găsi într-un oraș european”. La acea dată, Teatrul cel Mare era socotit, prin proporțiile și dispoziția sa interioară, al treilea din Europa.

În 1876, în preziua Războiului Neatârării, Alexandru Odobescu pune pe frontispiciul clădirii, cu litere turnate în bronz, numele de Teatrul Național. ■

• Cafea, jurnale franceze, biliard și domino • Caragiale face haz, Macedonski soarbe mazagran • Chimiță și alți ciudați • Conu Alecu joacă ghiulbahar • Cu leul în zgardă la cafea • Un caricaturist care nu suportă gluma

Cafenele de altădată

De la stânga la dreapta: I. Bacalbașa, Radu Rosetti, H. Leca, Gr. Ventura și G. Ursache; caricatură de N. Petrescu-Găină

FIALKOWSKI

Dr. MIOARA IONIȚĂ

Între cafenelele bucureștene cu renume din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, un loc cu totul aparte, poate cel dintâi în rândul celor „literare” care abundau atunci, îl ocupă Fialkowski. Abia după ce localul – despre care Constantin Bacalbașa afirma că „nu mai era o cafea, ci ajunsese o adevărată instituție” – își va închide porțile, odată cu moartea proprietarului, mare parte din clienții săi de vază – scriitori, artiști dramatice, artiști plastici, ziariști, politicieni –, vor migra către alte localuri, precum Kübler (Magazin istoric, nr. 11/2000), Terasa Oteteleșanu, Capșa (Magazin istoric, nr. 7/2002), iar, mai târziu, Café de la Paix și Corso.

Dar cine era acest Fialkowski căruia nici una dintre sursele documentare ce fac referiri la localul său – și nu sunt puține –, nu-i specifică și prenumele?

De origine poloneză, naturalizat sau „românizat” după venirea în țară, el fusese adus pe aceste meleaguri, după cum ne spune un istoric al Căii Victoriei, Gheorghe Crutcescu, în timpul războiului Crimeii (1853-1856) de Comorelli, unul dintre cofetarii italieni de pe piața bucureșteană. Acesta își avea prăvălia în Pasajul Român (arteră comercială renumită din apropierea vechiului Teatru Național, pe locul unde se află acum Magazinul „Muzica”).

Buna cunoaștere a meseriei, dar mai ales spiritul său întreprinzător l-au ajutat să-și deschidă o afacere profitabilă,

luând în arendă și renovând, în vara anului 1854, grădina Waremberg din apropiere. Numeroși ofițeri străini, mai întâi ruși, apoi turci și austrieci, aflați în București în timpul ocupației militare succesive a orașului de către trupe ale celor trei mari imperii vecine în conflict, frecventau, seară de seară, grădina. Nu numai pentru a consuma, dar și pentru a se delecta ascultând orchestra condusă de Louis Wiest – muzician austriac adus de domnitorul Alexandru Ghica –, ce concerta acolo alternativ cu un taraf de lăutari și cu o „muzică militară”, furniza-

tă, pe rând, de armatele de ocupație.

Cânta fiecare zar

Cu banii câștigați, Fialkowski închiriază parterul și subsolul casei Török, de pe strada Câmpineanu, colț cu Podul Mogoșoaiei (din 1878 Calea Victoriei) unde deschide o cofetărie și o cafea. (Astăzi se află pe acel loc blocul „Adriatică.”) În vechea clădire care a aparținut mai întâi boierului Iancu Ghica, iar apoi croitorului Török, de la care-și luase și numele, mai funcționau în 1855-1856, un magazin de mobilă fină al neamțului Karol Juberbaker, o

școală de dans a lui P. Gold Erger și magazinul de mode deschis de Madam Julie.

Chiar dacă, în privința produselor de cofetărie, cafeneaua Fialkowski s-a aflat într-o permanentă și dură concurență, mai ales cu Casa Capsa, ea a rămas fără egal între cafenele, și aceasta încă de la deschidere. Prin anunțul publicat în ziarul *Vestitorul românesc* în toamna anului 1856, Fialkowski făcea cunoscut „înaltei nobilimi și onorabilului public” că „acest stabiliment are și un salon fașionabil [modern, elegant], ca cele din Paris, pentru consumatorii de cafea, ciocolată și ceai, care de la Anul Nou vor găsi diferite jurnale franceze, germane și românești, ca să petreacă ore plăcute”.

Localul, deosebit de încăpător și luxos, era dotat și cu două săli pentru jocuri – una pentru biliard, cu mai multe mese, și o alta pentru table și domino. Aici își făceau veacul Alecu Borănescu, profesor de matematică la Liceul Sf. Sava, despre a cărui prestație Constantin Bacalbașa ne relatează: „...când juca conul Alecu ghiulbaharul [table], era reprezentatie. Toată cafeneaua se aduna de jur-împrejur, erau câte trei rânduri de spectatori,

unii chiar în picioare pe scaune admirau și ascultau, fiindcă conu Alecu cânta fiecare zar, avea rime triviale”.

Ca pe ouăle de Paști

Dar nu asupra sălilor de joc ne vom opri mai cu stăruință, ci a „salonului literar” – cum am putea să-i spunem fără exagerare cafenelei propriu-zise –, a cărui faimă, mai ales în ultimul deceniu și jumătate al existenței sale, ajunsese la apogeu. Acolo, „în cafeneaua Fialkowski... boema intelectuală și artistică se amesteca cu ultima rămășiță a unei adevărate boerimi, păstrându-și noblețea de atitudine în scăpătarea ei socială”, își amintește ziaristul și scriitorul D. Karnabatt.

Fialkowski era numită și „Cafeneua Operei”, pentru că la Teatrul cel Mare, Teatrul Național, pe al cărui flanc stâng era plasată casa Török, aveau loc și spectacole de operă. După o asemenea reprezentație cu *Aida*, de Giuseppe Verdi, în care rolul titular fusese interpretat de o controversată mezzosoprană spaniolă, Montalba, într-o seară de noiembrie a anului 1883, bună parte din cei „care la teatru ocupaseră lojile

Beignoire și fotoliile de orchestă – cum scrie un contemporan –, năvăli în salonul cel mare al cafenelei”. Printre ei, și ocupanții obișnuiți ai mesei lungi din mijlocul localului, supranumită „masa literaților”: Ion Luca Caragiale, cronicarul teatral Racoviță-Sfinx, actorul, poetul și autorul dramatic Mircea Demetriade, marele artist comic Ștefan Iulian și profesorul Ștefan C. Mihăilescu-Stemil, fost colaborator, între 1874 și 1876, al *Revistei contemporane* și prim-redactor la ziarul *România liberă* al lui Dimitrie August Laurian. De față fiind și autorul singurei cronici favorabile cântăreței Montalba, scriitorul Duiliu Zamfirescu, s-a încins o discuție între acesta și Caragiale pe tema „talentului solistei”. În final, Caragiale, exprimând părerea generală, s-a oferit, spre hazul celor prezenți, s-o angajeze pe cântăreață în cafeneaua pe care proiecta (a câta oară?) s-o deschidă.

Printre cei nelipsiți, zi de zi, de la Fialkowski, cum ne spune un obișnuit al ei, actorul Jean Livescu, erau „la mese asupra cărora unii exercitau un fel de proprietate: Bonifaciu Florescu, profesorul de literatură franceză, glumeț și vesnic distrat”, Cincinat Pavelescu, un spirit viguros, clocotind de viață, George Buzoianu, geograf, Radu Rosetti, pe atunci cunoscut avocat, mai apoi istoric și scriitor, Iuliu Săvescu, poet talentat, dar „mort de tânăr din cauza sărăciei”, Alexandru Obedenaru, „poet simbolist autor de sonete”, Nerva Hodoș, „inteligentă vie și neastâmpărată”, unul dintre întemeietorii bibliografiei românești ș.a.

Nu poate fi uitat poetul Alexandru Macedonski; „ve-nă aici zilnic și zăbovea, după obicei, câteva ceasuri bune în compania mai tinerilor săi

Piața Teatrului Național la începutul secolului XX;
în dreapta, locul unde se afla Fialkowski

confrați sau numai în aceea a cafelei". În cafeneaua Kübler, Alexandru Macedonski lansase, cu puțin timp în urmă, acea epigramă răutăcioasă și nedreaptă la adresa lui Mihai Eminescu, care-i atrăsese dezaprobarea și oprobriul public, și tot acolo avea să suporte consecințele „punitive” ale gestului său. Aflându-se la Fialkowski, „înconjurat de prieteni, sorbind un maza-gran”, a fost atacat de „doi indivizi bine hrăniți, roșii la față și cu demijobenele lăsate chefliu pe ceafă”, cum îi descrie Caragiale. S-a iscat o bătaie în toată regula. Numai intervenția lui Nicu Brăiloiu, cu „înfățișarea de atlet grec”, a pus capăt incidentului. Luându-i de guler pe „cei doi suspecti provocatori ai scandalului, plimbându-i prin local, îi ciocnea în capete ca pe două ouă de Paste”, pentru ca în final să-i arunce în stradă.

Cu creionul și cu vorba

N-au lipsit în acea zi de noiembrie 1883 din cafeneaua Fialkowski nici personajele nominalizate de un alt obișnuit al localului, pe care l-a frecventat cu regularitate între 1883-1898, poetul Alexandru Obedenaru. El îi amintește pe „academicienii George Sion și Alex. D. Xenopol”, pe „magistrații Constantin Câmpineanu și Mihail Paleologu, Nicolae Blaremburg, fost ministru, profesorii Coco Dimitrescu-Iași și Zossima Demarat, actorii Matei Millo, Costache Bărcănescu și de Max [Dimitrie Radu Rosetti], Theodor Miller, poet și autor dramatic, Alex. Cantacuzino, director al *Monitorului Oficial*”, dar și pe ziaristul Grigore Ventura.

Ca și alte localuri similare, și Fialkowski avea clienți săi „ciudați”, care făceau act de

Actorul de Max

prezență zilnic. Gheorghe Crutzescu ni-l prezintă pe „Chimiță, maniacul îmbrăcat cu haine de pricopsală, pe care i le dădeau oamenii în batjocură, făcute mai cu seamă din macaturi [cuverturi] vechi”. Nu suporta să stea la masă cu altcineva și, din acest motiv, se muta „de la masă la masă, până le făcea pe toate. Apoi se scula și pleca”.

Alt „ciudad” era un anume profesor Basarabeanu, „care-și ocupa în fiecare zi scaunul lui la o masă pe care așeza numai-decât sute de fișe multicolore, de mărimea unui bileț de tramvai – blazoane, ecusoane și diverse tăblițe, cu care pretindea că poate alcătui, în douăzeci și patru de ore, harta exactă a unei țări”.

Tot atât de ciudad era și magistratul Costache Câmpineanu. Posesor a trei pui de leu, pe care-i ținea în casă într-o cușcă de fier, avea obiceiul să se plimbe cu unul dintre ei „deseori prin oraș”, ținându-l de lanțul de la zgardă, dar „venea cu el și la Fialkowski, unde nu se mai mira nimeni de această extravaganță”.

Printre cei care, puși pe șotii, organizau la cafeneaua Fialkowski tot felul de farse, George Potra îl amintește pe negustorul Cilibi Moise, iar Gheorghe Crutzescu pe fostul ofițer de cavalerie Ionel Isvoranu, unchiul lui Alexandru Marghiloman. Cel de-al doilea avea obiceiul să scoată, împreună cu „ceata lui”, scaunele din cafenea, să le înșire pe trotuar, chema „câțiva vânzători de ziare pe care îi comanda și le da ordin să ridice poalele femeilor care treceau”.

Galeria personajelor nu atât de ciudate, cât mai ales originale, care frecventau cafeneaua Fialkowski n-ar fi fost completă fără caricaturistul Nicolae S. Petrescu, poreclit de intimi „Găină”. Porecla i se întorsese precum un bumerang, după ce o aplicase unui anume Sergiu Cujbă, basarabean, al cărui cap semăna într-adevăr cu cel al unei găini. Dacă cineva care nu făcea parte din anturajul artistului greșea adresându-i-se cu porecla, declanșa o reacție extrem de violentă. „Omul acesta – consemnează D. Karnabatt, care i-a fost alături atât la Fialkowski, cât și la Kübler –, care nu numai cu creionul, ci și cu vorba își bătea joc de toți și de toate, nu înghițea gluma, nu tolera mai cu seamă să fie luat peste picior”, iar cei care încălcau consemnul privind porecla de „Găină” se alegeau cu o ripostă promptă care „era o înjurătură, cel puțin una”.

Toată această lume interesantă a dispărut în 1898, cafeneaua „murind de o bătrânețe quasi-istorică”, ca și Fialkowski, proprietarul ei.

Vadul însă nu s-a pierdut, fiind unul foarte bun. Localul a fost luat cu chirie de un fost vânzător al cofetăriei, grecul Iani Kalomiris, căruia clienții îi spuneau „Manafu”. El a păstrat profilul comercial al stabilimentului, deschizând în vechea casă Török un restaurant select cu firma Elizeu. ■

ARCUL DE TRIUMF

IONEL ZĂNESCU

Încă din Antichitate arcurile de triumf erau destinate primirii armatelor victorioase care se întorceau de pe câmpul de luptă. Împărații Romei, pentru a marca impunerea „ordinii romane” în toată lumea, au construit numeroase monumente mărețe: ape-ducte, teatre, temple, arcuri de triumf, ele având pe lângă

un rol funcțional și pe cel de a impune respect și teamă. Sunt celebre arcurile lui Titus, ale lui Traian de la Ancona, Benevento și Alcantára, cel al lui Janus Quadrifons de la Roma, al lui August de la Rimini și cel al lui Hadrian din Grecia.

Când suveranii nu dispuneau de sumele necesare, se mulțumeau cu arcuri de triumf în miniatură sau înlocuitori. Așa este cazul arcului de triumf sub formă de album gravat de Albrecht Dürer pentru împăratul Maximilian al Germaniei, sau poarta triumfală ridicată în pripă, din carton și cu femei frumoase „în tablouri vivante” în loc de statui, în cinstea vizitei lui Carol Quintul în Țările de Jos.

Iar dacă trecem la cele de dată mai recentă, vom pomeni pe cel mai frumos, arcul din Place de l'Étoile din Paris, care deși e de două ori mai mare decât cel al lui Septimius Sever, nu are decât o singură deschidere, și nu trei. Arcul din Place de l'Étoile comandat de Napoleon I arhitectului Jean Chalgrin, avea același scop ca și monumentele Romei antice, de a marca forța și ordinea Imperiului francez asupra întregii Europe, până în Egipt.

Hitler, împreună cu arhitectul său, Speer, proiectase un arc la Berlin de trei ori mai mare decât cel din Paris. Mussolini a ridicat și el mai multe arcuri în diverse orașe ale Italiei. Până și la pavilionul de expoziții de lângă Casa Scânteii a existat un arc de triumf din carton, incendiat cu puțin înainte de decembrie 1989.

Pentru eroii căzuți în primul război mondial, Constantin Brâncuși a creat la Târgu Jiu Poarta Sărutului, care îndeamnă, prin dragoste, la pace și înțelegere. Primarul Capitalei, G. Gr. Cantacuzino (1869-1870) a ridicat în Parcul Carol așa-zisa Fântână Filaret ce seamănă aproape perfect cu un arc de triumf. În același parc, în 1906, cu prilejul Expoziției Naționale, poarta principală de acces era un frumos și monumental arc de triumf.

Au existat și arcuri temporare, care au marcat clipe solemne din istoria poporului român. În această categorie se înscriu arcurile ridicate la București în 1848, 1859, 1878, 1906 și 1918. Cu ocazia vizitei împăratului Franz Joseph la București, între 18-30 septembrie 1896, în Capitală au fost ridicate nu mai puțin de patru arcuri de triumf.

Va sosi momentul 1 Decembrie 1918, când pe Șoseaua Kiseleff va fi ridicat un

arc provizoriu, pentru a marca primirea familiei regale și a membrilor guvernului, întorși din exil, după doi ani de zile. Pe sub arc vor trece rând pe rând, regele Ferdinand, regina Maria, mareșalul Foch, Henri Berthelot, marii comandanți de armată, precum și Cavalerii Ordinului „Mihai Viteazul”. Apoi, Comisia de organizare a Serbărilor Încoronării a hotărât să ridice două monumente comemorative cu prilejul acestui însemnat act istoric, și anume Catedrala de la Alba Iulia și Arcul de Triumf din București.

Pentru realizarea acestuia din urmă a fost desemnat arhitectul Petre Antonescu. Din comisie făceau parte, printre alții: Nicolae Iorga, inginerul A. Saligny, pictorii Verona și Costin Petrescu, arhitectul Victor Ștefănescu. Au fost chemați, drept colaboratori, artiști de seamă ca: Jalea, Storck, Medrea, Paciurea, Spaethe, Severin, Iordănescu, Mățănanu, Dumitru Bârlad și alții. Convenția semnată la 17 iulie 1921 stabilea normele de executare a arcului, precum și costul estimativ al lucrărilor, care se ridica la suma de 3 000 000 lei.

Din cauza grabei cu care se organizau serbările, s-a propus să se construiască definitiv arcul numai în structura lui interioară;

Unul dintre arcurile de triumf ridicate în onoarea reîntoarcerii suveranilor României în Capitală, în decembrie 1918.

iar în ce privește exteriorul, să se întrebuințeze numai materiale ușoare și provizorii, care să fie ulterior înlocuite cu altele trainice și definitive. În urma acestor propuneri, Comisia serbărilor încoronării a hotărât ca arcul de la Șosea să aibă temelia din beton, baza din granit de Deva, iar restul structurii interioare tot din beton armat.

Discuții aprinse au fost cele legate de mărimea arcului și câte deschideri să aibă. Cel care va întreține o adevărată polemică a fost Alexandru Tzigara-Samurcaș istoricul artei vechi românești și fondatorul Muzeului Național de Artă Veche Românească (azi Muzeul Țăranului Român). El dorea ca Arcul să fie compus din trei deschideri, precum cel al împăratului Septimius Sever de la Roma. Propunerea lui Tzigara a căzut. Arhitectura clasică nu cunoaște decât arcuri de triumf cu o singură deschidere. De fapt, circulația pe sub arc trebuia să fie limitată numai la armatele victorioase și numai în mod excepțional se lăsa trecerea curentă, cum era de pildă la arcurile din Forul Roman, unde altfel nu se putea străbate Via Sacra. În perioada romană, aceste monumente au servit drept porți de cetăți. Erau deci justificate și necesare

trei deschideri, cea mare pentru vehicule și călăreți, iar cele două mai mici pentru pietoni.

Arcul de Triumf trebuia să slujească armatelor victorioase sau unor parăzi militare, ce glorificau fapte de arme. În acest caz, un arc cu trei deschideri ar fi însemnat ca unii să treacă pe sub deschiderea centrală și alții prin cele mai mici laterale, ca și cum ar fi fost trei categorii de eroi.

Edificiul realizat în 1922 era turnat din beton armat și la fiecare picior se aflau uși de acces la atic și la terasa monumentului. Terasa, aticul și interiorul celor două picioare ale arcului urma să aibă un caracter public, prin amenajarea unor spații de expunere și odihnă.

Pe ambele laturi ale arcului, nordică și sudică, s-au executat grupuri statuare, ce reprezentă ostași, însoțiți în compoziție de diverse trofee: scuturi, platoșe, săbii etc.

La nord, întâlnim ostașul roman și cel dac, precum și pe cel al lui Mircea cel Bătrân și Ștefan cel Mare. Pe latura sudică sunt reprezentați: ostașul lui Mihai Viteazul, pandurul lui Tudor Vladimirescu, dorobanțul Independenței și ostașul Unirii. La partea superioară a arcului, pe panoul frizei, se afla un text datorat lui N. Iorga. În arcada arcului erau expuse efigiile regelui Ferdinand și reginei Maria. În partea superioară a acestora se menționau principalele localități, unde soldații români s-au acoperit de glorie: Valea Albă, Rovine, Călugăreni, Plevna, Mărășești etc.

Cu timpul, monumentul s-a degradat, mai ales în exterior, unde materialele de construcție erau deficitare ca durabilitate. Problema definitivării monumentului a fost foarte discutată în presă și în comisiile de specialitate și cu cât înfățișarea de ruină devenea tot mai vizibilă, cu atât

creșteau mirarea și nemulțumirea publicului. Din cauza stării de degradare s-a pus chiar problema demolării acestuia, mai ales că el trecuse în grija mai multor ministere, care nu dispuneau de resursele financiare necesare.

Abia la 22 ianuarie 1932, Consiliul de Miniștri a

Imagine din timpul construirii monumentului

hotărât finalizarea lucrărilor, propunându-se și înființarea unei comisii de specialitate. Operațiunea a demarat în 1935, dar ca și în cazul Ateneului Român s-au organizat subscripții publice și diverse acțiuni pentru colectarea banilor necesari.

Machetele au fost executate de artiști plastici, iar pentru cioplirea marmurei de Rușchița, pe lângă sculptorii autohtoni, s-a apelat și la un număr de zece sculptori din Italia. Construcția, de formă paralelipipedică, avea o înălțime de 27m în zona aticului, iar lățimea la nivelul bazei era de 25 m. Deschiderea avea înălțimea de 16 m, lățimea de 9,50 m și adâncimea la bază de 11,50 m.

La sfârșitul anului 1936 s-au încheiat lucrările, iar la 1 decembrie 1936 a avut loc solemnitatea inaugurării Arcului de Triumf. La acest eveniment au participat regele Carol II, primul ministru Gheorghe Tătărescu, membrii guvernului, veterani de război, invitați de onoare din țară și străinătate. După inaugurare, Arcul a fost dat spre administrare organizației Straja Țării, cu toate că Primăria Bucureștilor ar fi putut în mai bună măsură să conserve monumentul.

De-a lungul anilor, pe sub Arc au avut loc

o serie de defilări ale armatei române. La 8 noiembrie 1941, au trecut pe sub el trupele române care au luptat pentru eliberarea Basarabiei și nordul Bucovinei. La 23 august 1945, s-a defilat cu ocazia întoarcerii trupelor de pe frontul de Vest. După revoluția din 1989, pentru prima dată s-a sărbătorit Ziua Națională a României la 1 Decembrie 1990, ocazie cu care armata română a defilat pe sub Arcul de Triumf.

Arcul a suferit o serie de modificări după 30 decembrie 1947, iar în 1955, a fost declarat monument de cultură. Mai întâi, au

fost înlăturate însemnele regale și înlocuite cu medalioane decorative, după care s-au scos și cele două proclamații de pe panourile laterale.

Nefiind administrat de o instituție de specialitate, arcul a ajuns la o stare avansată de degradare: infiltrații de apă, fisuri, ciuperce și colmatari ale canalelor de scurgere. Cu ocazia zilei de 1 Decembrie 1990 s-au efectuat o serie de lucrări de reparație, dar multe dintre neajunsuri au rămas fără rezolvare. Abia în cursul anului 2002, Primăria Generală a Capitalei a efectuat ample lucrări de restaurare în interiorul monumentului. În data de 14 septembrie 2002, în prezența primarului general al

Capitaliei, a avut loc o nouă inaugurare a arcului, cu care prilej, în interioarele lui a fost deschisă o expoziție permanentă. Existența spațiilor generoase din cele două picioare ale arcului, apoi aticul, terasa și scările ce formează un circuit au oferit posibilitatea realizării unui muzeu. Suprafața totală de expunere de 180 m², căreia i se adaugă suprafețele plane verticale din cele două corpuri ale construcției, a fost ideală pentru etalarea unor piese muzeistice.

Bucureștenii, și nu numai ei, vor avea posibilitatea de a contempla de sus Capitala. ■

Editura **CORINT** va prezintă ultimele apariții din colecțiile de istorie

Cleopatra
44
CORINT

Atacarea
Kennedy
45
CORINT

MICROSINTEZE

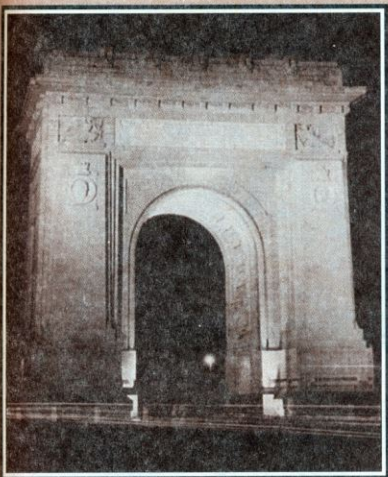
ISTORIA
MAFIEI
12
CORINT

O lecție de istorie
cu
FERNAND
BRAUDEL
14
CORINT

CLIO

CORINT Difuzare Tel.: 222.19.49; 223.19.28
Fax: 222.40.34 e-mail: corint@dnr.ro

ALBUM ISTORIC

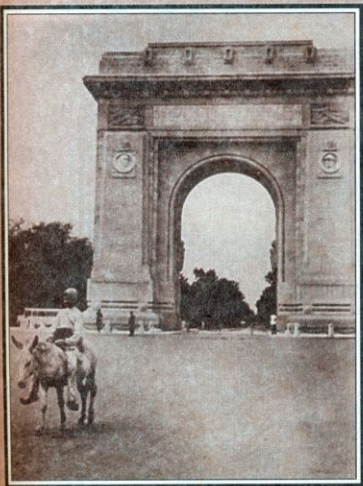

Vara 1937. Arcul de Triumf noaptea...

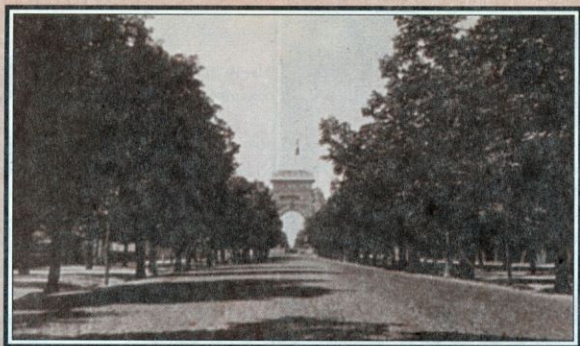
*Defilarea invalizilor în fața regelui Carol II,
10 mai 1935*

...și ziua

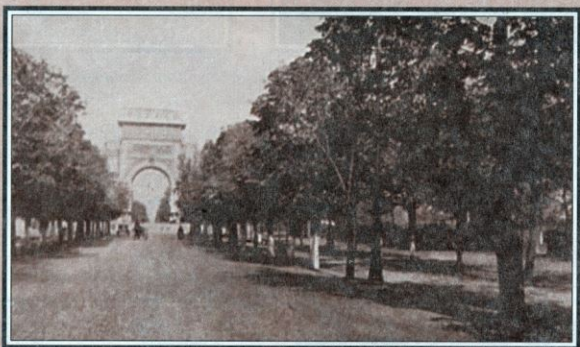

Autobuz al liniei 32 STB

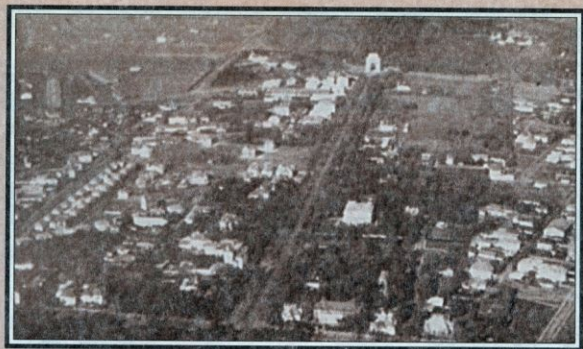

Două imagini ale Arcului de Triumf dinspre Șoseaua Kiseleff

În faza inițială

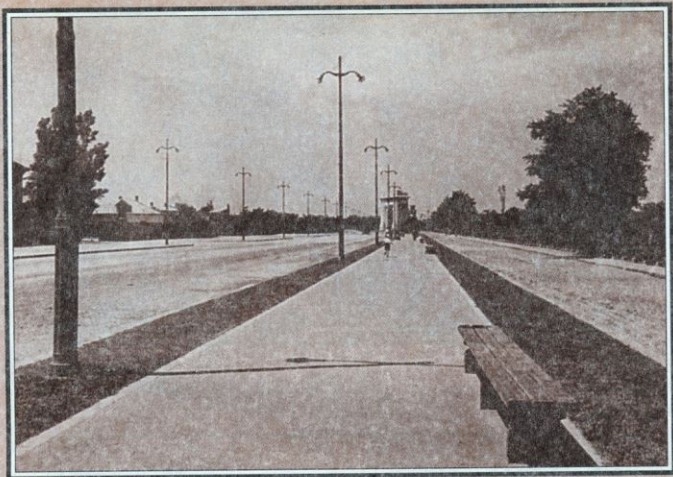
Vedere aeriană

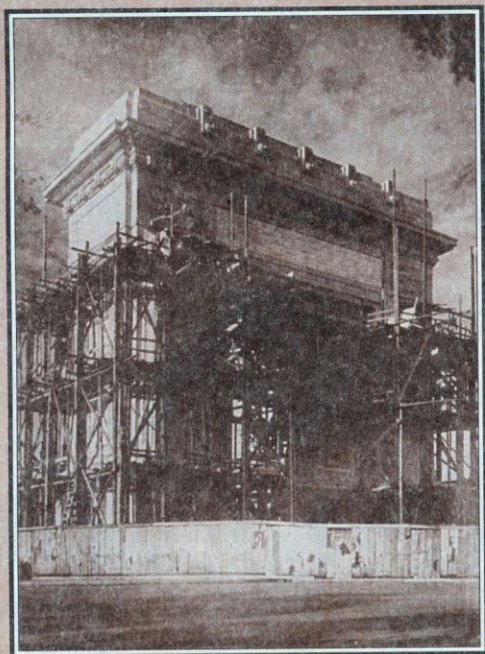
Dinspre Băneasa

O altă imagine a monumentului din perioada interbelică

Dinspre Bulevardul Mareșal Prezan

*În timpul
refacerii,
septembrie 1936*

Dictatura la români

Am început, în numărul din luna octombrie al revistei, o suită de portrete ale dictatorilor României. Lui Carol II și Antonescu le-a succedat Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Cu Ana Pauker și Iosif Chișinevski, de ziua de naștere (8 noiembrie), în 1949

GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ SAU „DEMONIZAREA” ADVERSARULUI

SORIN ALEXANDRESCU

Data venirii lui la putere este mai greu de stabilit. Din lagărul de la Târgu Jiu Dej stabilește, în acord cu Bodnăraș, că prioritatea în 1944 nu era propria sa evadare, ci anihilarea secretarului P.C.R. în funcție, Ștefan Foriș. Bodnăraș realizează acest lucru la 4 aprilie 1944 de unul singur, Foriș ca și ajutoarele lui imediate acceptând, ca hipnotizați, mazilirea. Este „autonumită” o conducere provizorie, formată din Bodnăraș, Rangheț și Pârvulescu, ultimul fiind formal secretar general.

Doi ani mai târziu, Foriș era asasinat bestial, cu o rangă. Nimeni nu s-a opus, nici la prima, nici la a doua acțiune, deși nici una dintre ele nu a fost oficial hotărâtă de partid, ci numai de un grup al acestuia. O vreme este secretar P.C.R. Ana Pauker, apoi Dej este ales secretar general în 1945.

În fapt, el împarte puterea cu Ana Pauker până în 1952, când aceasta, împreună cu Vasile Luca și Teohari Georgescu, este demascată pentru devieri de la linia partidului – devieri cotate simultan „de dreapta” și „de stânga”! –, deși toți trei jucaseră un rol esențial în luarea puterii prin 1944-1946, când rolul lui Dej era mult mai șters.

Comunistul repetă deci tehnica regelui și a mareșalului pro-Hitler, semn că tehnica trecerii la dictatură personală nu are motivație sau culoare politică: Dej se descotorosește mai întâi exact de cei fără de care n-ar fi ajuns poate niciodată la putere. El devine „de unul singur” secretar general P.C.R., profitând fără scrupul de tendința antisemită, atunci generală în partidele comuniste, alimentată de psihoza lui Stalin care-și suspecta doctorii evrei că ar vrea să-l ucidă, profit realizat în pofida faptului că majoritatea vechilor ilegaliști P.C.R. fuseseră evrei.

Câteva luni mai târziu murea Stalin. Urma un val de destalinizare impus de Hrușciiov în toată Europa de Est, dar căreia Dej îi rezistă, decretând drept stalinistă tot pe Ana Pauker. Urmarea: P.M.R. a fost singurul partid comunist est-european care nu s-a destalinizat. Chiar și așa, Dej se temea de alte posibile contestații.

Un rival potențial era încă Pătrășcanu, arestat din 1948 pentru vini imaginare, dar incasabil, în ciuda torturilor, mai ales psihice. O comisie de anchetă constată „vinile” lui și Pătrășcanu este asasinat în 1954, împreună cu alt ilegalist, Koffler. În 1956 urmează alte excluderi, printre care cea a lui Iosif Chișinevski; un an mai târziu este îndepărtat ultimul rival posibil, Miron Constantinescu, ambele epurări fiind legate de revoluția din Ungaria și ecurile ei în România. În plenara din iunie 1958 sunt pronunțate alte excluderi de ilegaliști pentru „devieri de la linia partidului”, devierea fiind clar definită în cazul

lui Constantin Doncea – coleg totuși cu Dej la organizarea grevei de la Grivița din 1933 –, anume faptul că l-a calomniat pe „tovarășul Gheorghiu”.

Raportul din 1958 este citit de Ceaușescu, semn că Dej îl

Ocârmuirea despotică stăvilește aptitudinile supușilor și oamenilor de seamă.

folosea împotriva unora din vechii lui secunzi, acum poate infideli, dar și semn al faptului că tânărul secretar Ceaușescu este coparticipant la reprimarea unora dintre „bătrâni”, deși o va înfiera mai târziu, când va deveni secretar general, tocmai pentru a lovi în Dej. Se poate atunci spune că Dej a intrat în lupta pentru putere din 1944, dar a traversat o perioadă confuză de exercitare a puterii timp de opt ani, inclusiv „bicefalismul” real cu Ana Pauker, dar și alți șase ani de lupte intestinale poststaliniste, cum s-a întâmplat în alte țări est-europene.

țiiilor burgheze și democratice și înlocuirea lor cu instituții de tip sovietic. Totuși, în chiar acest ciclu nou, Dej are nevoie de 14 ani pentru a-și înlătura toți rivalii reali și prezumtivi.

În primul ciclu, cel care fărâmița regimul burghez democrat precedent, Carol II avea nevoie numai de opt ani pentru același rezultat.

Ambii, la fel ca Antonescu în cele cinci luni dintre septembrie 1940 și ianuarie 1941, s-au războit în primul rând cu rivalii dinăuntrul sistemului de putere, deși Dej, altfel decât ceilalți doi, s-a războit în același timp și cu întreaga societate românească, distrugând grupuri sociale întregi, structuri economice și tot ce însemna cultură în România. Cucerirea puterii a urmat însă aceeași tehnică a consolidării ei prin anihilarea oricărei competiții posibile, urmată de o personalizare, prin care chiar colaboratorii inițiali erau excluși din circuit.

Dej nu a ajuns la putere datorită crizei unui sistem de putere, precum Carol și Antonescu, chiar dacă crizele, în cazul lor, erau cam provocate, ci datorită unei revo-

În statele despotice, liniștea nu înseamnă pace. Ea seamănă cu tăcerea acelor orașe pe care dușmanul e gata să le ocupe. (Montesquieu, *Scrisori persane. Caiete*, Editura Minerva, 1970)

Abia în 1958, după 14 ani de „respectare și manipulare” a instituțiilor timpului, P.M.R. și statul comunist, Dej câștigă puterea personală în partid și în stat, pentru a o exercita în mod absolut șapte ani, până la moartea sa în 1965. Prima fază a puterii în cadrul instituțiilor durează deci dublu cât faza a doua, de putere absolută, necontestată și incontestabilă.

Dej se află la începutul altui ciclu istoric al României, cel comunist, care înseamnă demolarea sistematică a tuturor institu-

luții politice și a ocupării României de către Armata Roșie. El a participat la cucerirea ilegală a puterii de către comuniști, dar, altfel decât Carol ori Antonescu, fără a juca rolul dominant în mișcarea de mase inițială, ci doar menținându-se pe creasta valului, în așteptarea momentului prielnic preluării puterii personale. Tot altfel decât la Carol și Antonescu, nu vidul de putere, ci un „prea plin” de putere, de număr de rivali pe metru pătrat a caracterizat începutul activității lui Dej.

Carol și Antonescu au avut asentimentul opiniei publice de atunci, Dej nici vorbă, dar el și-a câștigat „tovarăși devotați” lui și ostili rivalilor. La fel ca la Carol, dar altfel decât la Antonescu, faza de consolidare a puterii a cunoscut în cazul Dej două subfaze: eliminarea rivalilor *directi*, între 1944 (Foriș) și 1954 (Pauker, apoi Pătrășcanu), și eliminarea rivalilor *posibili*, adică exact a vechilor aliați. Retorica politică a grupului victorios în partid, condus de Dej și incluzându-l pe Ceaușescu, a transformat această luptă pentru putere într-o dublă victorie a României, cea contra metropolei sovietice și cea contra alogenilor (mai ales a evreilor).

Poate mai puțin spectaculoasă decât victoriile lui Carol și Antonescu, victoriei lui Dej îi este atribuit un caracter providențial prin „demonizarea” adversarului: dacă legionarii – pentru Carol, în 1938, și pentru Antonescu în 1941 – erau tot români, sovieticii și alogenii, pentru Dej, erau „ceilalți”, prilej deci de declanșare a ceea ce mai târziu va deveni noua dogmă politică, național-comunismul (Pavel Câmpeanu îl numește „stalinism antisovietic”, ceea ce este corect, dar insuficient, formula ignorând tocmai naționalismul – moderat sub Dej dar șovin sub Ceaușescu – facțiunii victorioase din P.C.R.).

Oricum, față de extremismul intern (legionarii, respectiv, stalinistiști nonromâni) și față de colonialismul german în 1938, sau 1941, și sovietic în anii '50, atitudinile celor trei dictatori sunt receptate ca dovedind mo-

deratie, pragmatism și înțelepciune politică. „Salvatorul”, s-ar zice, ocupă totdeauna poziția de mijloc față de două extremisme opuse.

În fine, un ciudat paradox pare a fi o altă trăsătură comună a dictatorilor de până acum. Carol și Antonescu, decimându-i pe legionari, Dej, anihilând grupul prosovietic alogen, se autolegitimau prin raționalitate politică locală. Ei înșiși

câtva cultura și învățământul, dar refuza simultan orice reformă a sistemului de felul reformelor din Polonia și Ungaria, după 1956. În mod curios, deși realiza, într-o măsură, schimbarea din interior a relațiilor economice și politice din blocul sovietic, el se manifesta, pe plan intern și ideologic, mai curând drept un conservator, cramponându-se de un „stalinism antisovietic” care era, în

acel moment, 1964-1965, depășit în politica internă a altor state est-europene.

Nu altfel, s-ar putea spune, au acționat Carol și Antonescu. Carol realizează abia în 1938 un regim autoritar regal care exista sau fusese încercat mai înainte în alte țări din zonă. Antonescu instituie

abia în 1940 o dictatură militară, care exista cu mult timp mai înainte în Spania lui Franco, Ungaria lui Horthy sau Polonia lui Piłsudski. Ca și în alte cazuri de decizii politice din istoria României, și dictatura pare a sosi la noi după ce ea fusese instaurată în alte țări.

În al doilea rând, toți dictatorii discutați până acum adoptă, s-ar zice, o paradoxală „ocupare a țării prin noi înșine”, pentru a evita ocuparea ei de către puteri străine ghidate de rivalii politici interni. Apare astfel drept constantă a dictatorilor aici numiți o exploatare nerușinată a valorilor naționale, pentru a acoperi lupta pentru putere în partid sau stat: trădător este cel pe care eu îl anihilez, atribuindu-i o trădare prezumptivă cu sprijin dinafară, salvator sunt eu, care fac trădarea reală cu sprijin doar dinăuntru! ■

(Va urma)

La o întrunire, în 1944, cu aceiași tovarăși de drum

totuși, puțin mai târziu, realizau o aceeași alianță cu neocolonialismul, pe care o condamnaseră la rivalii între timp anihilați: Carol încheia acordul economic cu Germania în martie 1939, iar la 22 iunie 1940 instituia un partid unic „al Națiunii”, de tip totalitar. Antonescu intra în război alături de Hitler în iunie 1941, la numai cinci luni după zdrobirea rebeliunii legionare care voia același lucru, iar Dej se alia cu represiunea sovietică a revoluției din Ungaria în 1956, după cum urmasă și atitudinea anti-Tito a Uniunii Sovietice mai înainte. În fine, declarația de independență din 1964 cu privire la conflictul ruso-chinez apăra suveranitatea României, este drept, dar nu se abătea cu o iotă de la dogma economică și politică stalinistă.

Dej relaxa într-un fel climatul intern, eliberând deținuți politici și liberalizând într-

CAZUL VASILE STOICA

Diplomat și apropiat al lui Nicolae Titulescu, Vasile Stoica a fost subiectul mai multor studii ale istoriografiei românești de după 1989. Magazin istoric i-a consacrat numeroase pagini în ultimii 13 ani (nr. 12/1992; 11, 12/1994; 1, 10-12/1995; 6/1996). Atenția a fost îndreptată îndeosebi spre activitatea sa de la finalul primei conflagrații mondiale când, în calitate de locotenent în armata română,

a fost trimis în S.U.A. pentru a susține cauza românească și pentru a organiza un corp de voluntari români care să lupte, în cadrul armatei americane, împotriva Puterilor Centrale.

Sunt publicate materiale și despre activitățile sale ca diplomat și ziarist în perioada interbelică, însă destinul tragic pe care l-a avut după 1945 este astăzi mai puțin cunoscut.

LIVIU ȚĂRANU

Născut în anul 1889 în comuna Avrig, județul Sibiu într-o familie de țărani, și-a făcut studiile primare în localitatea natală, cele secundare la liceul unguresc din Sibiu, apoi la cel român-ortodox din Brașov, unde în 1909 și-a dat bacalaureatul. A urmat apoi studiile superioare la universitățile din Budapesta, Paris și București, obținând licența în litere.

În 1913-1914 a fost profesor la școala secundară de fete a Astei din Sibiu. În vara și toamna anului 1914 a condus cotidianul *Românul* din Arad, principalul ziar al românilor din Transilvania.

În toamna anului 1914, mobilizat în armata austro-ungară, a trecut munții în Vechiul Regat, unde a activat alături de Take Ionescu, Nicu Filipescu și alții pentru intrarea României în război contra Austro-Ungariei. În acest scop, a ținut conferințe, a scris articole și unele studii: *Habsburgii, ungurii și românii* (1915) și *Suferințele din Ardeal* (1916 și 1918).

Vasile Stoica a fost redactorul proclamațiilor adresate de regele Ferdinand către țară și armată, cu ocazia intrării României în război în 1916. La începerea ostilităților s-a înrolat ca voluntar în armata română și a plecat pe front. Pen-

tru curaj și vitejie, a fost decorat cu Virtutea Militară de Război. A fost rănit de două ori, în bătăliile de pe Valea Oltului și de pe Argeș. Spitalizat patru luni și operat de patru ori, a rămas până la sfârșitul vieții cu o schijă de oțel în plămânul stâng.

După refacere, în martie 1917, guvernul român l-a trimis în misiune de propagandă în S.U.A. Despre această misiune a scris ulterior un volum, *În America pentru cauza românească* (1926).

Activitatea sa a fost foarte utilă, Vasile Stoica fiind socotit unul dintre cei mai buni cunoscători ai situației etnice din terito-

riile românești. În februarie 1919, Ion I.C. Brătianu l-a chemat la Paris, unde a fost ofițerul de legătură al acestuia cu delegațiile engleză și americană la Conferința de Pace. Reîntors în țară în 1921, a intrat în Ministerul Afacerilor Externe. A demisionat în anul 1923 și a reintrat în diplomatie în 1926, urmând cariera diplomatică până în 1947, cu o excepție – în anul 1929 a fost însărcinat să conducă agenția română de presă RADOR.

Opoziția mareșalului

Majoritatea memoriilor statului român prezentate Ligii Națiunilor în chestiunile minorităților naționale au fost redactate de către Vasile Stoica, el fiind în perioada aceasta, alături de Victor Cădere, unul din cei mai apropiați colaboratori ai lui Nicolae Titulescu.

Între anii 1923-1926 s-a ocupat îndeosebi de ziaristică, având și momente mai dificile. În ziua următoare morții lui Lenin, la 22 ianuarie 1924, a avut curajul să scrie pe prima pagină a cotidianului *România*, care apărea la București, un articol favorabil despre întemeietorul sovietelor, cu elogi la activitatea acestuia și afirmându-și convingerea

că epoca lui Lenin va fi socotită una dintre cele mai rodnice din viața poporului rus. Articolul a provocat scandal în cercurile partidului și guvernului liberal de atunci. Stoica a fost ares-

grădină pe malul Adriaticii, la Santi Quaranta, istoricul Nicolae Iorga, drept recunoștință pentru că scrisese o istorie obiectivă a Albaniei.

În 1932, Vasile Stoica a fost transferat la Sofia, unde a lucrat până în 1936. A căutat să amelioreze raporturile dintre cele două țări vecine, a organizat vizite, întrevederi între miniștri și chiar între regii acestor țări. Titulescu a fost la Sofia, apoi în replică regele Boris a vizitat Bucureștiul și Sinaia. Stoica a fost principalul susținător al înființării Institutului Român din Sofia.

În toamna anului 1936, urma să fie numit la Londra, însă din cauza intrigilor, regele Carol II, în acord cu ministrul de Externe Victor Antonescu, l-a numit la Riga și Kaunas, unde a funcționat până în 1939.

În ianuarie 1939 a fost transferat ca ambasador la Ankara (și-a încheiat mandatul în iunie 1940), având o activitate bogată.

În 1940, Vasile Stoica s-a întors la București și a fost numit secretar de stat la Propagandă, de unde a demisionat în urma dictatului de la Viena, deși i s-a oferit postul de ministru plin. Ion Antonescu l-a propus

Regele Mihai și primul ministru Petru Groza,
în 1946, la Constanța

tat, apoi eliberat, deși purtat o săptămână întreagă pe la Ministerul de Interne. Nici un ziar și nici un ziarist de atunci nu și-a permis să scrie articole favorabile despre Lenin.

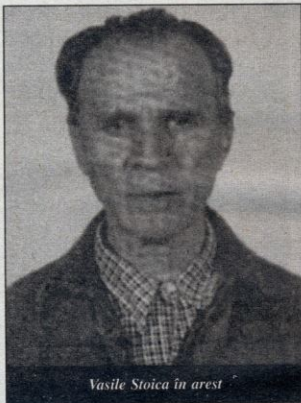
În 1930 a fost numit ministru al României în Albania, unde a stat până în 1932, contribuind la strângerea raporturilor româno-albaneze și la acordarea unor drepturi românilor din această țară. În timpul mandatului său, regele Zogu al Albaniei a dăruit o mare

apoi pentru postul de la Washington, însă în momentul în care a primit „agrementul“, Killinger, ministrul Germaniei la București, a protestat împotriva acestei numiri.

După ruperea relațiilor cu S.U.A. și odată cu plecarea din România a membrilor Legației americane, vechiul diplomat a predat însărcinatlui american cu afaceri, pentru Departamentul de Stat de la Washington, o largă expunere a chestiunii Transilvaniei. Același memoriu l-a trimis pe alte căi guvernului britanic, precum și o altă serie de documente, în intervalul 1941-1944, pentru susținerea integrității României, documente adresate autorităților de la Londra și Washington, prin Ankara, Madrid, Lisabona și Stockholm.

Conform propriei mărturisiri, în noaptea de 9/10 noiembrie 1943, Vasile Stoica a avut o lungă întrevedere cu ministrul Mihai Antonescu, arătându-i acestuia dezastrul spre care mergea țara și convingându-l să se ia imediat legătura cu puterile aliate. Conform acestei hotărâri, Stoica urma să plece urgent la Alger prin Turcia, Siria și Egipt și să intre în legătură – prin mijlocirea francezilor, de fapt a unui fost coleg de-al său, diplomat

francez la Ankara, acum comisar al Afacerilor Externe în exil – cu englezii, americanii și sovieticii, spre a vedea condițiile și avantajele ce se puteau oferi României în cazul ieșirii din război și eventualei intrări în luptă contra Germaniei. Proiectul a

Vasile Stoica în arest

eșuat din cauza opoziției hotărâte a mareșalului Ion Antonescu.

„Răsplata“ pentru serviciile aduse

După 23 august 1944, Vasile Stoica a continuat să lucreze în centrala M.A.E., adunând material pentru Conferința de Pace de la Paris. A fost director politic, iar la venirea la putere a guvernului Groza a fost înaintat în funcția de secretar general al Ministerului de Externe, îndeplinind această însărcinare

din martie 1945 până în iulie 1946, sub ministeriatul lui Gh. Tătărescu. Munca a fost deosebit de grea, deoarece trebuia să facă față dificultăților ivite în urma conflictului dintre guvern și rege și dintre guvern și aliații englezi și americani.

În 1946 a fost numit ministru la Haga, unde a stabilit relații foarte bune cu ambasadorii Rusiei, Angliei – fost coleg la Ankara –, Franței și Statelor Unite.

Între Stoica și Tătărescu avusese loc o înțelegere ca, în cazul în care Stoica ar fi fost destituit din minister sau din postul din străinătate, să fie anunțat și să nu mai revină în țară. Înțelegerea nu a funcționat însă. V. Stoica s-a reîntors în țară

în 1947, fiind chemat pe motiv că urma să fie numit în altă parte. La sosire a fost destituit din toate funcțiile.

În aprilie 1947, a încercat să plece din țară din cauza situației grele a lui și a familiei sale. Apartamentul îi fusese rechiziționat ilegal de către generalul Iacob Teclu, din Ministerul de Interne. De asemenea, i-a fost spartă caseta cu bani de la legația din Haga, deși statul român îi datora bani pentru activitatea sa. Petru Groza l-a primit în audiență, însă nu l-a ajutat cu nimic, deși se cunoșteau de 37 de ani.

În ziua de 31 martie 1948, V. Stoica, împreună cu soția și copiii a vrut să fugă, folosind o barcă, din Agigea. Barca era total nepotrivită pentru o astfel de încercare, așa că cei hotărâți să facă gestul acesta – pentru că erau mai mulți, nu numai familia

diplomatului – au fost nevoiți să amâne plecarea, timp în care au fost descoperiți de organele Securității. Iată declarația sa la Securitate:

„În ziua de 20 martie a.c. [1948 – n. ns.] soția mea, în urma unei com-

municări făcute mie în seara precedentă de către un domn prim-ministru [Petru Groza – n. ns.], căzând într-o gravă comoziune nervoasă, am hotărât să o duc la malul mării, unde, departe de cunoscuți sau rude, s-ar putea reculege mai bine vreo 20 de zile, la Eforie sau Mangalia.

În 21 martie am sosit deci împreună la Constanța aducându-mi și copiii, mai cu seamă că cel mai mic băiețel de 5 ani era reconvalescent după o infecție pulmonară și o pleurezie care a ținut cinci luni și avea nevoie de aer curat.

Cum hotelurile bune fuseseră rechiziționate sau erau foarte scumpe, am tras la casa Hrinces, pe care o știu de mai înainte, ocupând o cameră la etaj. Socot că ar fi nedemn pentru un om cu situațiunea și caracterul meu de a nu mărturisi adevărul, chiar când

mele și ale personalului de serviciu de la legăție, rechizițiunea contra legilor a apartamentului meu din București pe seama generalului I. Teclu, secretar general în Ministerul de Interne, iar acum pe urmă deschiderea forțată a casetei mele personale de la Legăția din

Haga și confiscarea banilor mei aflați în casetă (aproximativ 35 000 franci elvețieni) și nemaivând speranța unei redresări – după o oarecare ezitare m-am declarat de acord cu

ideea, am fost ambasador al României la Ankara, am amici și cunoscuți la Constantinopol, urmând bineînțeles să iau cu mine soția și copiii. Preferam să renunț la toată cariera și să emigrez.

În 31 martie seara urma să aibă loc plecarea. Ajunși cu un camion la locul stabilit, eu și camarazii mei [...] am constatat că barca pregătită era slabă, că ne-am expune viețile noastre și ale copiilor noștri aventurându-ne și am decis să nu ne imbarcăm și să renunțăm la ideea de a pleca.

Netulburați apoi de nișmenii, fără nici o intervenție din partea vreunei autorități

Noiembrie 1955. De la stânga la dreapta: G. Macovescu, E. Jebeleanu, M. Sadoveanu și M. Beniuc

acesta îmi este nefavorabil; cred deci că este leal să spun că sosit în Constanța, mi s-a făcut după câteva zile întrebarea dacă nu m-ar ispiti ideea de a pleca în străinătate, cu o barcă destul de mare și bine amenajată ca să țină marea.

Cum în ultimul an înduraseram multe decepții și nedreptăți – neachitarea apuntementelor mele la Haga de la aprilie 1947 încoace, neachitarea sumelor avansate de mine pentru întreținerea legăției de la reînființarea ei din iulie 1946 până în mai 1947, neachitarea sumelor datorate ca indemnizații de instalare și transport ale

de poliție sau de alt fel, am părăsit locul acela și ne-am reîntors la Constanța.“

Stoica a fost judecat și condamnat la trei ani închisoare, executarea pedepsei prelungindu-se până în 1955. În închisoare a compus câteva sonete în care își manifesta opoziția față de regimul comunist din România și față de politica U.R.S.S. O mare parte dintre ele le-a transcris după eliberarea din închisoare.

Revenit în București, a trebuit să ducă o viață de mizerie, încercând toate modalitățile pentru a-și întreține familia, inclusiv traduceri din Euripide sau

Sofocle, neacceptate însă de edituri datorită problemelor sale cu regimul.

„Dușman înrăit“ al regimului

În primăvara anului 1957, V. Stoica intră din nou în vizorul Securității, în urma corespondenței cu vechi amici din vremea când era diplomat, cei mai mulți dintre aceștia fiind americani. Este urmărit prin intermediul a trei informatori, buni prieteni din București, și i se controlează în întregime corespondența.

În iunie 1958 organele Securității stabilesc faptul

că Vasile Stoica este un „dușman înrăit“ al regimului democrat-popular din România, pe baza relațiilor de corespondență cu persoane din țară și din străinătate prin care vechiul diplomat aducea „injurii grave la adresa Partidului și guvernului“ comunist. Era acuzat de asemenea că a comunicat unui turist american venit în România „date eronate despre țara noastră“. Cu prilejul percheziției domiciliare i s-au găsit manuscrisele sonetelor sale din închisoare, care au fost aduse ca probă la proces, ele fiind dovada prin care „în afară de ca-

8 mai 1958

- 212 -

STRICT SECRET

Ex. No. _____

NOTA

La 8.V. a.c. serviciul „E“ a interceptat o scrisoare expediată de VASILE STOICA din București către academician MIHAIL BENIUC.

Conținutul scrisorii este dușmănos din care cauză scrisoarea a fost confiscată.

Redăm în întregime conținutul:

București 4 mai 1958,

Iubite Domnule Beniuc,

Aflu de la cunoștii noștri comuni (căci din presa cotidiană eu nu citesc decât pagina 4 din România Liberă) că acum câteva luni ai împlinit 50 de ani și că ai fost sărbătorit în mod deosebit cu această ocazie.

Nu este totdeauna plăcut să ni se aducă aminte că timpul s-a scurs și că pe măsură ce trecutul ne-a crescut, viitorul ne-a scăzut, dar este totuși o mângâioasă mulțumire să constatăm la un astfel de popas că n-am trecut pe drum ca niște simpli călători, ci am construit ceva ce, măcar în parte, va dura mai mult decât viața noastră. Cred că această mulțumire o simți și d-ta acum.

Personal, precum desigur o știi, nu sunt de acord cu tot ce ai scris d-ta. Am urmărit prea mult evoluția literaturilor ca să nu știu că poezia politică, chiar și când e făurită în mijlocul unor lupte sângeroase pentru un ideal, n-are decât o durabilitate redusă (cazul Petofi, Körner, [Bondt]), precum când e constituită în plin confort și sub aripa ocrotitoare străină și e îndreptată contra unor adversari de mult sugrumați. Pe de altă parte, am îndurat prea multe torturi (chiar fizice), am văzut prea multe suferințe și prea multe abuzuri suportate în cei șapte ani și jumătate, cât am fost târât prin pușcării, apoi mă oripilează prea mult perspectiva de a vedea neamul nostru închis de acum înainte în farcul imperialismului rus și pus în imposibilitatea de a mai sta în contact liber cu comunitatea civilizației occidentale, ca să mă pot entuziasma de comunismul sovietic care

lomniile și injuriile pe care le-a adus regimului din țara noastră și statului sovietic, instigă elementele contrarevoluționare de aceeași teapă cu el la răzvrătire împotriva regimului“.

Atitudinea sa „dușmănoasă“ împotriva „forme de guvernământ democratice“ instalate în România după 1948 era dovedită și prin scrisoarea pe care Vasile Stoica i-a trimis-o academicianului Mihai Beniuc, în mai 1958, interceptată și confiscată de Securitate.

În urma acestor acuzații și a „intenției“ sale de a-l

„determina“ pe Mihai Beniuc să nu mai scrie „literatură progresistă“, în decembrie 1958, Tribunalul Militar București îl condamnă la 10 ani închisoare corecțională. Este internat la Jilava, iar casa și toate bunurile îi sunt confiscate, familia sa – soția și doi copii – fiind evacuată din imobilul în care locuia.

În ziua de 27 iulie 1959, la vârsta de 70 de ani, în celula de la Jilava, se stinge în grea suferință unul dintre marii diplomați pe care i-a avut România interbelică, un mare patriot,

condamnat pentru „atitudine dușmănoasă“ împotriva țării sale, pe care o slujise aproape trei decenii.

În 1970, prin sentința Judecătorei București de reabilitare a celui ce fusese Vasile Stoica, era recunoscut aportul marelui diplomat la „desăvârșirea unității naționale“ și la edificarea „statului național unitar român“.

Destinul lui V. Stoica ilustrează încă o dată tragismul unor vieți și cariere care au fost frânte sau strivite de tăvălugul comunismului. ■

ne-a sfârșit țara și ne-a adus
fericirea de astăzi. Și mi-e plăcut
să constat că și d-ta însăși, în
adâncul sufletului d-tale, te zbați
ca o apă tumultuoasă între două
maluri: între vigurosul naționalism
atavic transilvănean
democratic și occidental pe care-l
porți în sânge și îl simți creator
în d-ta în fiecare clipă și ideea
comunistă străină pe care ai acceptat-o,
dar față de care sufletul d-tale nu este fără reticențe.

Alții nu-ți vor spune aceste lucruri. Eu ți le spun în plină sinceritate, atrăgându-ți atenția
asupra sfatului lui Boileau (care nu era tocmai prost) „Faites vous des amis prêts a vous censurer“
[faceți-vă amici gata să vă cenzureze].

Adevărata d-tale operă poetică, trainică, luminoasă, pentru care ți se cuvenea sărbătorirea,
este cea pe care ai plămuit-o, fără trecătoare intențiuni politice, cu singurul scop de a împărtăși
frumuseți, îndemnuri și gânduri înalte, cea în care, cu sensibilitatea d-tale caldă, cu introspecțiunea
și simțul d-tale artistic ascuțit ai dat haina versului vibrațiilor fine, zbuciumului generos și
sacrificator, sentimentelor alese etern omenești ale sufletului d-tale de autohtonă vigoare și de
occidentală formațiune intelectuală. Pe planul acesta ai dat literaturii noastre mărgăritare prețioase,
care nu numai ne încântă pe noi cei de astăzi, dar vor trăi și vor încanta mult timp și generațiile
ce vor veni.

Pentru creațiuni durabile ale d-tale îți strâng și eu mâna cu căldură și îți urez cu vechea
afecțiune, pe care, peste contingentele momentului, ți-am păstrat-o întotdeauna, o viață lungă
și mulțumită că să sporești și mai mult comoara de poezie adevărată pe care ai creat-o până
acum.

NOTA

La S.V.a.C. serviciul "F" a interceptat o scrisoare
expediată de VASILE STOICA din București către academician
MIHAIL BENIUC.

Conținutul scrisorii este dușmănos din oare cauză
scrisoarea a fost confiscată.

Redăm în întregime conținutul:

Reverberații

În articolul publicat în numărul din luna iulie de domnul A.I.A. Spănu și intitulat Iată cine ne sunt dușmanii, este citată la un moment dat afirmația liderului comunist Lucrețiu Pătrășcanu: „Câte intervenții scrise mi-au venit de la Groza, pe care le-am pus la dosar, ca și cum n-ar fi existat...” Într-adevăr, Petru Groza, în calitate de prim-ministru, a primit și soluționat multe cereri înaintate de oameni care îl cunoscuseră cândva și mizau pe ajutorul lui. Fiul său, dl. inginer Liviu Groza, posesorul unei impresionante arhive a fostului premier, dezvăluie „probe” ale aserțiunii lui Pătrășcanu.

CONSTANTIN ARGETOIANU

ÎI SCRIE LUI PETRU GROZA

LIVIU GROZA

În arhiva familiei se păstrează mai multe scrisori prin care personalități politice prigonite de regim i se adresau tatălui meu, solicitându-i intervenția în sprijinul lor sau mulțumindu-i pentru ajutorul acordat. Am avut ocazia, în mai multe rânduri, să prezint astfel de intervenții – unele reușite, altele nu – pe care le-a făcut. Amintesc acum de vizita la episcopul catolic de Alba Iulia, Marton Aron, aflat în închisoare. Deși tata era președintele Consiliului de Miniștri, a fost nevoit să treacă peste opoziția brutală a comandantului închisorii. În cartea publicată mai târziu, la Geneva, după eliberare, Marton Aron amintește acest episod.

În continuare, voi prezenta două scrisori primite de tatăl meu de la Constantin Argetoianu. S-au cunoscut încă din anii '20, fiind colegi în guvernul Averescu. Au fost colegi și în Parlament. Tatăl meu îi aprecia spiritul și adesea glumeau împreună. După retragerea tatei la Deva, în 1927, și întemeierea Frontului Plugarilor, au fost încercări de apropiere de Liga Agrară, condusă de Argetoianu.

Este greu de înțeles ce a gândit acesta din urmă, când s-a întors în România, în 1946, autoproponându-se șef al unui guvern fantomă (Magazin istoric, nr.5/2000). Visele i-au fost repede pulberate, a avut de îndurat prigoana și, în final, și-a sfârșit zilele în închisorile comuniste, de unde tata nu l-a mai putut salva.

Iată acum cele două scrisori pe care Constantin Argetoianu i le-a trimis în lunile august și septembrie 1948.

Tel. 35219
București, Str. Episcopiei 2
În 7 august 1948

Prea stimate Domnule Groza,

Mă îngădui să mă adresez prin această titulatură fostului meu coleg de bancă, și nu președintelui Consiliului, fiindcă nu am intențiunea să reclam șefului Guvernului, ci să semnalez omului iubitor de legalitate un act de samavolnicie, care nu cred că se încadrează în străduințele unui regim hotărât să introducă în țara noastră mai multă dreptate.

Vila mea de la Sinaia a fost rechiziționată de Ministerul de Interne pentru funcționarii săi, îngăduindu-se soției mele și familiei să locuiască în 3 încăperi din casă, cu intrare separată.

Astă-primăvară, la predarea vilei, s-a făcut un inventar în regulă al mobilelor, rufelor, obiectelor aflate în încăperile rechiziționate și s-au pus peceti pe dulapurile conținând efectele.

Soția mea și copiii săi au locuit tot timpul în acea vilă (7, strada Molotov, fostă Mă-năstirii), fără nici o stânjenire din partea celor adăpostiți și în bună înțelegere cu dânsii.

Acum câteva zile, dl. Vidrașcu, prefect de Prahova, a sosit la vilă cu un automobil și un camion și a ridicat mai tot ce era în casă și fusese inventariat: rufărie, covoare, tablouri, servicii de masă, sticlărie etc. La întrebarea soției mele pe ce bază și din al cui ordin se proceda la această ridicare, dl. prefect a răspuns: „ordinul sunt eu!” – și cum soția mea a întrebat mai departe dacă nu se face cel puțin un inventar al lucrurilor luate, căci nu se ridicase tot, dl. prefect a tranșat scurt: „Suntem în vreme revoluționară și nu avem să vă dăm nici un fel de socoteală!”.

Acest răspuns mă miră, căci eu, domnule Prim-Ministru, mă străduiesc să conving lumea că vremurile revoluționare au trecut și că suntem în faza de organizare a unei așezări mai drepte, în care va fi poate mai puțină satisfacție pentru unii, dar desigur mai multă dreptate și mulțumire pentru toți. Și rămân convins că nu eu mă înșel, ci dl. prefect de Prahova.

Printre lucrurile luate se află un Grigorescu și un Luchian de mare valoare și mai multe alte tablouri de Pallady, Verona, Tonitza și alți pictori cunoscuți. În situația materială în care mă aflu, această expropriere nejustificată îmi aduce un prejudiciu pe care cred inutil să-l subliniez. Și nici nu văd cum se poate încadra în afirmațiunea d-lui prefect: „Avem nevoie de ele ...!” – răspuns dat soției mele, care se informa despre destinația lucrurilor luate.

Dacă socotiți că am dreptate, nu mă îndoiesc, domnule Prim-Ministru, că veți binevoi a interveni pe cale amicală ca eroarea sau excesul de zel să fie reparate prin restituirea cel puțin a obiectelor de valoare, căci viața e grea, prea stimate domnule Groza, și o duc și eu greu, ca toată lumea.

Vă rog să mă iertați, domnule Prim-Ministru, dacă v-am tulburat liniștea prin aceste rânduri și să binevoiți a crede în vechile mele sentimente de înaltă stimă și prietenie.

C. Argetoianu

Scrisoarea poartă, pe prima filă, în partea din stânga sus, mai multe însemnări, dintre care doar una poate fi descifrată cu certitudine: „S-a dispus restituirea”.

București, în 19 sept[embrie] 1948

Domnule Președinte al Consiliului,

Mulțumindu-vă încă o dată pentru prețioasa Domniei-Voastre intervențiune, am onoare a vă aduce la cunoștință – conform dorinței exprimate de către șeful Domniei-Voastre de cabinet – că cea mai mare parte a obiectelor și efectelor ridicate din vila mea de la Sinaia au fost restituite și că dl. prefect de Prahova a făgăduit că și restul va fi adus neîntârziat.

Vă rog, cu acest prilej, să-mi îngăduiți a vă exprima, domnule președinte al Consiliului, toată gratitudinea mea și a mă crede al Dv. devotat

C. Argetoianu ■

Istorie și cinematografie

Visconti...

... și actorii: Alain Delon, Claudia Cardinale, Burt Lancaster

LUCHINO VISCONTI ȘI „GHEPARDUL“

MANASE RADNEV

În 1957, însoțeam în calitate de cronicar dramatic al revistei Contemporanul, turneul Teatrului Național din București la Veneția. „Echipa de aur“ – George Calboreanu, Gr. Vasiliu-Birlic, Alexandru Giugaru, Marcel Anghelescu, Cella Dima, Nina Diaconescu –, sub bagheta lui Sică Alexandrescu, urma să joace la Festivalul Goldoni piesa Bădăranii. Mare mi-a fost surpriza când, consultând programul manifestărilor, am dat peste numele lui Luchino Visconti, venit cu compania sa teatrală la acest festival. Faima lui de cineast, de inițiator al neorealismului italian îmi era bine cunoscută, mai mult din informațiile de presă care răzbăteau la noi în acel dogmatic deceniu, decât din filmele vizionate.

Curiozitatea de a-l vedea, de a sta de vorbă cu el m-a dus la conferința de presă pe care a ținut-o în saloanele celebrului și luxosului hotel „Danielli“. Am descoperit un bărbat încă tânăr (avea atunci 51 de ani), cu trăsături distinse, frumoase, îmbrăcat elegant. După ce și-a prezentat trupa din care se detașa, prin notorietate, marele actor de teatru și de film, Paulo Stoppa, Vis-

conti și-a expus concepția regizorală asupra piesei prezentate la festival. Surpriza pentru mine s-a produs când au luat cuvântul, exprimându-și opiniile sau punându-i întrebări, ziariștii, cronicari dramatci ai marilor ziare italiene. Tonul și remarcile câteodată ironice, lipsa de inhibiție, familiaritatea cu care i se adresau unii dintre ei – cam de aceeași vârstă – tuindu-l erau neașteptate pen-

tru mine, obișnuit cu limba de lemn și formalismul unor astfel de întâlniri de la noi.

Un spectacol ratat

După terminarea discuțiilor, m-am apropiat de Visconti, m-am recomandat și l-am rugat să mă primească pentru a sta de vorbă. Mi-a spus că n-are timp de interviuri, dar

dacă vreau să asist la repetițiile piesei, mă invită cu plăcere la „La Fenice“, prilej cu care am putea schimba și unele păreri.

Fericit că marele regizor n-a respins apelul unui tânăr și necunoscut ziarist, m-am prezentat la locul fixat, o construcție bicentenară, considerată drept cea mai frumoasă sală de teatru și de operă din lume. De data asta, Luchino Visconti părea nervos, iritat că actorii nu-i îndeplinesc întocmai indicațiile. M-a întâmpinat cu politețe, dar fără chef de vorbă. Nu-mi amintesc titlul piesei; regizorul mi-a spus că este un text de Goldoni foarte rar jucat și că acesta a fost unul dintre motivele care l-au îndemnat să-l abordeze, urmând ca după festival să întreprindă un turneu în Italia.

Trebuie să mărturisesc că încântarea de la conferința de presă a cedat locul unei decepții. Comicul piesei rezulta din confruntarea unor personaje originare din diferite regiuni ale țării, cu dialecte atât de deosebite, încât nu se înțelegeau între ele, încurcându-se în explicații și expresii. Evident, cu slabele mele cunoștințe de italiană, n-am înțeles prea mare lucru din replici, dar m-a frapat maniera naturalistă

a spectacolului. Visconti adusesse pe scenă tot felul de pășări și animale de curte, care prin zgomotele lor produceau o cacofonie generală, el crezând, probabil, că astfel va amplifica hazul piesei, accesibil de fapt doar cunoscătorilor dialectelor limbii italiene.

După aproximativ o oră am plecat, mulțumindu-i pentru onoarea de a mă fi invitat. Impresia mea s-a confirmat la premieră: aproape toate ziarele au emis opinii negative, criticând atât alegerea textului, cât și prestația regizorală.

Am relatat acest îndepărtat episod venețian pentru a explica interesul, nu numai cultural, ci și omenesc, cu care am urmărit cariera celui ce va deveni unul dintre cei mai importanți artiști ai secolului XX. A doua „întâlnire“ – excep-

tând vizionarea filmelor sale – se va petrece patru decenii mai târziu, la Palermo. Invitat de Radioteleviziunea Italiană (R.A.I.) la o reuniune internațională, am rugat gazdele să-mi arate locurile unde a fost turnat unul dintre cele mai bune filme ale lui Visconti și ale cinematografiei mondiale – Ghepardul. Și astfel, în cartierul select, printre fastuoasele reședințe nobiliare din veacurile trecute, când capitala Siciliei era unul din cele mai înfloritoare orașe ale Europei, am descoperit Palazzo Gangi, unde a fost realizată celebra peliculă.

Declinul unei lumi

Descinzând dintr-o veche și prestigioasă familie, moștenitor al titlului de duce de

Ultimele indicații regizorale, înaintea comenzii „Motor!“

Modrone, Luchino Visconti a ecranizat romanul omonim al lui Giuseppe di Lampedusa cu o profundă cunoaștere a mediului înfățișat. Declinul aristocrației siciliene reprezentate de prințul Salina (Burt Lancaster), intelectual rafinat, cultivat și lucid, pe de o parte, ascensiunea noii clase ambițioase și încrezătoare în puterea banului, întruchipate de primarul Sedra (Paulo Stoppa, actorul întâlnit la Veneția) și de societatea din jurul lor, în care se distinge cuplul interpretat de Alain Delon și

Claudia Cardinale – toată această lume atât de convingător și minuțios descrisă l-a determinat pe un cunoscut critic și scriitor francez să considere Ghepardul drept echivalentul cinematografic al romanului tolstoian *Război și pace*.

După cum știm și din film, locurile palermitane legate de realizarea lui nu se mărginesc la palatul susmenționat. Un recent articol-reportaj din revista americană *Vanity Fair* aduce câteva date și cifre necunoscute chiar și pentru cel care a vizitat locurile respective. Dispunând de un buget excepțional pentru acea vreme – filmul a ieșit pe ecrane în 1963 – de 5 milioane de dolari, oferit de Twentieth Century Fox, Visconti, renumit pentru grija și rigurozitatea față de cele mai mici detalii, a descins în Sicilia cu o armată aproape la fel de mare ca oștirea lui Garibaldi, cel care invadase insula cu un secol înainte. Ea cuprindea, în afara personalului artistic, 150 de muncitori constructori, 120 de machiori, coafeze și croitori, 20 de electricieni, 15 specialiști în aranjamente florale și 10 bucătari, purtătorii uniformelor soldățești au fost recrutați din rândurile populației locale, iar patricienii orașului au fost rugați să-și personifice strămoșii. Vestitul bijutier aristocrat, Folco di Verdura, văr cu autorul romanului, l-a sfătuit cu privire la normele de comportare ale nobilimii siciliene și la modul în care se dansa cadrulul. „Consilierul” și-a scotocit propriul castel pentru a-i furniza regizorului mobilă, tablouri, diverse elemente de recuzită. Visconti, în căutarea acurateței absolute, nu s-a sfiit să ceară autorităților locale să scoată stâlpii telefonici, să disloce asfaltul și să pietruiască străzile unde a filmat. Burt Lancaster își amintea, cu

Interior din Palazzo Gangi

uimire și umor, că ducele a mesterit cu degetele lui fine, timp de două ore, la salteaua patului său, care până la urmă n-a mai fost filmat. Ceea ce nu l-a împiedicat să declare că Visconti a fost „cel mai bun regizor cu care am lucrat, un vis pentru orice actor”.

Fără îndoială că secvența culminantă a filmului o constituie lunga scenă a balului, în care frumoasa Angelica (Claudia Cardinale) își face intrarea în înalta societate. Pentru acest somptuos spectacol, regizorul a ales vasta galerie cu oglinzi a palatului Gangi, cu dantelate candelabre venețiene, iluminând cu mii de lumânări uriașele fresce ale plafonului și pardoseala strălucitoare înfățișând vânarea unui ghepard în pădure. El a dotat, de asemenea, clădirea cu o gigantică instalație de răcire, pentru a fi sigur că bucatele alese ale banchetului se vor păstra la temperatura potrivită. Orchestra interpreta un vals de Verdi, o compoziție pierdută, găsită cu puțin timp înaintea filmărilor. „Poate niciodată, o piesă muzicală n-a fost expusă într-un film cu atâta generozitate”, va nota *The New Yorker*.

La începutul difuzării filmului, nu toate aprecierile au fost favorabile, ne informează același articol din *Vanity Fair*. Criticând Ghepardul pentru „decadentismul” lui, un ziarist american scria că „Visconti nu e un artist, ci un anticar”. Acesta nu înțelșese, desigur, că încântătoarele decoruri și costume ca și întreaga ambianță atât de meticolos alcătuită au avut menirea de a configura statutul social, moral și intelectual al prințului Salina, acea atmosferă de „voluptuoasă imobilitate” care a pecetluit soarta murbunde Sicilii aristocratice. „Eu povestesc istoria unor oameni vii, spunea marele regizor, a unor oameni care trăiesc printre lucruri, nu a lucrurilor în sine.”

După Ghepardul, Luchino Visconti a mai trăit 13 ani, murind în 1976, la vârsta de 70 de ani. În acest răstimp, a realizat încă șapte filme, dintre care cel puțin o altă capodoperă, *Moartea la Veneția* (1971), după nuvela cu același nume a lui Thomas Mann. Istoria – această adevărată fascinație a sa – a continuat să-i furnizeze subiecte, opera lui, cu puține excepții, investigând perioada cuprinsă între 1850-1950.

Pe lângă magistrala lecție de estetică oferită cinematografiei mondiale, el ne-a lăsat o galerie memorabilă de personaje, în care predomină învinșii, nu învingătorii, ca, de pildă, protagonistul Ghepardului. Ca și prințul Salina, spre sfârșitul vieții, Visconti devenise nostalgic, preocupat obsesiv de dispariția lumii pe care o cunoscuse în tinerețe. Dar ca un umanist adevărat, cu convingeri democratice, ducele de Modrone, după cum a mărturisit, „credea în viață, în societate, acesta e lucrul principal”. ■

Am prezentat în numărul trecut al revistei un scurt fragment din Jurnalul meu de război, redactat de Victor Budescu și rămas inedit. În iarna lui 1942, Victor Budescu era – cum am spus deja – plutonier T.R. în cadrul Regimentului 3 Dorobanți-Olt, din cadrul Diviziei 11.

Iată un alt fragment în care sunt descrise momentele dramatice care au urmat rușii frontului la Cotul Donului.

Matei VLĂDEANU

JURNAL DE FRONT

VICTOR BUDESCU

In acest mediu ostil și inuman, începe calvarul pribegiei noastre prin stepă. Gerul se înteste și temperatura scade brusc. La -40°C , continuăm drumul spre apus fără nici un mijloc de orientare, slab echipați și fără hrană – forța de a ne învinge pe noi înșine, fiind singurul secret al supraviețuirii. Pe drum întâlnim trupe germane îndreptându-se spre front, într-o ultimă încercare de a opri ofensiva sovietică. De la ei aflăm că în cel mult o săptămână, toate eșaloanele destinate frontului de Răsărit se vor scurge, după care geniștii vor arunca în aer podul de peste Doneț.

Alertați de informațiile lor, deși istoviți de drum, pornim mai departe, mergând zi și noapte în marș forțat, fără răgaz. Obosala mă învinge și atipesc. Doamne, nu credeam că poți dormi mergând. Într-o fracțiune de secundă mă visez acasă, în pat sau la masă, și în aceeași clipă îmi pierd echilibrul, cad în genunchi și mă trezesc în bezna nopții, în vâietul vântului, departe de țară, departe de casă. Îmi lacrimă ochii și lacrimile îngheață pe obraz. Vântul ne biciuie fără milă. Picioarele atârnă grele ca plum-bul. Amorțesc, nu le mai simt.

Cu manșetele mânelor mantăii rășfrântă în mânușile cazone, cu țurțuri de gheață în bărbi și-n mustați, ne târam mai departe, amăgindu-ne foamea cu orzul descoperit în niște gropi, pe vatra unei foste localități de pe malul Donului. Umplusem sacii de merinde și, din când în când, aruncam în gură câte o mână de boabe; ne hrăneam cu orz și ne astămpăram setea cu zăpadă.

Într-o noapte, zării prin ceață niște lumini care dispărură la cotitura drumului tot așa de repede cum apăruseră. După câteva clipe, se iviră din nou și, pe măsură ce ochii se obișnuiau cu întunericul, putui să deslușesc două camioane militare ce se

apropiau cu viteză de-a lungul drumului. Deschisei capacul ceasornicului și privii cifrele luminoase.

Era două după miezul nopții. Vehiculul din față se opri la circa 15 pași de noi. O parte din soldații coborâră și se împrăștiară în jurul camioanelor, bătând cu bocancii în pavaj.

Ne-am trântit la pământ, nemișcați în șanț, așteptând plecarea camioanelor. După câteva minute de așteptare, simțeam că ne-ngheață măduva-n oase. Făcui semn ostașilor care mă-nsoțeau să se cațere în liniște pe marginea șanțului și să înainteze târș, atât cât să iasă din raza de foc a inamicului. N-apucărăm să facem câțiva metri, că unul strănută, stârnind ecouri în liniștea nopții. Crezui că suntem pierduți. Spre norocul nostru, rușii nu se depărtară de camioane. Sloboziră pistoalele în direcția noastră, înjurând, se urcară în mașini și-și continuară drumul.

De-atunci am mers tot timpul numai peste câmp, cât mai departe de șosea.

Spre sfârșitul lunii ianuarie, urmele stepei încep să dispară, ici colo, apar smocuri de iarbă și boschete de lăstăriș, iar mai încolo, printre arbori, se zăresc așezări omenesti. Pe înserat intrăm în primul sat. Ca să prevenim un eventual atac din partea partizanilor, ne oprim în capătul dinspre apus al satului, pe partea dreaptă a șoselei. Simțeam nevoia să stăm undeva la căldură, să ne odihnim. Eram flămânzi, obosiți și rebe-giți de frig. Bat la ușă și iese stăpâna casei (în sat rămăseseră numai femei, copii și bătrâni. Bărbații apti de luptă erau pe front). Femeia se uită la noi pieziș, bănuitoare, dar după câteva clipe de ezitare, ne poftește în casă.

Autorul (așezat) și câțiva dintre soldații din pluton

(Continuare în p. 60)

CIFRORUL DIN VIENA ȘI VICTIMELE SALE

Deschiderile înregistrate după 1989 au creat și posibilitatea luminării, în interesul adevărului istoric, a unor episoade din cele mai recente ale „războiului secret“, în cadrul căruia Viena a continuat să fie, din diverse motive, „o placă turnantă a spionajului“ mondial, ca să reproducem titlul unui volum de Kid Moechel (1997). În acest „război al agenților“, care ne-a preocupat și pe noi în volumul în curs de pregătire Viena secretă, au fost implicate și serviciile de informații românești, alături de cele aparținând celorlalte state foste socialiste. Informații inedite, care desigur se cer completate, pot fi găsite în volumul Trădarea Austriei (1996), aparținând lui Erwin Kemper, care valorifică experiența dobândită de autor în calitatea sa de membru al Serviciului antiterorist (EBT). De remarcat că domeniul predilect de acțiune al lui Kemper erau, în special, serviciile de spionaj românești.

Dr. ALEXANDRU POPESCU

La 23 noiembrie 1980, poliția austriacă a fost anunțată că, la sediul Ambasadei române din Viena, a avut loc o „încercare de spargere“. La 30 ianuarie 1981, cotidianul *Kurier* publica articolul *Fugit în vest cu 50 kg acte secrete*. „Eroul“ era specialistul în cifru de la Ambada României din Viena, Ovidiu Florin Rotaru. Luase cu el un sac cu documente și copii după documente secrete. Așa cum a remarcat presa austriacă, multe din documente conțineau informații referitoare la ofițerii români care activau la Viena, numele reale și cele de cod ale unor persoane cu poziții oficiale înalte care

fuseseră racolate de spionajul românesc (austrieci și vest-germani). Rotaru a predat sacul cu documente Agenției Centrale de Informații a Statelor Unite ale Americii. Deși cotidianul *Presse*, din ianuarie 1981, îl considera pe Rotaru „un pește mic“, informațiile din documentele sustrate de el vor face numeroase „victime“ printre colaboratorii serviciilor românești de informații. În tot cazul, exploatarea documentelor provenind din „sacul cifrului“ a pus capăt activității în Austria a unor ofițeri ai Securității, ca și a unor agenți austrieci aflați în slujba serviciului român.

Printre „performanțele de vârf“ ale Serviciului român de informații obținute la Viena s-ar fi numărat și o penetrare la „cel mai înalt nivel“, deci chiar în Cancelaria federală, la președinția Austriei. Informațiile în legătură cu acest caz sunt contradictorii: ele sunt conținute în rapoartele serviciului român de spionaj. Și-au făcut loc în presa austriacă, dar unele au fost dezmințite de autorități care, în alte cazuri, au recunoscut existența unor agenți în slujba spionajului român.

În volumul său *Orizonturi roșii*, generalul Ion Mihai Pacepa afirmă că, în perioada în care Bruno Kreisky a în-

deplinit funcția de cancelar federal, în preajma sa acționau trei agenți români. Între documentele care au devenit cunoscute în urma defectării cifrului Ambasadăi României din Viena în 1980 era unul referitor la recrutarea unui funcționar al poliției de stat, însărcinat cu securitatea personală a președintelui federal Bruno Kreisky,

Agentul „Orlando“

Într-un interviu acordat ziarului *Standard* în 1990, fostul cancelar federal afirmă, în legătură cu această aserțiune: „Înainte cu ani, nimeni nu a luat asta în serios și nimeni nu o ia în serios nici astăzi“. „O istorie îngrozitor de comică“, adaugă Kreisky. Conform relatărilor lui Pacepa, doi consilieri ministeriali de la Cancelaria federală a Austriei ar fi furnizat, „contra unui onorar, secrete de serviciu“ Bucureștiului. Unul dintre agenți, purtând numele de cod „Orlando“, ar fi fost plasat chiar la cabinetul președintelui federal.

Și în preajma ministrului de Finanțe, dr. Hannes Androsch, s-ar fi aflat un agent, „Daniel“. În aceeași perioadă, după propriile rapoarte, rezidența din Viena ar fi înregistrat și alte succese. Astfel, s-a reușit încadrarea în agentura sa a lui „Sigfried“, locotenent-colo-

nel în poliția austriacă, și a lui „Albu“, director la Cancelaria federală austriacă.

În urma evenimentelor din 1989, deputatul Höchtl, din partea Partidului popular, referindu-se la relatările existente în cartea lui I.M. Pacepa, a adresat o interpelare ministrului de Externe Löschnak cu privire la existența, în cabinetul personal al cancelarului federal Kreisky, a unor agenți ai Securității. Printre „victimele“ informațiilor conținute în cele 50 kg de documente transmise de cifrul Rotaru s-au aflat, în afară de funcționari din poliție și alte instituții austriece, și diplomați din Ministerul de Externe austriac. Este vorba despre o serie de diplomați care, potrivit informațiilor, de altfel foarte lacunare, au fost „cercetați pe baza acuzației de trădare de secrete de stat“ de o comisie

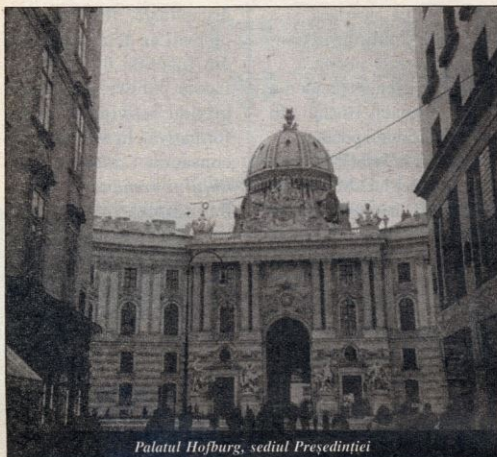
disciplinară. Toți acești diplomați au fost suspendați din funcțiile lor, fără a fi făcute publice alte detalii privind activitatea lor informativă. În volumul său consacrat *Culiselor spionajului românesc*, Mihai Pelin notează în legătură cu unele din aceste cazuri: „...rămâne de știut dacă erau cu adevărat agenți sau doar raportați ca atare la București“.

Nume de cod „Baby“

Carierei de informator, agent în slujba Direcției de informații externe (D.I.E.; devenită după plecarea lui Pacepa, Centrul de informații externe, C.I.E.) a lui Edgar Berger, care a durat nu mai puțin de 10 ani, a reușit să-i pună capăt doar demascarea sa cu ajutorul documen-

Ministerul Federal de Externe

Palatul Hofburg, sediul Președinției

telor aflate printre cele puse la dispoziție de cifrulul Rotaru Agenției Centrale de Investigații a S.U.A., care au fost transmise și autorităților austriece. Judecarea sa a fost larg mediatizată în presa austriacă, iar, după 1989, acest caz a fost inclus în unele lucrări consacrate istoriei spionajului străin la Viena. În 1980, Edgar Berger, în vârstă de 56 de ani, se pensionase din înaltul post pe care îl ocupase în calitate de conducător al lagărului de refugiați de la Traiskirchen, ce ținea de Poliția pentru străini (Fremdenpolizei). În 1968, a fost însărcinat cu conducerea Referatului pentru solicitări de azil al Direcției de securitate a lagărului de refugiați din Traiskirchen. Era cunoscut ca o persoană „jovială, necomplicată”, mare amator de popasuri în loca-

lurile populare ale Vienei, și ca un funcționar care rezolva rapid cazurile, calități care au atras atenția rezidenței românești din Viena. Sarcina de a-l contacta pe Berger i-a revenit unui diplomat român (nume de cod „Moldoveanu”) care, din 1969, se afla în misiune informativă la Viena.

La început, „diplomatul” român s-a prezentat oficial la Berger sub pretextul rezolvării cazurilor unor persoane care solicitau dreptul de azil. Discuția s-a prelungit la un restaurant din apropierea lagărului de la Traiskirchen. La întâlnirile următoare, în schimbul rezolvării unor probleme, Berger a acceptat diferite cadouri (coniac, țigări) și chiar o sumă de bani. Deși, după cum va afirma mai târziu Berger, „totul a început așa de nevinovat”,

în cele din urmă, măștile au căzut și a acceptat să devină agent al DIE (sub numele de cod „Baby”). Periodic, trebuia să se întâlnească cu ofițerul însărcinat să țină legătura cu el. I s-a fixat o recompensă de 6 000 de șilingi lunar. Pentru stimulare, recompensa era, din când în când, completată cu amenințarea că activitatea sa va fi făcută cunoscută autorităților austriece.

Pentru Berger, nu mai exista cale de întoarcere. Un deceniu întreg avea să transmită informații confidențiale, de mare importanță, mai ales din momentul în care, din 1972, a fost însărcinat, timp de un an, cu conducerea Direcției de securitate din cadrul poliției de stat a landului Austria inferioră, iar ulterior a devenit șef al Poliției pentru străini din Viena.

Între informațiile furnizate de Berger, cele mai multe se refereau la persoane, care aparțineau emigrației românești din Austria (mai ales adresele lor), dar au fost transmise și date despre activitățile interne ale poliției din Viena. Activitatea lui de informator a luat sfârșit la 16 martie 1981, când a fost arestat. A recunoscut imediat totul, iar, în fața instanței de judecată s-a adresat președintelui: „Am făcut toate lucrurile de care am fost acuzat... dar nu am crezut că secretele au fost transmise mai departe”. În legătură cu pe-

deapsa aspră solicitată de procuror, Berger a încercat să se apere: „Nu întotdeauna le-am povestit românilor în-tregul adevăr. Uneori le-am spus basme, pentru ca să mă lase în pace“. Și totuși, poate chiar contrar așteptărilor sale, Berger a fost condamnat (numai!) la doi ani închisoare. După eliberarea din închisoare a mai trăit, ca pensionar al statului, pe care îl trădase, până în 1994.

Nume de cod „Costea“

Josef Csernansky a fost, timp de 35 de ani, funcționar al serviciilor de poliție austriece și, în ultimii 19 ani ai activității sale, a deținut funcții în cadrul Direcției poliției federale din Viena. Din 1970, a fost, în cadrul acestei direcții, referent pentru România. Inițial fusese membru al Partidului comunist austriac, pentru ca apoi să facă parte din Partidul socialist. Scenariul racolării și „exploatării“ sale este similar cu acela care a fost derulat în legătură cu Berger, cu atât mai mult cu cât persoana de contact și „îndrumător“ al lui Csernansky a fost același ofițer de informații. Singura diferență a fost aceea că racolarea sa s-a făcut, foarte probabil, ca rezultat al unei înscenări. În timpul unei călătorii în România, în 1970, unul dintre însoțitorii lui Csernansky a făcut imprudența să fotografieze un „o-

biectiv strategic“: o locomotivă! Această împrejurare l-a adus pe Csernansky în conflict cu miliția română. El a avut norocul să dea peste un „diplomat“ român, de fapt, ofițer de securitate, care a reușit să aplaneze conflictul. În 1972, Csernansky l-a întâlnit pe acesta cu ocazia vizitei unei delegații de stat românești la Viena. Desigur, evenimentul a trebuit să fie sărbătorit. Cei doi au ajuns într-un contact apropiat. Atunci când, în cursul procesului ce i-a fost intentat ulterior, președintele completului de judecată l-a întrebat pe Csernansky dacă nu i s-a părut ciudat ca el, ca referent pentru România, să fie abordat de un diplomat român, a răspuns negativ. A urmat recrutarea propriuzisă, fixarea „tarifului“, după care Csernansky (nume de cod „Costea“), deci tocmai persoana ce trebuia să demaște și să combată activitatea în Austria a serviciilor române de spionaj a trecut la furnizarea regulată către reprezentanții săi a unor informații de mare importanță. Ele se refereau la organizarea internă a serviciilor poliției de stat, la persoanele care le conduceau. De asemenea, Csernansky a furnizat date despre sediile poliției, despre activitatea unor foști membri ai Gărzii de fier, emigranți români (adre-

sele lor erau luate uneori din cartea de telefon), teroriști arabi din Irak, Siria, Egipt. Ca și Berger, Csernansky a fost arestat în noaptea de 16-17 martie 1981. Nu s-a recunoscut vinovat, deși în actul de acuzare se dovedea că colaborase nu numai cu serviciul de spionaj român, ci și cu cel cehoslovac. Singura deosebire față de Berger a fost că fostul agent cu numele de cod „Costea“ a primit o pedeapsă și mai mică la încheierea procesului desfășurat în octombrie 1981: un an și jumătate (deși, în asemenea cazuri, legea prevedea o pedeapsă de trei ani). Și Csernansky și-a petrecut ultima parte a existenței ca tihnit pensionar. A murit în 1992. ■

Editura LUCMAN

UN DICȚIONAR AL LUMII MODERNE

GEOLOGIE, ECONOMIE, SOCIETATE, GEOGRAFIE

Lucman

LIBRĂRII ȘI CARTEA PRIN POȘTĂ

Bd. Al. I. Cuza 91, sect. 1, București
tel: 315.39.96, 223.77.55
fax: 315.39.97, 223.77.55
comenzi@lucman.ro, www.lucman.ro

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

D.A. Sturdza

C. Hurmuzaki

Apropierea sfârșitului domniei principelui A.I.I. Cuza prilejuiește unor contemporani care nu-i erau favorabili comentarii despre reformele sale și consecințele acestora asupra lumii satului. Retrași la moșiile lor (Miclăușeni și Dulcești, din Moldova), D.A. Sturdza (1833-1914) și Constantin Hurmuzaki (1811-1869) corespundeză despre starea recoltelor, revolte țărănești, climatul politic zbuciumat și, evident, probleme de familie. D.A. Sturdza fusese secretar al Divanu-

lui ad-hoc (1857) și din 1866 ajunge ministeriabil. Prim-ministru (1895-1896, 1897-1899, 1901-1904, 1907-1908) și președinte al Partidului Național Liberal, el a avut deopotrivă o activitate prodigioasă ca secretar al Academiei Române (a fost ales membru în 1871). Mille de scrisori rămase de la el și păstrate la Academie constituie o frescă de uimitoare expresivitate a societății românești din vremea regelui Carol I.

Bucovineanul C. Hurmuzaki, doctor în filosofie și drept al Universității din Viena, a dobândit împământinirea românească în 1856. A făcut parte din Comitetul Unirii, Divanul ad-hoc al Moldovei și Adunarea Electivă a Moldovei. O vreme a susținut candidatura la tron a beizadelei Grigore Sturdza. În 1859 a devenit ministru al Justiției într-un guvern Ion Ghica; a ocupat același portofoliu în 1861 într-un guvern Anastase Panu. În 1862 ajunge președintele Înaltei Curți de Casație, iar în 1864 refuză mandatul de senator al județului Roman. Cei doi se înrudeau, căci sora lui Hurmuzaki se căsătorise cu Gheorghies Sturdza, unchiul boierului de la Miclăușeni. Scrisorile publicate în continuare provin din fondurile Bibliotecii Academiei Române. Notele explicative din paranteze drepte ne aparțin.

Georgeta FILITTI

D.A. Sturdza către C. Hurmuzaki

Miclăușeni, 12 septembrie 1864

Prea iubite amice,

Mă pornesc astăzi pe două zile la Iași și vreau să-ți scriu câteva rânduri pentru a te încunoștința că, dacă vei mai lua încă una sută mierțe de grâu de la mine, nu ți-l pot da decât pe la finitul săptămânei viitoare și prin urmare să nu trimiți mai înainte care, ca să se întoarne deșarte.

Noutăți nu știu. Se zice că Dumitrache Miculescu [1829-1896, boier, jurist; s-a travestit în țăran, sub numele de Dumitru sin Scarlat pentru explicarea legii], *le pistolet*, e însărcinat de marele reformator al României să meargă din sat în sat să *explique legea rurală*. Eu la alegerea delegatului proprietarilor nu mă duc și de mă vor alege, lucru ce nu cred, nu am de gând să primesc, căci aș consfinți, aș aproba o nelegiuire căreia mă supun fiind mai slab.

Cum găsești ortografia lui Lepsius [1810-1884, orientalist german, membru de onoare

al Academiei Române]? Dacă la prima ochire ni se pare cam curioasă, totuși rațională și nu e mai extraordinară decât a lui Pumnul.

Sărutări de mâini mătușei și salutări amicale pentru d-ta, precum și îmbățișări de la al d-tale sincer amic.

D. Sturdza

P.S. Cum explici *soit disant* [așa-zisa] legea rurală? Se dă fiecăruia locuitor după cum a muncit sau după vitile ce are? D.e. se dă unui locuitor care are 4 boi și a făcut boieresc pe 2 boi, pământ pe doi sau pe 4 boi? Celui care a făcut 1 palmășie i se dă pământ pe întreaga palmășie?

C. Hurmuzaki către D.A. Sturdza

Dulcești, în 15 sept[embrie] 1864

Prea iubite și mult stimate amice,

Am avut plăcerea de a accepta prea dorita d-tale scrisoare din 12 sept. astăzi în 15 și mă grăbesc a-ți exprima cea mai vie recunoștință pentru amabila d-tale atențiune în privirea grăului de sămânță. Cât grâu îmi va trebui, nu știu încă eu însumi. Mașina mea [de treierat] merge bine, dar grăul este amestecat nu numai cu pleavă, ci și cu spice, bucăți de paie etc. etc., încât morișca adusă împreună cu mașina nu i-a putut veni de hac, funcționând încet și dând rezultate foarte neînsemnabile. M-am văzut nevoit să vântur grăul ieșit din mașină, mai întâi cu lopeți, și apoi să întrebunțez morișca. Pierdere de timp și lucrători. Mașinistul meu promite că va remedia cu niște adaosuri la mașină. Ce se atinge de bătut păpușoi, ca dă foarte bune rezultate. Și morișca curăță păpușoi foarte bine și iute. Unul din argați, neascultând pe mașinist și împingând snopii pe care îi puneau nu de-a lungul cu vârful, ci în curmezișul cu mâna, a avut nenorocirea de a-și sfărâma mâna stângă. Trimis îndată la spital, bietul om fu îndată supus amputațiunii, fără a cere măcar o zi alt remediu.

Și eu am auzit de la Alecsandri, care a fost în săptămâna trecută la noi, că dl. Miculescu ar

fi având misiunea despre care îmi scrii. Să le fie de bine. Cetitu-ai și legea pentru constrângerea personală? Și această lege, ca și cea rurală, sunt legi de răzbunare, a doua zi după legea rurală, care au dat o lovitură de moarte industriei agricole, creditului, comerțului și într-o epocă unde produsele, stricate de ploaie, nu se întreabă, este o cruzime neuzită.

Eu susțin că numărul boilor, cu care țărani au făcut boierescul [echivalent moldovenesc pentru clacă], trebuie să se ieie de bază. Altmintreile, toți locuitorii ar putea pretinde pământ pe patru boi, n-ar avea decât să cumpere câte o pereche de mânză și să zică că are patru boi. Cel ce a făcut boieresc cu doi boi nu poate pretinde pământ pentru patru boi. Aud că Jora tot așa înțelege legea. Cracte este de altă opinie. Așa mi-a spus-o Alecsandri, care i-a auzit la Ruginoasa discutând această chestiune în ființa Măriei Sale. Alecsandri a făcut Măriei Sale mai multe observațiuni foarte drepte atât în privința legii rurale, cât și în privința legii pentru constrângerea personală. Dar ele nu făcură nici o impresiune. Au n-ai citit în *Dâmbovița* că Mihai Viteazul a murit, s-a șters din istorie prin Cuza, care l-a întunecat?

Celui care a lucrat jumătate de palmășie, legea îi dă pământ întreg. Măcar că după așezământul boierescului reducerea lucrului și a dotațiunei de pământ este permisă prin bună înțelegere. Dezbrăcare, spoliațiune, comunism.

După grâu voi trimite îndată ce voi avea înlesnire. Până acum am semănat numai 15 fâlci. Astăzi fiind pământul foarte ud, nu pot semăna.

Sărutăm mâinile prea stimatei cucoane Catincăi [mama lui D.A. Sturdza]. Mii de salutări la toți ai d-voastră.

Am finit cura, dar nu mă aflu bine. Nevralgia mă muncește rău. Cu mii de salutări al d-tale vechi și sincer amic.

C. Hurmuzaki

Sora mea îți mulțumește pentru neamare și vă trimite multe salutări.

C. Hurmuzaki către D.A. Sturdza

Dulcești, 27 ianuarie 1865

Prea iubite și prea dorite amice,
Ce mai faci? Cum se află prea buna d-tale
maică? Dar d-ta scăpatu-ai de friguri?

Auzita-i, auzita-i că Ministerul a căzut?
Bosianu s-a numit președinte Ministeru-
lui [format la 26 ianuarie 1865]. Vernescu,
ministru Justiției, iar mi-
nistru de Finanțe (cine?,
gâci cine? nu vei găci
niciodată): dl. Iancu Strat
[1838-1879, profesor
universitar de drept].
Aferim. Ceilalți, Savel
[general Manu] și Bălă-
nescu [Nicolae Rosetti]
au rămas. Numărul pre-
fecturilor s-a redus. Pre-
fectura Romanului în-
cetează, iar districtul
nostru trece în jurisdic-
ția prefecturii de Bacău.
Aferim.

Prea stimatei cucoane
Catincăi sărutăm mânele.
Mii de complimente la
toți ai d-tale.

Cauza căderii lui Sa-
tana [M. Kogălniceanu]
nu o cunosc. Cunoști broșura lui Eliade *Că-
derea dracilor*?

Nimene din acei ce s-au abonat la Roman
n-au primit însă nici un număr din *Monitoriu*.
Frumoasă manipulațiune.

Cu mii de îmbrățișări, al d-tale sincer amic.

C. Hurmuzaki

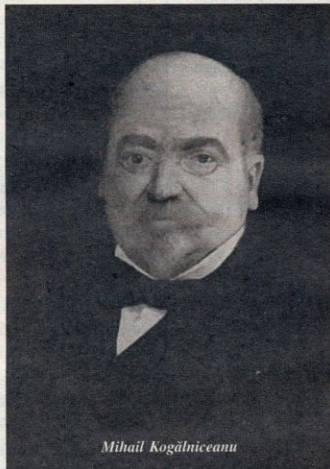
C. Hurmuzaki către D.A. Sturdza

Dulcești, în 5 fevr[uarie] 1865

Prea iubite și prea dorite amice,
Am auzit că te-ai dus la Iași pe cea mai
cumplită furtună. *Quosque tandem* [cât timp]

atâtea supărări și osteneli? Căci nu se în-
blânzește crunta soartă care vă persecutează
de mai bine de un an cu atâtea necruțare și
înderepnicie! Cum se află prea buna d-tale
maică?

Bunele știri ce ai avut bunătatea de a-mi
da, înaintea purcederii d-tale spre Iași, ne-au
umplut inimile cu bucurie și cu plăcuta spe-
ranță că dorita însănătoșire nu va în-
târzia.

Mihail Kogălniceanu

Cu nespusă părere de
rău am aflat istoriile ță-
ranilor d-tale. Dar dă-mi
voie să-ți spun că fratele
meu Aleco are dreptate
când zice că ești pesi-
mistul cel mai amabil
ce a cunoscut vreodată.
Și în decembrie 1860,
când era Kogălniceanu
ministru, aveai îngrijiri
ca și acum și urma a
ales, că ele au rămas
nejustificate. Și acum
sperez [că] vorbele ță-
ranilor vor rămâne numai
vorbe.

Eri a fost la noi dl.
Jora. I-am vorbit de is-
toria țaranilor d-tale și
mi-a dat cele mai li-
niștitoare încredințări.

Despre primar ni-a spus că, văzându-se
persecutat de săteni, el singur și-a dat de-
misiunea. Totodată m-a rugat să scriu că
în puterea amicitiei ce există între d-voas-
tră a așteptat și așteaptă să-i scrii și să-i dai
știri de orice necuviință sau dezordine și prin
această ocaziune de a le înfrâna. Tot d-lui
mi-a spus să-ți scriu că ar fi venit singur la
Miclăușeni, dar știind că prea buna d-tale
maică este bolnavă și toată familia cufun-
dată în supărări și dolii, n-a cutezat să vă
deranjeze.

Despre căderea Kogălniceanului ce ai
aflat? Iată ce am aflat eu: Kogălniceanu s-a
iuțit în Cameră. În urma acestei necuviinți,
doi din deputați și-au dat demisiunea. Vodă

voind a da satisfacțiune Camerii, a însărcinat pe Bosianu cu formarea noului Cabinet. Se vede că Bosianu a propus pe Strat pentru Ministerul Finanțelor. *Catilina abiit, evasit, excepit, erupit. Sic transit gloria mundi. Requescat in pace* [Catilina a plecat, a eșuat, a fost exclus. Și-a revărsat viciile. Așa trece gloria lumii. Doamnă în pace]. Acum va putea gusta dulceața regimului constituțional introdus prin Statutul din 2 iulie [1864]. El, carele ca deputat nu putea trăi fără a face în toate zilele câte zece interpelațiuni și fără să-și verse veninul și ciuda asupra minis-terelor, în faimoasele ziare *Steaua Dunării, Trecutul* etc. etc., el este astăzi condamnat a fi mut și a lăsa pana să ruginească. *Tu l'as voulu, Georges Dandin!* [Tu ai vrut-o, Georges Dandin!] *Die Nemesis hat ihn schnell ereilt* [Nemesis l-a ajuns repede din urmă].

În locul d-tale s-a ales delegat pentru comisiunea plășii noastre Tăchiță.

Jora mi-a mai spus că el te-a rugat să primești sarcina de delegat și în plasa noastră și că ți-a și spus motivul acestei stăruinți. Acest motiv ar fi fost de a ne liniști pe noi, adică pe sora mea și pe mine. Acestea mi le-a spus la explicațiunea ce am avut în privirea blamului public ce a dat comisiunii plășii noastre lucrările ce a făcut aici.

Prea stimatei cucoane Catincăi sărutăm mâinile, dorindu-i cea mai curândă însă-nătoșire.

Aud că Grigore Balș este la Roman, unde s-a făcut avocat tâlharilor care au mâncat 4 000 de galbeni din averea orfanilor lui Fierbințioiu. Jora este indignat de această întreprindere a lui Balș.

Multe complimente surorilor și fraților d-tale, precum și amicului Theodori.

Cu mii de îmbrătoșări și cu expresiunea celei mai sincere stime, al d-tale vechi amic,

C. Hurmuzaki

N-am nevoie a-ți spune, căci de la sine se înțelege, că ne-au părut foarte rău că te-ai demis de sarcina de delegat al plășii noastre.

I. Strat, într-o caricatură de epocă

Eram liniștiți cunoscând eminentele d-tale calități și mai ales independența opiniunii și a caracterului d-tale, care impune chiar și omniputenței vizirale. Dar încongiurările au decis altminterile. Mai mult decât toți regretiez însă trista cauză care te reține acasă și te-au îndemnat a-ți da demisiunea.

Jora mi-a spus că primarul din comuna răzvrătită a executat pe locuitori și a silit a cheltui 1 200 galbeni cu zidirea bisericii într-un singur an, când ei se îndatorise a chel-

tui numai 400 galbeni și aceștia nu deodată, ci în șir de patru ani. Dacă este așa, apoi înțeleg mânia ce și-a atras.

D.A. Sturdza către C. Hurmuzaki

Miclăușeni, 13 iunie 1865

Prea iubite și prea scumpe amice,

Mii de mulțumiri pentru știrile ce-mi dai despre d-ta. Îmi pare foarte rău că tot ești supărat de indispozițiune. Eu cred că trebuie să fi răcit sau să-ți fi sârciat stomacul, cu toate că nu am spus lui Jora că ai mâncat o știucă de 14 ocale, ce i-am zis despre cura de fragi *méthode Linné*.

Prin poștă eu îți trimiseseam o scrisoare a doamnei Catina Moruzi privitoare la alianța Cuzeștilor cu Moruzeștii, scrisoare foarte bine scrisă. Nu știu dacă ai primit-o.

Trimit în alăturare pe Burger. Exemplarul acesta trebuie să-l fi avut des în mâni, a fost a tatălui lui Muți [Balș, cumnat cu D.A. Sturdza] și mi s-a dăruit de cumnatu-meu înainte de a se îmbolnăvi [de mania persecuției și a fost internat într-un ospiciu].

Pune-ți în minte că baba [mama lui Muți] nu a telegrafiat Zinicăi [sora lui D.A. Sturdza] că a urmat o schimbare de reședință a lui Muți [la Coblenz]. Atâta răutate nu e de crezut când nu o vede cineva cu ochi buni.

Citesc în ultimii *Monitori* discuțiunea urmată în Senat între Costaforu, Steege, Cazan contra Bosianu, Strat, Vernescu. Costaforu a mers până a zice că „țara întreagă e o închisoare“.

Doresc din inimă să te însănătoșezi în curând și să poți începe cura de ape minerale.

Iorgu e la Iași, Zinica și eu sărutăm mâinile mătușii și-ți trimitem amicale salutări. În vechea amicitie și cu îmbrățișări, un întristat colon a[l] lui Traian.

D. Sturdza

Mii de mulțumiri pentru fragi.

D.A. Sturdza către C. Hurmuzaki

București, 1 februarie 1867

Prea iubite și scumpe amice,

Mai înainte de toate vin a-ți cere de mii de ori iertare pentru lunga mea tăcere. Cred că un înșurățel [se căsătorise cu Zoe, fiica lui Ion C. Cantacuzino] chiar în cele întâi zile ale fericirii lui și încă un înșurățel care are nenorocirea de a fi ministru și deputat [deținea portofoliul Lucrărilor Publice într-un guvern Ion Ghica], va căpăta ușor iertare; căci vechiul amic știe prea bine că inima mea a rămas și rămâne neschimbată pentru dânsul.

Despre mine, ce să-ți spun?

Nici prin vis nu-mi trecea că omul poate să simtă aici pe pământ o fericire atât de completă, precum eu acum! Nici prin vis nu-mi venea că vreodată voi putea avea de soție o ființă așa de perfectă ca pe noua d-tale amică. În fine, nu pot decât cu umilință să mulțumesc Celui de Sus pentru un dar așa de mare și de prețios; nu pot decât să cuget cu lacrimi în ochi că această fericire este rezultatul binecuvântărilor a unor părinți adorați, cari astăzi nu mai sunt printre noi, și a căror virtute umbrează pe copiii lor.

Despre politică astăzi nu-ți voi vorbi. Ce-țești faimoasele ziare și *Dezbaterile Adunării* și poți singur judeca câte amărăciuni parlamentare gustăm. Pentru noi ne rămâne un lucru, mai mare și mai consolatoriu decât toate discursurile și toate vorbirile: o conștiință pură, care ne zice că ne facem și ne-am făcut datoria către țară, pui în dispozițiunea ei toată mintea, toată știința, toată inima noastră și de acestea se leagă o convincțiune c-am îndeplinit această datorie fără vreo privire către noi, ci spre binele țării, oricâte se vor zice de alții.

D. Radu [profesor universitar, băcăuan] a văzut pe ministrul Justiției și cât depinde de mine voi stăru pentru ca să i se facă satisfacțiune.

D. Radu are să-ți înmâneze trei pachete. Un pachet mare pentru d-ta cu cărți, lucrări ale Adunării și ale mele. O lădiță mică cu două busturi ale prea iubitului nostru domnitoriu [principele Carol], din care unul rog să-l dai lui Mateiu [fratele lui D.A. Sturdza], când va veni la Dulcești. Nu e de tot bun bustul, însă cred că-ți va face bucurie fiindcă știi cât îl iubesti și îl stimezi. Al treilea pachet este pentru Mitică de la Skeie [Dumitru Sturdza Scheianu].

Amândoi sărutăm mâinile mătușei și nu putem aștepta cu îndestulă răbdare timpul în care o vom vedea-o, eu pentru a-i reînnoi vechile simțiminte, Zoe pentru a o asigura că o iubeste ca și mine. Zoe îți trimite ale ei salutări cordiale, iar eu te îmbrățoșez în veche amicitie și devotament.

Al d-tale vechiu, D. Sturdza ■

ZESTREA JUPANIȚEI SORA

„Și cu acești bani ci i-am luat, m-am făcut mintie dă postav și rochi și ce me-u trebuie și vâl pe cap, căci n-am avut nici unili dă la tatăl nostru, nici dă la muma noastră...” „Așa grăiește un document muntean de secol XVII, care redă sugestiv imaginea cochetăriei feminine în epocă. Textul ne mărturisește, prin Sora, fata Stoicăi al Gramei, că aceasta a vândut cumnatului său, Duca ceașul, un sfert dintr-o delniță contra sumei de 21 ughi bani gata, adică plătitili pe loc.

FLORENTINA NIȚU

● Zestrea făgăduită de Preda Buzescu surorii sale ● Oricât de sărace, fetele își doreau podoabe scumpe ● Calitatea materialului și prezența sau absența bijuteriilor marcau rangul social ● În secolul XVII, animalele erau mai ieftine decât veșmintele ● Cu o bucată de postav puteai cumpăra unul sau mai multe sate

Despre această Sora nu știm foarte multe. Ea nu era cunosătoare de carte, întrucât și-a pus degetul la sfârșitul textului, ca semn al adevăririi celor scrise. Nici despre condiția ei socială documentul nu ne lasă să bănuim mai nimic. Trebuie să fi fost însă fiica unui mic boiernaș local, fie a unui alt personaj relativ înstărit, deoarece suma investită în găтели era destul de importantă. Cu 21 ughi (galbeni) se puteau cumpăra în epocă 2-3 cai de țară, 5 boi sau 4 iepe.

De asemenea, într-un an cu recoltă bună, din aceeași sumă

se puteau achiziționa puțin peste 100 obroace de grâu (circa 4 000 litri). Un alt document din aceeași perioadă ne indică drept preț al unei mantale de granat (postav de culoare roșie-vișinie, cel mai adesea) suma de 2 400 aspri, adică mai mult de jumătate din cei 4 200 aspri (echivalentul a 21 galbeni) obținuți în urma tranzacției de către Sora.

Mantia de zece coți

Dacă încercăm să facem o comparație cu alte prețuri ale

unor veșminte cuprinse în foile de zestre ale secolului XVII, putem lesne observa că jupanița noastră a trebuit să facă totuși economie. Astfel, la 1642, în zestrea făgăduită de Preda Buzescu surorii sale, un rând de haine de serasâr (țesătură orientală cu fir de aur) era evaluat la 50 ughi, adică de două ori și mai bine suma pe care o avusese la dispoziție jupanița noastră. În plus, la jumătatea secolului o dulamă de bună calitate putea să ajungă până la 5 000 aspri (circa 25 galbeni).

Comparând suma de 21 galbeni cu prețurile la stofe men-

Fragment de țesătură, Asia Mică
(a doua jumătate a secolului XVI)

ționate de documente, pare să reiasă faptul că postavul folosit pentru mantia cumpărată de jupanița Sora era de tip „karazy” sau – cum îl indică uneori documentele – „caragi”. Acesta era un postav de calitate inferioară, care se aducea atât din Imperiul otoman, cât și dinspre Polonia, prin intermediul negustorilor ardeleni. Ieftin era și postavul simplu, lucrat în orașele transilvănene. În general, în prima jumătate a secolului XVII, un cot (aproximativ 60 cm) de postav „caragi” costa în jurul a 100 aspri, ceea ce îi permitea Sorei să folosească, probabil, peste 10 coți de astfel de material la mantia cumpărată, în condițiile în care pentru o șubită se foloseau cam 8 coți (4,80 m).

De altfel, rolul important al stofelor în cadrul zestrei este sugerat și de un document moldovenesc de la sfârșitul secolului XVI, în care se arată că Stroici logofăt se împrumută cu 1 200 ughi pentru a cumpăra catifea, adamasc (mătase înflorată) și postav turcesc, în vederea înzestrării surorii sale.

Rochiile pe care și le va cumpăra Sora erau și ele în pas cu moda și mai ales aveau me-

nirea să marcheze rangul acestor persoane în societatea vremii. Elegantele epocii purtau astfel de rochii lucrate după moda orientală din materiale scumpe, brodate cu fir de aur și argint ori împodobite cu perle sau pietre. În cazul Sorei putem însă să bănuim că era vorba de un material ceva mai modest, dar care imita în privința croielii moda epocii.

Călătorii care treceau prin Țările Române în acest veac XVII aminteau și despre vâlul nelipsit din portul feminin muntenesc, fie că era vorba despre doamna țării, fie despre o țărancă. De asemenea, în prezentările de epocă, le vedem, pe doamne și jupanițe, purtând același vâl încrețit pe frunte, care se prelungea la spate până la umeri. Doar materialul diferea: în cazul persoanelor înstărite, era dintr-o mătase foarte fină, uneori brodată cu fir de aur ori argint sau împodobită cu fluturi (mici aplice) de aur ori mărgăritare, iar în cel al persoanelor modeste era din borangic, țesut în propria gospodărie.

Pentru a înțelege mai bine valoarea în epocă a hainelor jupaniței Sora, putem să actualizăm prețul lor prin transformarea în echivalentul în aur. Vom observa, prin urmare, că valoarea acestora ar fi fost astăzi de circa 24 000 000 lei, sumă din care nu se pot cumpăra, precum în secolul XVII, 2 cai sau 5 boi. În schimb, articolele de îmbrăcăminte de cea mai bună calitate și de la cele mai bune case de modă autohtone pot ajunge la acest

preț, ceea ce nu era cazul cu veșmintele Sorei, pe care le bănuim a fi fost de calitate medie. Așadar, dacă animalele erau mai ieftine în secolul XVII, în schimb, veșmintele aveau prețuri destul de ridicate. Faptul este explicabil și prin aceea că stofele erau aduse din afară și la ele se adăugau taxele vamale, costul transportului și profitul negustorului.

Anea, Grăjdana și Elina

Vor fi fost mai multe situațiile de felul celei a jupaniței Sora, însă numărul redus al documentelor păstrate din secolul XVII nu ne permite decât să întrevădem o mică parte din ceea ce însemna înzestrarea fetelor înstărite la măritiș. Cazul jupaniței noastre, o persoană mai degrabă modestă, se dovedește a fi unul particular față de situațiile menționate de documentele din secolul XVII. Astfel, cu circa un deceniu înainte, două jupanițe muntene primeau ca zestre următoarele: 3 „chinteșe” (conțeșuri, haină amplă și lungă, uneori îmblănită, de influență poloneză) de granat, 2 nemtii (un fel de mantale) de granat, îmblănite cu vulpi, un lăntșor de aur în valoare de 4 000 bani, 12 ace de argint poleite, 2 inele de aur, 4 linguri de argint, un „ciarșaf” de tafta leșească, o față pilotă de atlas.

Numai prețul lăntșorului de aur putea să acopere valoarea sumei investite de jupanița Sora în veșmintele sale. Trebuie de altfel spus că prețurile podoa-

belor din aur purtate de reprezentanții boierimii erau destul de mari, astfel încât suma de 21 ughi nu ar fi ajuns decât pentru a cumpăra o pereche de brățări (probabil lucrate din lănișoare) din aur sau o pereche de cercei cu piatră scumpă (dar în nici un caz diamante, pietrele cele mai costisitoare în epocă și nu numai). În schimb, o cunună de aur putea să coste circa 40 galbeni, ceea ce însemna aproape dublul sumei pe care o avusese la dispoziție Sora. Prin urmare, aceasta nu și-a mai putut permite să cumpere și una sau mai multe podoabe, care să adauge un plus de bogăție straielor sale.

Uneori în documente găsim și evaluarea zestre primite. Jupanițele Anca și Grăjdana primiseră zestre în valoare de 150 ughi, respectiv, 200 ughi, adică de circa 7, respectiv, 10 ori mai mult decât Sora. Cu adevărat impresionantă se dovedește a fi însă enumerarea bunurilor lăsate după moarte de Ivan pitar fiicei sale Alexandra, în 1645: o parte de sat cu ru-

mâni, 4 sălașe de țigani, o fată în casă, cocie... cu 6 telegari, 50 oi, 50 rămătoare, 30 stupi, 6 boi, 6 vaci, 6 iepe, 14 ace mari și 50 ace mărunte, cunună de argint, ghierdan (colier) de aur, 3 perechi de cercei din aur și 3 inele de aur.

Ponderea importantă a podoabelor din metal prețios cuprinse în documentul sus-menționat se regăsește și în alte acte ale aceleiași perioade. Tot în 1645, jupâneasa Maria lăsa ca zestre fiicei sale mai multe astfel de podoabe, printre care 40 ace, un ghierdan cu pietre și mărgăritare, 3 perechi de cercei din aur și o altă pereche de cercei, al căror material nu este precizat, un inel de aur. La acestea se adăugau o serie de veșminte bogate, precum 3 coțesuri, 2 mantale, dintre care una îmblănită cu pacele (blana de la picioarele animalului), alta dublată cu tafta, o rochie de voal și, de asemenea, animale, țigani și părți de moșie.

Existau și situații de mijloc, în care părinții prevedeau în cadrul moștenirii sau zestreii o anumită sumă din care să fie cumpărate veșminte sau obiecte din metal prețios („scule”). Așa, de pildă, în 1649, Tudor stolnic lăsa fiicei sale Elina părți de ocină cu rumâni, 6 pogoane de vie, 2 sălașe de țigani, vite, căruța cu 4 cai, o bucată de cofterie roșie, o salbă de 50 galbeni, dar și o sumă de 150 ughi din care aceasta să-și facă „haine și scule”. Un alt caz interesant ne este semnalat de un document din 1555, când jupanița Caplea, fiica lui Teodosie banul, a vândut

părți din ocină pentru a-și face „scule de zestre”, întrucât tot ceea ce avusese cheltuisese în timpul pribegiei din Transilvania.

Dorința de a fi în pas cu moda

Din analiza foilor de zestre ale jupanițelor muntene care ni s-au păstrat din secolele XVI-XVII se poate observa, prin urmare, un oarecare tipar în ceea ce privește componența acestora: piese de îmbrăcăminte (coțesuri, rochii, brăie din stofă), obiecte de podoabă din metal prețios (cununi, cercei, ace de vâl, coliere sau lănișoare, brățări, inele, brăie din metal prețios), dar și cearșafuri, plăpumi ori covoare, părți de sate sau ocine, țigani, animale, trăsuri etc. Imaginea aceasta este susținută în mare parte și de ceea ce a ieșit la iveală în urma săpăturilor arheologice, unde cele mai frecvent întâlnite podoabe s-au dovedit a fi inelele, urmate de cercei, coliere din mărgele, ace de vâl, nasturi sau copci.

Numeroase se dovedesc a fi și situațiile semnalate de documente, privind posibilitatea de

cumpărare a unor părți de sate cu bucăți de postav, articole de îmbrăcăminte sau mai rar cu podoabe. Este expresia folosirii unor mijloace alternative de păstrare a valorii, într-o societate în care moneda (mai ales, cea de aur) era încă puțin răspândită și în care trocul avea o pondere importantă în cadrul tranzacțiilor.

În 1645, 233 coți de postav granat, evaluați la 350 ughi, fuseseră folosiți pentru a cumpăra două sate în Țara Românească. Lucrurile par să fi stat la fel și în urmă cu un secol, când, în 1588 o ocină era cumpărată cu 750 aspri gata și o dulamă de 200 aspri.

De asemenea, și podoabele din metal prețios erau folosite

în astfel de tranzacții alternative sau mixte. Astfel, la 1603, jupâneasa Chiajna vorniceasa își vindea niște scule ferecate cu aur și argint, pentru a cumpăra o ocină la Berivoiești, apoi, în 1634, o parte de moșie era cumpărată cu un ghierdan de aur. Nu numai ocinile se puteau cumpăra sau vinde în schimbul unor piese de îmbrăcăminte, postavuri sau obiecte de podoabă din metal prețios, dar întâlnim în secolul XVII și o situație în care 2 țigani și 2 țișănci erau cumpărați cu 1 cal bun și 1 vig de caragi (1 500 m).

Este certă dorința de îmbogățire, răspândită nu numai la nivelul boierimii, dar și la cel al târgoveților înstăriți, înce-

pând cu secolul XVI, dar mai ales în XVII. Chiar sărace fiind, fetele își doreau să se îmbrace după moda epocii și, atunci când părinții nu investiseră în veșminte, iată că ele reparau această nedreptate, așa cum procedează această Sora la 1645. Personajul nostru de secol XVII – că va fi fost sau nu fiică de boier sau doar de țăran mai înstărit – dovedește că existau situații în care tinerele fete încercau să-și depășească condiția, în încercarea de a fi cât mai în pas cu moda epocii, chiar dacă aceasta presupunea un efort financiar substanțial sau chiar posibilitatea de a pierde o bucată de pământ ce putea asigura subzistența. ■

JURNAL DE FRONT

(Urmare din p. 47)

Căldura din încăpere ne îmbia la somn. Am atras atenția soldaților să se culce așa îmbrăcați, fără să se descalțe. Frânți de oboșală și toropiți de căldură, ne-am trântit toți pe rogojinile așternute pe jos și-am adormit buștan.

N-au trecut mai mult de două ceasuri și ne-am trezit cu gaza strigând speriată:

– Sculați și plecați repede, că vine armata peste voi. Atacul furibund al rușilor străpunsese linia de rezistență organizată de nemți pe malul drept al râului Doneț și intraseră în sat cu trupe motorizate.

Am sărit ca ars; surprins, văd câțiva din soldații mei chinându-se să-și tragă bocancii în picioare.

– Mai repede ostași, nu ne-am înțeles că rămânem echipați? Ați încălcat consemnul!

Titu Manolescu, camaradul meu de școală militară din Ploiești, a ascultat liniștit reproșul și mi-a răspuns resemnat, cu tonul omului care și-a pierdut speranța.

– Ce puteam să fac? Nu mă descălțasem de două luni. Mă usturau tălpile, mi-am putrezit picioarele, s-a tras bocancul cu resturi de ciorap amestecate cu pielea degerată de pe talpa piciorului; nu mai pot merge.

Aș fi vrut să mă împart în două. Să-i las singuri, nu mă-nduram, erau ostași din plutonul meu, iar Titu era fratele lui Bebe Manolescu, coleg cu mine la Școala normală din Craiova. Să rămân cu ei însemna să mă sacrific fără rost, pentru că nu-i puteam ajuta cu nimic. Îmi părea rău, dar n-aveam de-ales. I-am părăsit cu strângere de inimă și de-atunci nu s-a mai știut nimic de ei. Parcă i-a-nghițit pământul.

Când am ieșit din casă, un camion cu soldați a trecut în viteză pe lângă noi, a întors mai încolo, în fundul curții, și s-a oprit în dreptul unui șopron. Eram cu sergentul Matache Voicu și cu soldatul Ghimpău. La adăpostul întunericului, ne-am strecurat spre ieșirea din curte, grăbind către șosea. Rămas mai în urmă, Ghimpău a căzut secerat de gloanțe.

Afară era întuneric beznă. Începuse să ningă. Vântul ne izbea în față cu fulgi de zăpadă, iar undeva, în depărtare, se auzeau focuri de armă. ■

ADOLF ARMBRUSTER

S-a născut la 7 decembrie 1941, în comuna Tâlmăciu de lângă Sibiu. Se trăgea dintr-o veche și ilustră familie a patriarhatului săsesc, care a dat primari Sibiului în secolul XVI. Și-a făcut studiile medii la Sibiu, între 1956-1960, și pe cele superioare la Facultatea de istorie din București, între 1960-1965.

Aici l-am cunoscut. Chiar de la admitere. Era blondul care umbla mereu, care nu stătea locului. El nu învăța ca noi, pe unde apucam, citea numai în bibliotecă (obicei pe care îl avea și în timpul anilor de facultate). O foarte bună memorie îl dispensa de fișe și notițe. Ca student era teribil de corect în relațiile cu noi, colegii. N-avea ieșiri violente. Pleca dintre noi până să se enerveze. Am stat în

aceeași cameră în anul II, la căminul studentesc de lângă Operă. A fost o prezentă mai mult decât agreabilă. Pleca dimineața devreme și venea seara târziu. Nu avea pe atunci prea multe momente de „tăifăsuiri”. Rareori puneam împreună țara la cale. Îi plăcea felul meu de a fi, calm și visător.

El mi-a zis „Bulfi”, diminutiv cu care mă alintau prietenii și colegii – o mai fac și astăzi. Eu i-am zis „Alfi” (transformat mai apoi în Dolfi, numele lui de la Institutul

„N. Iorga”). Avea o plăcere a îndulcirii numelor. Lui Horia, e vorba de Horia Matei, cel mai bun prieten al lui și al meu din facultate, îi spunea Horică. Era mereu zâmbitor. Când se apropia de oameni, flutura întotdeauna o mână și un zâmbet.

ION BULEI

Cu anii nu s-a transformat prea mult. Ultima dată când l-am văzut era la București, la Capșa, prin '94 sau '95. M-a invitat el. Îi plăcea acest restaurant pentru aerul său de altădată și o oarecare ceremonie în servitul mesei, care aducea aminte de timpuri cu iz aristocrat și de bun gust.

N-avea fantezie. I-am spus odată că visez adesea o altă realitate decât aceea trăită; o transpunere într-un alt timp istoric, într-o altă vreme. Mi-a zis că fantezmele sunt periculoase. Împiedică o mai precisă ancorare în prezent. Realita-

tea nu poate fi transformată de dorința noastră. Ea există și gata. Un refuz al istoriei și un salt în visare le găsea cel puțin inutile. A avut noroc cu Viorica Cortez-Guguianu. Cunoșcându-se, cei doi s-au pus în valoare reciproc, iubindu-se și respectându-se unul pe altul.

În timpul facultății este remarcat, între alții, de Andrei Oțetea, la un curs special. La terminarea studiilor, acesta l-a și chemat la Institutul „N. Iorga” unde, nu fără greutate, începe să lucreze de la 1 ianuarie 1966 ca documentarist, apoi ca cercetător științific. Andrei Oțetea este acela care-i

propune ca teză de doctorat *Romanitatea românilor: istoria unei idei*.

Armbruster își termină lucrarea în 1970 și o susține la 13 martie 1971, în sala mare a Institutului „N. Iorga”, având ca referenți, pe lângă A. Oțetea, conducătorul lucrării, pe David Prodan, Mihai Berza și Șerban Papacostea, toate patru – nume de referință în istoriografia română. A fost o susținere de aducere aminte, deopotrivă pentru valoarea lucrării, cât și pentru cea a personalităților din comisie. Comisia superioară de diplome, condusă de Constantin Daico-

viciu, îi respinge însă lucrarea, prin adresa din 16 februarie 1971. S-au păstrat procesele-verbale ale ședințelor comisiei, de unde se vede limpede că nu din cauza faptului că teza era bună sau mai puțin bună, nici din cauza faptului că Adolf Armbruster era un istoric prea tânăr sau era sas de origine, nu din aceste cauze nu i se acorda recunoașterea titlului de doctor în istorie. Ci pur și simplu pentru că istoricul Constantin Daicoviciu nu se înțelegea cu Andrei Oțetea. În plus, în acel moment Daicoviciu avea o altă părere în legătură cu conștiința romanității românilor. Credea că, de fapt, românii n-au aflat despre originea lor romană decât de la străini, prin contactele cu polonezii, umanistii italieni... Or, A. Armbruster demonstra exact contrariul.

Victima neînțelegerilor dintre Constantin Daicoviciu și Andrei Oțetea cădea Adolf Armbruster. Acest lucru a ținut să-l sublinieze și Andrei Oțetea într-o scrisoare pe care o adresează lui Nicolae Ceaușescu. Andrei Oțetea, în calitate sa de membru al Academiei, reușește să-i tipărească cartea lui A. Armbruster la Editura Academiei, într-un timp record, în august 1972. Pu-

blicarea cărții nu îi aduce însă și recunoașterea titlului de doctor lui Adolf Armbruster.

Scrie atunci el însuși lui Nicolae Ceaușescu, anunțându-l că a luat o hotărâre „gravă și dureroasă în consecințele ei personale”: plecarea definitivă din România. „Plecând din România – scrie el – nu mai voi putea continua cercetările asupra trecutului sașilor, baza documentară fiind în măsură covârșitoare în România; voi continua în schimb cercetările asupra trecutului românilor, putând explora bibliotecile și arhivele din străinătate, posibilitate de la care am fost privat până acum, cu con-

secvență, de către Serviciul de pașapoarte... Părăsesc derutat și cu sentimente contrariate un popor pe care l-am vrut și iubit, dar care nu m-a acceptat. În toți cei 31 de ani ai mei am fost preocupat să mă comport demn de educația părintească, adică în conformitate cu principiile morale fundamentale ale existenței cu adevărat umane. Or, în toată această chestiune [recunoașterea titlului de doctor – n.n.] nu am fost tratat în concordanță cu aceste principii. Să mă abat de la ele, precum persoanele care au dejuat acordarea titlului, nu pot, tocmai pentru a nu-mi fi rușine de nici o zi din viața mea; resemnat și uimit, mă retrag dintr-o confruntare care ar fi

trebuit să fie exclusiv științifică.”

Efectul acestei scrisori e rapid. În martie 1973, Adolf Armbruster e chemat de Paul Niculescu-Mizil, noul ministru al Învățământului. I se eliberează pe loc un pașaport pentru a pleca în Germania, unde fusese chemat pentru o serie de conferințe consacrate romanității românilor. Paul Niculescu-Mizil garantase personal reînțorcerea lui Armbruster în țară. Și nu s-a înșelat în așteptări. Adolf Armbruster va emigra în R.F.G. abia la începutul anilor '80.

Acolo se va dedica studiului comunității germane din Bucovina, cu rădăcini istorice mult mai recente, după 1775, decât cea a sașilor.

În decembrie 1972, tot grație intervenției lui Mizil, Comisia Superioară de Diplome îi acordă titlul de doctor în istorie. C. Daicoviciu nu murise încă, a trecut în neființă în mai 1973. Paul Niclescu-Mizil, în 1974, chiar i-a spus lui Armbruster: „Ai văzut ce-au pățit cei care s-au legat pe nedrept de tine, parcă i-a blestemat romanitatea românilor!”

Ca istoric, A. Armbruster face parte din acea categorie – rară – de istorici care nu doar știu carte, adică se întemeiază pe mărturii cât mai numeroase și cât mai variate, dar care știu și să scrie. Stilul lui nu e de narator, ci de analist. Discursul lui e de o logică remarcabilă și de o mare forță sintetică. Din câte mi s-a spus, scria la fel în germană. De fapt, stilul din română îl reflectă pe cel din germană și franceză. Știa bine franțuzește. În plus, Adolf are o metodă istorică. Dintre istoricii români, știu că-i plăceau G. Brătianu și I. Nestor. De la ei a învățat, și din școala istorică germană, că faptele nu vorbesc de la sine, că istoricul e creatorul care le dă viață.

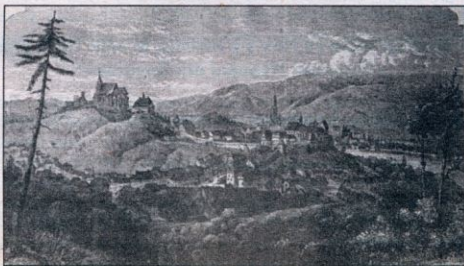
Poate nu a scris atât de mult ca alții, dar tot ce a scris e foarte temeinic. Și rămâne.

Lucrarea lui cea mai citată și cea mai cunoscută, teza de doctorat, *Romanitatea românilor: istoria unei idei*, reluată și în limba franceză și republicată în România în 1993, într-o ediție revăzută și adăugită, în Editura Enciclopedică, este din toate punctele de vedere remarcabilă. Istoricul Ștefan Andreescu o numea „un dar făcut poporului român”. Este o tratare sistematică, pe temeiul celei mai ample documentări realizate în istoriografia română sau străină, a unui argument esențial pentru istoria românilor.

Așa cum remarca Andrei Oțetea în scrisoarea trimisă lui Nicolae Ceaușescu în 1972, cu această lucrare A. Armbruster, „făcând dovada unei probități științifice și a unui spirit de metodă cu totul remarcabile, a reușit să demonstreze în chip riguros caracterul authton al conștiinței originii române la poporul român și

larga ei difuzare pe plan european. S-a făcut astfel dovada că ideea de romanitate a românilor nu a fost un articol de import; nu noi am luat-o de la străini, ci străinii de la noi. Pe această idee s-a întemeiat lupta poporului român pentru unitate și independență”.

Pe lângă *Romanitatea românilor: istoria unei idei*, a doua carte fundamentală a lui Adolf Armbruster a fost *Dacoromanica – Saxonica. Cronici români despre sași. Românii în cronică săsească*. Apărută în 1980, destul de voluminoasă (aproape 500 de pagini), oglindea „ imaginea românească a întregului fenomen săsesc” și „ imaginea săsească a întregului fenomen românesc”. Tot în introducere, Adolf Armbruster mai spune: „Încă de la începuturile fiecărei istoriografii naționale se poate constata o anumită tendință în a-și defini specificul etnic, economic, politic, mental, cultural și religios. Tendința aceasta este de fapt o căutare și o aflare a alcătuirii propriei colectivități etnice, dar și o delimitare de tot ce o separă de alte colectivități etnice. Cu cât se va adânci deci conștiința identității proprii, cu atât mai vizibile vor apărea confruntarea, deosebirea de cele-

Sighișoara (într-o gravură de epocă) unul dintre orașele săsești ale Transilvaniei

lalte colectivități etnice, culturale, politice și religioase.“

În analiza moștenirii antice, observă Adolf Armbruster, „istoricul își îndrumă atenția instantaneu asupra Europei Centrale, Meridionale și Occidentale, uitând România Orientală care, de la finele Antichității și din zorii Evului Mediu european, n-a mai avut contacte trainice cu lumea germană, înconjurată fiind de civilizația greco-bizantină, slavă și maghiară, care au îngustat-o simțitor, până ce a reușit să supraviețuiască prin poporul român și câteva mici grupuri etnice și lingvistice de redusă importanță istorică“. „Confruntarea“ răsăriteană este „simțitor deosebită, dar și cu asemănări și apropieri față de cea din centrul continentului european, anume întâlnirea dintre români, ca

reprezentanți ai României Orientale, și sași, colonizați în Europa de Sud-Est începând cu mijlocul veacului al XII-lea, ca reprezentanți ai Germaniei Centro-Europene“.

Varianta răsăriteană a confruntării „se deosebește radical de cea apuseană prin absența aspectului violent, războinic în desfășurare [...]. Constituirea unei comunități etnice germane săsești s-a realizat în Transilvania în contact nemijlocit și zilnic cu românii și cu maghiarii. Fapt și mai important: această comunitate nu și-a manifestat niciodată veleități și pretenții proprii, care să o pună într-o situație de rivalitate cu formațiunile politice și statele medievale ale românilor și care ar fi putut să reediteze în acest spațiu euro-

pean aspectele violente ale confruntării romano-germane din apusul Europei“.

Prin dispariția tragică a lui Adolf Armbruster, la 18 martie 2001, am fost sărăcit nu numai de un prieten și un coleg: istoriografia română a pierdut pe unul dintre însemnații ei reprezentanți. Era exact istoricul care ne trebuia în aceste momente, de deschidere a istoriografiilor și de accentuat dialog între ele, de globalizare a Europei și a culturilor. Român și sas deopotrivă, era european prin concepții și preocupări. Am pierdut cu adevărat un om prețios. Fără el rămânem nu doar mai puțin, dar și mai singuri.

Colegii de la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“ i-au pus fotografia în dreptul bioului pe care l-a ocupat timp de 15 ani... ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 ianuarie 2003, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

Concursul nu are talon.

– Cum se numește piesa cu care s-a deschis, în anul 1852, prima stagiune a Teatrului Național din București?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna octombrie 2002 este:

Alexandru A. Sturdza

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **Boroș Constantin**, din **Oradea**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2003.

ANDREA

15

1939. Mare bătaie pentru bilete! Are loc premiera filmului *Pe aripile vântului*, ecranizarea romanului care a făcut-o celebră pe Margaret Mitchell. Autoarea, care a acceptat oferta studiourilor Warner Bros pentru că producătorul i-a promis 50 000 de dolari, este încântată de alegerea lui Vivien Leigh pentru rolul principal. La sfârșit, întreaga sală se ridică în picioare, ovacionând una dintre cele mai frumoase povești de dragoste. Zece ani mai târziu, în timp ce traversează o intersecție din apropierea casei, Margaret Mitchell este lovită de un taxi. După cinci zile moare, la numai 49 de ani.

17

1971. R.F.G. și R.D.G. semnează un acord ce determină o sensibilă îmbunătățire a condițiilor de circulație între cele două părți ale Berlinului. El privește traficul de tranzit al persoanelor și al mărfurilor pe căile rutiere, feroviare și fluviale; guvernul federal își asumă sarcina lărgirii sau construirii de noi artere rutiere și a *Berliner Ringului* (șoseaua periferică exterioră).

19

1916. O dimineață geroasă la Peterburg, în apropierea podului Petrovski. Polițiștii merg de-a lungul Nevei înghețate, de pe un mal pe celălalt, căutând ceva cu privire. Dintr-o dată se opresc; sub gheață recunosc un corp omenesc. Se aduc unelte, lopeți, cângi, se face o gaură în gheață. De două zile în capitala Romanovilor este dată dispărută o persoană importantă din anturajul țarului. În fine, ea a fost găsită: este mult îndrăgitul și tot atât de mult hulit Grigori Rasputin.

20

1933. „Azi alegeri generale pentru Cameră, notează Constantin Argetoianu. Vreme posomorâtă. Zăpada enormă căzută în toată țara de trei zile și viscolul care mai suflă și astăzi fac circulația imposibilă și vin în ajutorul guvernului[...] Nu numai că alegătorii nu vor putea merge să voteze la distanțe mai mari – vor vota agenții guvernului cu cărțile lor –, dar nici măcar delegații opoziției nu vor putea ajunge la multe secții de vot, lăsând astfel guvernului calea deschisă pentru toate matrapzăturile electorale.” Guvernul I.G. Duca, cu poziția consolidată în urma alegerilor câștigate, continuă urmărirea și arestarea legionarilor, ceea ce va avea drept consecință asasinarea primului ministru nouă zile mai târziu, în gara Sinaia.

23-26
și 29

1922. Lenin își dictează, în mai multe reprize, *Testamentul*, în care analizează relațiile dintre Stalin și Troțki, punând în discuție calitatea unor lideri ai partidului bolșevic. Când Biroul Politic ia cunoștință de conținutul textului, lupta pentru putere se intensifică. Documentul secret nu face decât să toarne gaz pe foc. Troțki era elogiat de Lenin ca „probabil, cel mai capabil om din Comitetul Central”, fiind înzestrat cu „calități excepționale”. Din acel moment Stalin, care n-ar fi avut șanse să-și păstreze puterea nelimitată, dacă Lenin și-ar fi reluat activitatea, pentru că acesta din urmă avertiza în text asupra ambițiilor sale nemăsurate, se concentrează cu toată ura de care este capabil asupra eliminării din ecuația puterii, dar și fizice, a lui Troțki, principalul său rival.

29

1805. „Înfășurați harta aceea; vreme de zece ani, ea nu va mai fi de nici un folos!” După marea și neașteptata biruință a lui Napoleon la Austerlitz (2 decembrie), în „bătălia celor trei împărați”, William Pitt, ministrul de Externe al Marii Britanii – cel care rostește aceste cuvinte, privind la harta Europei ce-i împodobește cabinetul de lucru –, își pierde orice speranță în capacitatea țărilor de pe continent de a mai opune rezistență Franței. Diplomatul britanic, spun prietenii apropiați, capătă o tristețe adâncă, pe care o vor denumi „înfățișarea Austerlitz” („the Austerlitz look”). Pradă unei suferințe cumplite, Pitt se retrage la Bath să se odihnească, apoi la o proprietate recent cumpărată la Putney Heath și moare trei săptămâni mai târziu, având puterea să mai resteaască: „În ce cumplită restriște te las, o țara mea!”

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Alexandru Ghișă – ROMÂNIA ȘI UNGARIA LA ÎNCEPUT DE SECOL XX. STABILIREA RELATIILOR DIPLOMATICE (1918-1921).**

Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002, 254 pp.

● **Prof. dr. Ion Calafeteanu, prof. dr. Alexandru Cornescu-Coren – ROMÂNIA ȘI CRIZA DIN ORIENTUL MIJLOCIU (1965-1971).**

Editura SEMPRES, București, 2002, 207 pp.

● **Gabriel Vasiliu – PRE-OCUPĂRI DE LIMBĂ ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ DIN TRANSILVANIA.**

Editura Napoca Star, Cluj, 2001, 215 pp.

● **DE UNDE VINE EXTREMISMUL** (cuvânt înainte: Sabine Habersack; postfață: Ana Blandiana; editor: Romulus Rusan).

Fundația Academia Civică, 2001, 259 pp.

● **Charles Upson Clark – UNITED ROUMANIA.**

București, f.a., 418 pp.

● **Sofronie Vraceanski, Dimitrie Cantemir – SISTEMUL ȘI RELIGIA MOHAMEDANĂ. CARTEA CELOR TREI RELIGII, PARTEA A TREIA** (transcriere după manuscrisul bulgar, îngrijirea textului rus, traducere, studiu introductiv și redactare computerizată **Anea Irina Ionescu**).

Editura Universal Dalsi, București, 2000, 331 pp.

● **VIAȚA SFÂNTULUI IOAN GURĂ DE AUR ÎN RELATĂRILE ISTORICILOR BISERICESTI: PALADIE, TEODOR AL TRIMITUNDEI, SOCRATES, SOZOMEN ȘI FER. TEODORET AL CIRULUI** (traducere din limba greacă, introducere și note de **Preotul prof. dr. Constantin Cornețescu**).

Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, 241 pp.

● **Mihaela Orjanu – DIN ÎNCEPUTURILE INSTITUȚIONALIZĂRII ACTIVITĂȚII INFORMATIVE ROMÂNEȘTI.**

Editura Paralela 45, Pitești-Brașov-Cluj-Napoca, 2000, 75 pp.

● **Pavel Câmpeanu – CEAUȘESCU, ANII NUMĂRĂTORII INVERSE.**

Editura Polirom, București, 2002, 309 pp.

● **Max Weinreich – UNIVERSITĂȚILE LUI HITLER. CONTRIBUȚIA INTELECTUALILOR LA CRIMELE GERMANIEI ÎMPOTRIVA EVREILOR.**

Editura POLIROM, 2000, 271 pp.

● **Ionel Jianu – BRÂNCUȘI** (traducere de **Ileana Șoldea**).

Editura Meridiane, București, 2002, 93 pp.

● **Mihai Huțanu – ISTORICUL COMUNEI LEORDA.**

Editura AXA, Botoșani, 2000, 145 pp.

Avanpremieră editorială

N.S. Hrușciov la tribuna Sovietului Suprem, în ianuarie 1960

Alături de Soljenițin și Saharov, Bukovski constituie triada celor mai cunoscuți disidenți anticomuniști sovietici. Publicul român i-a putut citi, în 1998, cartea Judecată la Moscova, iar în luna iulie a acestui an, l-a putut întâlni la lucrările Simpozionului internațional al Memorialului de la Sighet și ale Școlii de Vară. Vladimir Bukovski trăiește în Marea Britanie, la Cambridge, și, după august 1991, a revenit în Rusia pentru a cerceta arhivele C.C. al P.C.U.S. și pe cele ale KGB. Ca și în cazul lui Vasili Grossman, un alt temerar al demascării vieții de lagăr din Rusia sovietică, eroii lui Bukovski au de a face cu ideologia: unii o propagă și o aplică, alții îi suportă consecințele, îi sunt victime.

La Editura Academia Civică se află în pregătire, cu sprijinul material al Fundației „Konrad Adenauer”, volumul Se-ntoarce vântul în sălașul său (titlu provizoriu), în traducerea profesorului Dumitru Balan, din care prezentăm un fragment.

Pentru credințele sale și respingerea mașinii de fabricat oameni duplicitari, Bukovski (născut în 1942) a făcut ani grei de închisoare, lagăr și internări în spitale psihiatrice, până la momentul schimbării sale, de către autoritățile sovietice, în decembrie 1976, cu secretarul general al comuniștilor chileni, Luis Corvalan, arestat după lovitura de stat a generalului Pinochet.

Societatea sovietică în anii '50-'60? Iat-o în amintirile unui tânăr de 15-16 ani.

LA UMBRA SLOGANURILOR COMUNISTE

VLADIMIR BUKOVSKI

Moartea lui Stalin ne-a zguduit viața din temelii. Practic, orele de școală nu se mai țineau, profesorii plângeau în hohote și toți pășeam cu capetele plecate. La radio se transmiteau continuu marșuri funebre și se simțea cumva că nu mai există autoritate. Un om, cu glasul sugrumat de durere, striga de la fereastră din spitalului de oftalmologie:

„Stalin a murit, iar eu sunt aici!”. Oamenii se întreba pentru cine își vor da viața acum? Pentru Malenkov, poate? Nu. Poporul nu-și va da viața pentru Malenkov!

Mulțimi uriașe, neorganizate, se scurgeau spre Sala Coloanelor, unde era depus corpul lui Stalin. Se simțea ceva neobișnuit în această mare de necuprins,

tăcută și mohorâtă. Autoritățile nu s-au decis să o stăvilească, au barat doar unele străzi laterale cu șiruri de autobuze și camioane. Pe acoperișuri și prin mansarde am reușit să ajungem până la hotelul „Național” și de acolo, de pe acoperiș, am văzut o mare de capete. Deodată, pe una din străduțele laterale, sub presiunea umană, un auto-

buz s-a legănat, apoi a căzut ca un elefant, culcat pe o parte.

Acest pelerinaj a durat câteva zile și mii de oameni au decedat în îmbulzeală. Mult timp după aceea, pe strada Gorki erau împrăștiți nasturi, poșete, galoși, hârtii. În gura leilor din fața porții Muzeului Revoluției cineva a introdus câte un galoș. În ziua funeraliilor au început să suiere

sfâșietor sirenele fabricilor și uzinelor, să claxoneze automobilele și vapoarele; se întâmpla ceva iremediabil, groaznic. Cum vom mai trăi acum? Cui ne lași, tătăcu?

Însă, iată, au trecut aproape doi ani și trăim tot așa, în orice caz nu mai rău. Și aceasta era un sacrilegiu. Viața nu se opri. Adulții tot așa mergeau la lucru, iar noi la școală. Apăreau ziare, funcționarii radioul, iar în curtea în care locuiam, la fel ca în trecut, aceleași scandaluri și bătăi. Stalin era evocat din ce în ce mai rar, iar eu eram nedumerit: totuși, a murit Dumnezeu, fără de care nu se întâmpla nimic...

În acest timp, ca niște nori negri, se răspândeau zvonuri persistente despre crime și torturi, despre milioanele de victime din lagăre. Au fost eliberați medicii sabotori, Beria a fost împușcat ca dușman al poporului, iar zvonurile se răspândeau ca un murmur surd: „El însuși e principalul dușman al poporului – Stalin!”

E uimitor ce repede și-au schimbat oamenii credința, aceiași oameni care, cu doi ani în urmă, se înghesuiau la funeraliile lui și erau gata să moară pentru el. Se părea că știau dintotdeauna despre crimele lui, numai că n-au dorit să vorbească. În sfârșit, s-a declarat în plin congres și toate ziaarele,

radioul, cărțile și revistele, filmele și manualele școlare, care vorbiseră atât de mult despre geniul lui, au început să-l condamne „erorile” și „denaturările”. Toți, cei care mulți ani se ocupaseră în mod profesionist de proslăvirea lui, ne convingeau acum că n-au știut nimic mai înainte; sau n-au știut sau s-au temut să vorbească. Nu i-am cre-

**„Timpul trece, leafa merge,
noi cu drag muncim” – o vorbă
ce a circulat, în forme felurite,
în tot „lagărul comunist”**

zut pe acei care afirmau că n-au știut, prea ușor au adoptat noile teze. Și apoi, cum poți să nu observi lipsa a milioane de oameni, lipsa vecinilor și tovarășilor?

Nu i-am crezut nici pe acei care spuneau că s-au temut, prea mari funcții primiseră pentru frica lor. De frică poți să taci, să fugi sau să te ascunzi, poți, în fine, să-l aprobi pe cel de care îți este teamă, însă cine te-a obligat să compui ode sau corale, să te cațări pe posturi de general sau de membru al C.C.? De frică nu primești premiile Stalin și nu

îți construiești vile. Se spune că la congres cineva i-a trimis lui Hrușciov un bilețel: „Unde ai fost atunci?” Cică, Hrușciov, citind bilețelul, a întrebat: „Cine a scris asta? Să se ridice în picioare!” Nimeni, bineînțeles, nu s-a ridicat. „Uite acolo, a spus Hrușciov, exact pe locul unde stați acum. Acolo am fost.”

Unora le-a plăcut acest răspuns, altora li s-a părut convingător, eu însă i-am disprețuit pe amândoi, și pe Hrușciov, și pe autorul bilețelului. Ambii cunoșteau adevărul, dar n-au avut curajul să vorbească deschis despre el. Însă ambii puteau să nu fie acolo, nimeni nu-i obligase să fie în această sală, în apropierea puterii.

Cum s-a putut întâmpla ca oamenii, până astăzi, să se teamă să se ridice în picioare? Cum a putut un singur om, hai să spunem zece, să acapareze puterea și să-i țină pe toți sub spectrul fricii? Și când au început toate acestea? Lui Hrușciov i s-a părut că a explicat totul, că a dat răspunsuri la toate întrebările. Pasămite, ne-am clarificat, i-am eliberat pe nevinovați, i-am pominit pe cei uciși și se poate trăi mai departe. Pentru noi, mai ales

pentru cei din generația mea, întrebările abia începeau. Noi, care n-am cunoscut viața antebelică și n-am asimilat dogma comunistă, puneam la îndoială înseși fundamentele acestei vieți.

Au reușit să ne insuflă teza că doar comunismul este cea mai avansată învățătură, iar Stalin este întru chiparea acestor idei. Și, deodată, Stalin s-a dovedit a fi un ucigaș și un tiran, un degenerat, nu mai bun ca Hitler! Atunci ce fel de idei sunt acestea,

Studenti care fac practică într-o uzină

dacă au creat posibilitatea apariției lui Stalin? Se temeau sau nu-a știut. La urma urmei, nu-i același lucru? Și chiar acum, când totul s-a aflat, lor le era frică să se ridice în picioare. O primă concluzie se impune de la sine: sistemul construit pe o conducere monopartinică va naște, inevitabil, noi Stalini și nu va putea apoi să-i înălture. Ei vor distruge întotdeauna încercările de a forma o opoziție, o alternativă.

În ultimii ani se tot aplicau niște reforme în sistemul de învățământ școlar. Nu reușeau să facă studiul mai interesant și mai diversificat, ci includeau în procesul de învățământ alte ineptii și stupidități, vizibile chiar și pentru noi. De exemplu, s-a hotărât undeva, sus, că școala este ruptă de viață, că absolvenții nu sunt obișnuiți cu munca. De aceea au fost introduse lecții despre muncă, iar apoi și ore de muncă fizică. Într-un an trebuia să lucrăm în uzină, iar în anul următor, vara, eram trimiși într-un sovhoz din afara Moscovei.

Aceasta într-adevăr ne-a lărgit orizontul de cunoștințe, dar în cu totul altă direcție decât cea plănuită de înțeleptul partid. Lu-crând la uzina de automobile din Moscova, am văzut pentru prima oară ce înseamnă o întreprindere sovietică cu toată falșoenia afișată, cu minciună și constrângere. În primul rând, nu am remarcat nici un fel de entuziasm muncitoresc. Nimeni nu-și dădea silința să lucreze, se stătea mai mult în fumoaș și numai la apariția maistrului muncitorii alergau spre locurile de muncă. „Pentru banii ăștia, de ce să ne zorim?”, spuneau lucrătorii. „Munca

nu e lup, să fugă în pădure!” De dimineață erau aproape toți beți sau mahmuri, iar în cursul zilei câte cineva, periodic, era desemnat să meargă după vodcă.

Din toată secția numai un singur bărbat, de vreo patruzeci de ani, punea serios osul la bătaie; nedepărtându-se nici o

***Comunismul a creat două lumi
paralele: una a lozincilor
și comunicatelor oficiale
și alta a realităților ascunse cu grijă
de propagandă și de autorități***

clipă de strung. Toți ceilalți îl urau cumplit și, arătând spre el, duceau degetul la tâmplă într-un anume sens. Și-au pus în gând să-i facă o măgărie: pe neobservate, să-i strice strungul sau să-i fure sculele. „Ce, ți-ai pus în gând să devii fruntaș, vrei să depășești norma?”, îi spuneau cu răutate. Se știa că, dacă cineva depășește norma, atunci luna următoare aceasta obligatoriu se mărea pentru toți și, pentru aceeași sumă de bani, trebuia să lucrezi de două ori mai mult.

Un muncitor strungar, la care fusesem repartizat să învăț meserie, un tânăr, doar cu puțin mai mare decât mine, își făcea norma într-un mod foarte original. După ce primea sarcina de la maistrul, se făcea că lucrează. Prinzând momentul când maistrul nu era prin apropiere, ne furișam amândoi până la depozitul unde era producția finită, într-o magazie mare. În peretele din spate al acestei magazii erau două scânduri care se îndepărtau cu ușurință. Ne strecuram în interior, pe dibuite găseam cutiile care ne interesau și ne burdușeam bine buzunarele cu piesele gata executate.

Apoi, pe o cale ocolită, ne întorceam în secție și restul zilei de muncă îl petreceam aproape tot la fumoaș.

Cred că nu numai „mentorul” meu era așa de șmecher. Noi doi eram cei mai tineri din atelier și în mod firesc pe unul dintre noi îl trimiteau după vodcă. Celălalt rămânea la strung și se făcea că lucrează, făcea norma. Spre sfârșitul zilei, toți se înviorau, se mișcau mai cu înșuflețire și toți păreau temporar atelierul. Se

întorceau cu niște pachetele și cutii, apoi din nou cineva dintre noi, cu un partener săream gardul și ni se transmiteau pachetele peste gard. Colegii ieșeau normal, prin coridor, apoi își lua fiecare pachetul său de la noi.

Practic, toți furau ceea ce se putea – într-un fel sau altul – vinde la tâlcioac sau se potrivea pentru propria gospodărie. Într-un rând, au furat un întreg motor de autobuz, altă dată un rulou de material pentru capitonat scaunelor de autobuz. Iar tot felul de vopsele, smalt sau piese de motor nici nu puteau

fi numărate. Și asta în condițiile în care în toată uzina atârneau expresive pancarte și lozinci: „Să dăm producție! Ajungem din urmă! Depășim!“; diagrame înfățișând creșterea producției și muncitori curăței, cu chipuri zâmbitoare și mâncările răsucite. Țara urca impetuos pe culmile comunismului pe pancarte.

Contactul cu munca în sovhozuri nu a fost mai puțin concludent. Ne-au dus într-un sovhoz din regiunea Moscovei, spre seară, și ne-au cazat într-o baracă. Am dormit noaptea în paturi – pricrii. Abia se lumina de zi și ne-am trezit în zgometul asurzitor al unor înjurături. Ieșind din baracă, am văzut cum vreo douăzeci de femei încarcă cu lăptășii cartofi stricați, absolut putrezi, în câteva camioane, înjurându-l de mama focului pe Hrușciiov, doar așa, ca să-și ușureze munca.

Cartofii ăștia erau transportați în câmp, și acolo erau înșămânțați. Ce putea să crească din ei? Dar asta nu interesa pe nimeni.

După cum ne-au explicat niște bărbați, femeile erau plătite în acord, pentru fiecare tonă de cartofi înșămânțați; pe cine interesa recolta? Se înțelege însă că tot sovhozul era înțesat de pancarte și afișe, diagrame cu creșterea producției, imagini cu vaci grase și mulgătoare durduii.

Am aflat cu uimire că lucrătorii nu puteau să demisioneze, nu puteau să plece din sovhoz, căci nu li se înăpăiau buletinele de identitate. Iară fără buletin, bietul om era în afara legii, primul milițian întâlnit în cale, în oraș, îl putea aresta. Fără buletin de identitate nu te puteai angaja în alt loc de muncă.

Cândva, la noi, cred, se va ridica un monument anecdotei

politice. Această formă uimitoare a creației populare nu se întâlnește nicăieri în lume decât în țările socialiste, unde oamenilor le lipsesc informația, presa liberă. Opinia, interzisă și reprimată, își găsește expresie în această formă neobișnuită. Scurtă și, după necesități, concisă, încărcată cu maximum de informație, oricare anecdotă sovietică face cât tomuri întregi de

Monumentul bancului politic și monumentul mașinii de scris – două dintre moștenirile „epocii de aur“

studii filosofice. Simplitatea anecdotei despoaie stupiditatea tuturor speculațiilor propagandistice. Anecdota a trecut prin cele mai grele timpuri și a rezistat; pe ea se poate studia întreaga istorie a puterii sovietice.

Cum a apreciat, de exemplu, poporul demascarea cultului personalității? Când l-au scos pe Stalin din Mausoleu și l-au înhumat lângă zidul Kremlinului, pe mormântul lui a apărut o coroană cu inscripția: „Postum represorului de la cei reabilitați postum“.

Într-o bună zi, din Mausoleu a dispărut Lenin. Au început să-l caute, au puricat Mausoleul și au găsit un bilețel: „Am plecat la Zürich să iau totul de la început“.

Multe anecdote au circulat despre KGB. În Egipt a fost găsită o mumie. Toți egiptologii lumii s-au reunit, dar nu au putut stabili despre ce faraon era vorba. Au fost invitați specialiștii sovietici. Au sosit trei egiptologi în haine civile. „Lăsați-ne, zice ei, singuri.“ I-au lăsat. Ceilalți au așteptat o zi, două zile, trei zile – și nimic. În a patra zi

au ieșit afară:

– Ramses XXV.

Toți erau stupefiați.

– Cum ați aflat?

– A recunoscut singur, ticălosul!

Sau problema luptei pentru pace și a spiritului pacifist sovietic. În întreaga lume sunt atâtea dispute, s-au scris atâtea tomuri: dorește într-adevăr Uniunea Sovietică pacea sau doar se preface. Pentru noi asta nu era o problemă. Vine un evreu la rabin și-l întreabă: „Rabi, ești un înțelept, spune-mi: va fi sau nu va fi război?“ „N-are să fie război, răspunde rabinul, dar va fi așa o luptă pen-

tru pace, de nu va mai rămâne piatră pe piatră.“

Sau ce spun oamenii sovietici despre „capitalismul în putrefacție“? „Putrezește, putrezește, dar ce miros grozav are!“ și inspiră cu plăcere aerul respectiv.

Apoi cu aș înălța un monument mașinii de scris. Ea a dat naștere la o formă complet nouă de editură – Samizdat; singur compun, singur bat la mașină, singur difuzez și singur stau la răcoare pentru texte. Samizdat a pornit de la versuri și poeme ale unor poeți uitați, interziși și reprimati. Tot ceea ce, din rațiuni de cenzură, nu a putut fi tipărit a nimerit la Samizdat. Acum Samizdat are printre autorii săi doi laureați ai Premiului Nobel. ■

Alexandrii de după Alexandru

În anul 323 î.Chr., la moartea lui Alexandru Macedon (*Magazin istoric*, nr. 10/1971) imperiul i-a fost împărțit de generali. La început, aceștia s-au prefăcut că se supun autorității regenților, care guvernau statul în numele fiului minor al cuceritorului, Alexandru IV, și al fratelui său

vitreg, Filip III. Treptat s-a ajuns la situația în care generalii guvernatori de provincii au format alianțe, luptându-se între ei în numele succesorilor legitimi ai lui Alexandru. Rezultatul a fost dispariția tocmai a celor care trebuia protejați. Imperiul, rămas fără dinastie, s-a dizolvat de la sine.

DEMETRIOS I POLIORKETES

ADRIAN DUMITRU

La început toți generalii s-au mulțumit să își împartă satrapiile. În 312 î.Chr., Lysimachos (învingul lui Dromichaites, *Magazin istoric*, nr. 10/2002) deținea Tracia, Casandru era stăpânul Macedoniei, Ptolemaios se mulțumise cu Egiptul și dominația mării, iar Antigonos Monophthalmos (Chiorul) cârmuia Asia până în Mesopotamia, de unde începea autoritatea lui Seleucos.

Vesnicul nemulțumit

Istoria lui Demetrios Poliorketes se confundă la început cu aceea a tatălui său, Antigonos Chiorul. Demetrios „era mai scund decât tatăl său, dar înfățișarea și trăsăturile feței aveau

o atâta de deosebită frumusețe, încât nici un pictor și nici un sculptor nu au reușit să le surprindă. În fizionomia sa se reuniau atât farmecul, cât și gravitatea, inspirând teamă, fără a lăsa la o parte îngăduința. Unui aer tineresc și îndrăzneț i se alătura o mină eroică și o măreție regală greu de imitat. Caracterul său oferea același contrast, pentru că înspăimânta și atrăgea totodată. Era foarte agreabil în societate, iar când se dădea plăcerilor și băuturii era cel mai voluptuos dintre regi, dar în vremurile sortite acțiunii arăta o energie, o vigoare și o perseverență ieșite din comun. Astfel că dintre toți zeii, modelul său era Dionysos, ca fiind cel mai redutabil în vreme de război, dar și

cel mai în drept să aducă după război bucuria și plăcerile vieții.” Iată unul din numeroasele portrete pe care ni le-a lăsat Plutarh. Acest tânăr pasionat de lupte și de plăceri s-a aflat în situația de a se lupta de la egal la egal cu cei mai buni generali ai lui Alexandru, obținând victorii și suferind înfrângeri, de fiecare dată impresionându-și contemporanii prin excesul de temeritate.

Bătălia care a avut loc la Salamina – când l-a învins pe Ptolemaios – ne este prezentată destul de detaliat de Plutarh și de Diodor. Demetrios a știut să își concentreze grosul forțelor acolo unde inamicii săi erau mai slabi. Totul a început printr-un asediu, care a fixat în interiorul fortificației trupele din Cipru ale lui Ptole-

Demetrios „Cuceritorul de cetăți“...

maios, conduse de strategul Menelaos. În sprijinul asediaților a apărut flota egipteană, în frunte cu Ptolemaios. Erau 140 de nave, la care trebuia să se adauge încă 60 aflate în rada portului.

Demetrios le opunea un total de 120 de corăbii de diferite mărimi. Ciocnirea a fost extrem de violentă, marinarii și soldații din trupele de uscat îmbarcați pe nave luptând cu o ferocitate nemăiîntâlnită. Triremele treceau în viteză una pe lângă alta, căutând să rupă adversarului și șirurile de rame. Urmau abordajul sau pintenarea. În ceea ce-l privește pe Demetrios, după cum spune Diodor, „a luptat în chipul cel mai strălucit, luând încă de la început locul la prova unei nave cu șapte rânduri de vâsle. Mulți oameni s-au năpustit asupra sa, dar, amenințându-i cu lancea pe unii, iar pe alții lovindu-i de aproape, i-a împrăștiat. Chiar dacă multe proiectile de diverse tipuri au fost aruncate spre el, a reușit să le evite pe unele iar altele s-au oprit în armura sa. Din cei trei oameni care îl apărau cu scuturile, unul a căzut lovit de o lance, iar doi au fost grav răniți“.

În cele din urmă Demetrios a reușit să pună în derută vasele din aripa dreaptă a flotei egiptene. A fost cea mai mare victorie a unui personaj cunoscut mai degrabă prin înfrângerile sale și prin cantitatea și calitatea materialului de război folosit. Plutarh spunea că „era un general mai bun

pentru a pregăti o armată decât pentru a se servi de ea. Voia să aibă din abundență tot ceea ce era folositor și nu era niciodată mulțumit de mărimea navelor și mașinilor sale de război“.

Înrobitor de Lamia

Vorbind de înfrângeri, sunt de amintit trei. Mai întâi, cea în fața zidurilor Rhodosului din 305 î.Chr., care i-a adus și supra-numele de Poliorketes – cuceritorul de cetăți – și asta tocmai pentru temeritatea sa și dimensiunile și numărul neobișnuit de mare al armelor de asediu. De altfel, anticii credeau că el ar fi inventatorul helepolei – turnul de asalt.

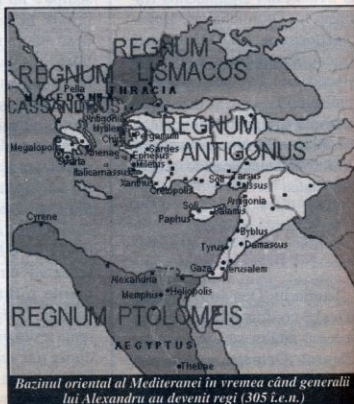
Urmează apoi cea de la Ipsos, din 301, și, în fine, ultima sa campanie, disperată, împotriva lui Seleucos, din 285. Aceasta din urmă este impresionantă datorită vitregiei condițiilor în care a fost purtată. Demetrios a avut de înfruntat atât armata lui Lysimachos, lipsa proviziilor, dificultățile unui teren muntos, cât și demoralizarea și oboseala propriilor soldați. Cu toate acestea, în urma unor manevre complicate, a fost la un pas de victorie, dar a fost capturat datorită trădării.

Plutarh spune că atenienii, linșându-l cu josnicie, au fost cei care i-au stricat de tot echilibrul deja instabil, ceea ce poate fi adevărat. În timpul șederii sale la Atena i s-au adus cele mai deșănțate onoruri. Au apărut două noi triburi purtând numele lui și al tatălui său (dar e de remarcat că atenienii au desființat acele triburi abia 100 de

ani mai târziu, când au fost atacați cu violență de un urmaș al lui Demetrios). Emisarii care veneau la el nu se mai numeau „ambasadori“, ci „theori“, numele rezervat trimișilor unei cetăți pe lângă un sanctuar (ceea ce era perfect logic din moment ce Atena îl declarase zeu salvator al cetății). Mai mult chiar, i-au desemnat ca locuință însuși templul zeiței Atena (pentru că un zeu nu putea locui decât în casa altui zeu), i-au cerut oracole ca unei divinități. Se pare că i s-au ridicat temple, nu numai lui, ci și amantelor sale.

Avea și calități. Nu agreea nedreptatea și era în stare de un înalt sentiment de loialitate. Strămoșul lui Mitridate VI, neîmblânzitul dușman al romanilor din veacurile II-I.Chr., se afla la curtea lui Antigonos ca ostătec. Acesta îl bănuia fără temei de complot. Demetrios și cu Mitridate, căci acesta era numele ostatecului, erau prieteni. Demetrios l-a prevenit scriind cu vârful lancei pe nisip „Fugi Mitridate“, riscând să fie pedepsit de tatăl său.

Ambasadorii străini s-au arătat surprinși atunci când Demetrios a intrat la tatăl său înarmat,

Bazinul oriental al Mediteranei în vremea când generalii lui Alexandru au devenit regi (305 î.e.n.)

pentru că așa ceva nu era permis nici măcar prinților de sânge regal. De altfel, raporturile cu tatăl său erau speciale.

Ca mai toți suveranii contemporani, Demetrios a fost poligam. Era un fervent adept al lui Bacchus și nu disprețuia nici homosexualitatea. În cazul lui, fidelitatea conjugală însemna a păstra o soție sau o femeie pe care încetase să o mai iubească. Amanta lui, Lamia, capturată în bagajele lui Ptolemaios la Salamina (care, la fel ca și Phila, cea mai importantă dintre soțiile lui, era cu mult mai în vârstă decât el) a știut să-i capteze și să-i păstreze atenția, în ciuda faptului că frumusețea ei intrase într-un declin vizibil. Era atât de înrobuit de ea, încât odată, întorcându-se dintr-o călătorie în străinătate, probabil de la Atena, l-a îmbrățișat pe tatăl său într-un mod atât de ambiguu, încât acesta i-ar fi spus: „Doar nu crezi, fiule, că acum ești cu Lamia în brațe?”.

Dezacordul moralistului

Într-una din zilele pe care și le-a petrecut ocupându-se

de butoaiele cu vin, i-a trimis vorbă tatălui că absența lui se datora unor... scurgeri, iar răspunsul a venit cu promptitudine și cu indulgență: „Ce fel de scurgeri? De Thasos sau de Chios?”, insule vestite pentru vinurile lor. Aflând că Demetrios este din nou bolnav, Antigonos a venit să-l vadă în cortul său tocmai în momentul când ieșea un tânăr de o tulburătoare frumusețe. Demetrios, încurcat, i-a spus: „Tată, n-am putut să vin pentru că abia acum m-au lăsat frigurile”. Antigonos: „Știu. Le-am văzut ieșind când am intrat!”.

Demetrios avea gustul actelor teatrale și al fastului. Ajuns rege în Macedonia, a reușit să piardă simpatia poporului, care l-a primit inițial cu multă bucurie. Era distant față de cei de jos și dacă până la el familiaritatea dintre regii macedoneni și supuși fusese o realitate, el s-a purtat cu totul altfel. Nu prima nici un fel de petiții, dar într-o zi a acceptat totuși toate jalbele care i-au fost prezentate. A îndesat pergamentele în hlamidă și s-a îndepărtat,

spunând că le va citi pe îndelete mai târziu. Ajuns pe podul de peste râul Axios (Vardarul de azi), și-a desfăcut haina și le-a lăsat să cadă în râu, spre marea dezamăgire a tuturor. Atitudinea sa i-a adus într-o zi o replică usturătoare. O bătrână îi cerea cu insistență să o asculte, iar el i-a retezat-o spunând că nu are

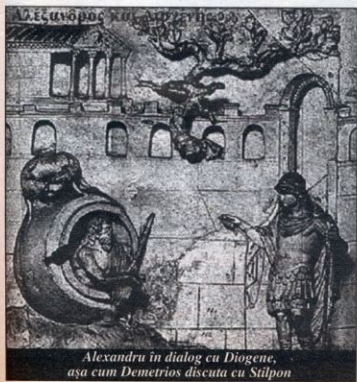
...și adversarul său
Seleucus I „învingătorul”

timp pentru așa ceva. „Atunci nu domni!” – i-a azvârlit bătrâna.

Nu știm dacă a fost preocupat de artele umaniste, însă este sigur că avea un uriaș respect pentru filosofi. Atunci când a cucerit Megara, a purtat un lung dialog cu Stilpon. La întreba-regelul dacă i s-a luat ceva din greșeală, Stilpon a răspuns că „n-a văzut pe nimeni care să plece cu înțelepciunea lui”. În ciuda interdicției de a nu fi jefuită Megara, toți sclavii cetățenilor au dispărut „misterios”, astfel că, înainte de plecare, spunându-i filosofului: „Plec și las liber orașul vostru”, a primit următorul răspuns: „Într-adevăr, n-am mai văzut nici un sclav prin jur”.

Dintre toți regii lumii elenistice, Plutarh i-a așezat numai pe Demetrios și Pirus în galeria portretelor sale.

Cu un corectiv și o punere în gardă, însă. Dacă ceilalți eroi oferă un model care poate fi imitat, Demetrios Poliorketul și colegul său în binomul lui Plutarh, Marcus Antonius, nu sunt asemenea modele. Un moralist cum era autorul *Vieților paralele* nu putea fi de acord cu viața excesivă pe care au dus-o ei. ■

Alexandra în dialog cu Diogene,
așa cum Demetrios discuta cu Stilpon

HOOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

Între documentele în limba română păstrate la Hoover Institution se află și textul ce urmează. În stadiul actual al cercetării nu putem preciza în ce context a fost elaborată scrisoarea trimisă de Iuliu Maniu românilor din S.U.A., dacă avem în față textul original sau o ciornă, nici măcar dacă textul este complet.

Frumusețea rândurilor scrise de marele om politic și actualitatea mesajului său ne-au îndemnat să le încredințăm tiparului.

APEL CĂTRE ROMÂNII AMERICANI

LAURA COSOVANU

Zeci de ani v-am văzut plecând, rând pe rând, spre Țara Făgăduinței. V-am petrecut din Ardealul nostru robii pe atunci, cu gândul duios cu care privești rândunica, care a cuibărit sub streșina bătrână, când ia drumul lumilor pline de soare și de căldură.

Zeci de ani v-am privit peste întindere de continent și mări, luptând, muncind și reușind, așa cum privește din aceeași bătrână casă strămoșească părintele spre fiii care și-au găsit așezări noi, mai largi și mai îmbelșugate.

Ați mers și ați ajuns în țara deasupra căreia strălucește cea mai mare comoară a oamenilor și a neamurilor, cea de care Neamul Românesc a avut atât de puțină parte până acum: Libertatea. În lumina ei ați putut să vă rodiți truda voastră, să vă dezvoltăți nobilele însușiri trase din obârșia voastră, să progresați în cultură, în conștiință omenească, în prețuirea semenilor voștri.

De acolo, din lumea spre ale cărei strălucite așezări sociale și morale se îndreaptă năzuințele noastre, aduceți-vă neconținut aminte de Țara voastră de origine și de Neamul vostru. Aduceți-vă aminte de trecutul lor căznit în robii, în lupte neîncetate pentru existență, în primejdii fără de sfârșit și în sărăcie. Aduceți-vă aminte de frumusețile leagănului vostru, de munții măreți, de pădurile vesele, de întinderile mănoase, de satele modeste, străjuite de bisericile vechi, în care s-au rugat

și trecuții strămoși ai voștri, cerând mântuire pe seama Neamului Românesc. Aduceți-vă neconținut aminte că aici trăiesc frați și nepoți ai voștri, care încă duc grea luptă pentru ca deasupra țării să se risipească cu totul nouri îndărătnici și să coboare binecuvântarea dreptății și a libertății.

Aceste gânduri vă vor ține aproape de tulpina din care ați odrăslit și vă vor îndemna ca, din acele mari și luminoase depărtări, să luptați alături de cei rămași acasă.

Dar tot atât de fără încetare ridicați-vă gândul și încălziți-vă inima spre patria voastră nouă. Nici o recunoștință a voastră nu va fi prea mare pentru a răsplăti generozitatea ei. Nici o jertfă a voastră nu va fi prea grea, dacă o veți aduce pentru sprijinirea înaltelor ei ținte.

Tot patriotismul, toate acțiunile voastre cetățenești, toată dragostea voastră trebuie să fie stăpânite de gândul că prin imensa jertfă a Statelor Unite ale Americii a fost dezrobii de două ori Ardealul nostru și, mai ales, că în lupta noastră pentru libertate și democrație, pe care trebuie să o mai ducem cu toții, nu vom putea birui, fără de sfatul și ajutorul acelei mari și nobile țări, care e simbolul libertății și al democrației adevărate.

[ss] Iuliu Maniu

București, 8 ianuarie 1946 ■

Portret funerar al unui rege din Koguryo, aproximativ 357

CELE TREI REGATE DIN PENINSULA COREEANĂ LEGENDĂ ȘI ADEVĂR

Coroană din aur, regatul Shilla, secolele V-VI

EMILIA URIAN

Strămoșii coreenilor de azi au întemeiat, încă înaintea erei noastre, mai multe state tribale. Dintre acestea, cronicile le consemnează pe cel numit Puyo, situat în nordul Mancuriei, un altul, Chin, o confederație de triburi coreene Han, din mijlocul peninsulei, precum și puternicul stat antic Choson (Țara dimineților liniștite), situat în partea de nord a peninsulei și în Mancuria.

Avalanșa de popoare migratoare din Asia Centrală a determinat repetate exoduri ale populației spre zonele mai calde din sud, chiar dispariția unor state tribale. În anul 109 î.e.n., puternicul stat Choson este ocupat de armatele împăratului chinez

Wuti (137-87 î.e.n.), din dinastia Han, care înființează atunci și patru comandamente militare chineze. Răscolându-se împotriva lor, în anul 75 e.n., populația a reușit să alunge trei dintre ele. Ultimul, cel din zona

orașului Pyongyang (Phenian), a rezistat până în anul 313.

Comandamentele militare chineze au exercitat o puternică influență socială, politică și culturală asupra populației indigene. Prin intermediul lor au pătruns sistemul politic chinez, organizarea

legislativă și administrativă, tradiția monarhiei ereditare, arta și cultura, filosofia confucianistă și, nu în ultimul rând, sistemul scrierii chineze cu hieroglife.

Pagodă din piatră, regatul Paekche

În secolul I î.e.n., în peninsula au apărut noi formațiuni statale. Dintre acestea, Koguryo în nord, Shilla în est și Paekche în sud-vest s-au

afirmat politic și cultural ca regate independente. Apariția și dezvoltarea lor este consemnată în *Samguk saghi* (Letopisețul celor trei regate),

cel mai vechi document coreean, scris în 1145 de învățatul Kim Pu shik. Pătrunderea confucianismului și budismului, începând cu secolul IV e.n.,

a avut o importanță esențială în dezvoltarea regatelor. Religia budistă a oferit și o nouă viziune artistică. S-au ridicat temple și pagode, iar statui din piatră au decorat templele și enormele morminte circulare, al căror interior a început să fie pictat.

Declinul și apoi dispariția, în anul 220, a dinastiei Han din China oferă regatelor coreene răgazul ca, vreme de 400 de ani, să se dezvolte fără amestec și presiuni din afară. Cele trei regate au colaborat, au încheiat alianțe militare și chiar de familie, dar s-au și hărțuit neîncetat pentru supremația în peninsulă. După aproape șapte secole, în anul 668, regatul Shilla, ajutat de dinastia chineză Tang, le-a cucerit pe celelalte două – Koguryo și Paekche –, formând statul cunoscut în istorie ca Regatul Unit Shilla (668-935). După cum se va vedea, cronicile ne-au păstrat consemnări ale luptelor și evenimentelor din care este greu de separat legenda de adevărul istoric.

Un general șiret

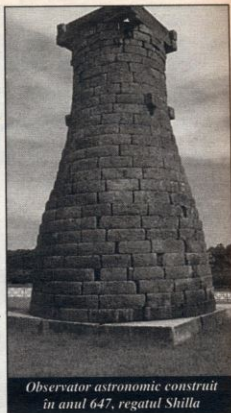
După destrămarea regatului antic Choson, în bogatul bazin al râului Amnokang (în prezent granița dintre China și R.P.D. Coreeană), apăruse, în anul 37 î.e.n., regatul Koguryo. Datorită poziției sale geografice, a fost primul stat coreean care a avut contacte directe cu sistemul politic, cultura și filosofia chineză. Au fost înființate academii, la care reprezentanții aristocrației studiau doctrina filoso-

fică, etică și social-politică a lui Confucius, iar în anul 372, budismul a fost recunoscut ca religie oficială.

În secolul V, în timpul domniilor lui Kwanggaet'o (394-413) și Changsu (413-491) – ultimul numit și regele „viață lungă“, întrucât a trăit 98 de ani –, regatul Koguryo a devenit un imperiu prosper, ce cuprindea o bună parte a Manciuriei, fostul Puyo și nordul Peninsulei coreene. Mărturie stă inscripția „...Tara era bogată și puternică, iar poporul trăia în pace, fiecare an aducea recolte bogate...“, gravată pe impozanta piatră funerară, înaltă de 6,34 m, din fața mormântului regelui Kwanggaet'o.

Refăcut sub dinastia Sui (581-618), imperiul chinez nu a agreat înțelegerile dintre Koguryo și triburile nomade din nord, care lansau frecvente atacuri împotriva sa. În campaniile din anii 598 și 612, împotriva Koguryo, armatele chineze au fost înfrânte, grație, în principal, ingeniozității generalului Ulchi-mundok. Neîntrecut în mânăirea sabiei și în arta călăriei, generalul era renumit și pentru frecventul său apel la șiretlicuri. În timpul marii invazii din anul 612, care a durat șase luni, armata chineză, ce număra aproape un milion de oameni, forma o coloană care se întindea pe 384 km. Se spune că ultimii soldați au pornit spre linia frontului abia la 40 de zile după cei din avangardă.

Ajunsă în zona de nord a orașului Pyongyang, capitala regatului, armata chineză a dat peste un câmp complet pârjolit.

Observator astronomic construit în anul 647, regatul Shilla

Prima bătălie a fost pierdută. Supărat, împăratul chinez a ordonat un nou atac. Generalul Ulchi-mundok a recurs la o strategie, pentru a opri înaintarea chinezilor. Agățat pe partea din spate a calului, a pătruns în tabăra inamică, strigând cât putea de tare: „De ce nu înțelegeți că într-un război poporul este cel care suferă cel mai mult? De ce continuați acest război prostesc, care aduce numai rău și durere? Îngropați securea și spuneți adio bătăliilor pe care le pierdeți.“ Scăpând nevățamat din această incursiune – spun cronicile – el s-a întors la Pyongyang, unde a pregătit o mare ambuscadă. Chinezii au început să se retragă, dar au căzut în ambuscadă, înregistrând mari pierderi.

Nici atacurile din anii 644, 648 și 655, întreprinse de împărații următoarei dinastii chineze, Tang (618-906), împotriva Koguryo, nu și-au atins scopul. În această situație,

conducătorii chinezi și-au căutat un aliat. L-au găsit în regatul Shilla, cu care aveau bune relații și care, la rândul său, solicitase ajutor pentru a cuceri celelalte două regate coreene.

În anul 668, Shilla a lovit din sud, iar armatele chineze din nord. Koguryo, cel mai mare și puternic regat, cu războinici renumiți și temuți, a fost înfrânt. Regele și 200 000 de prizonieri au fost duși în China. În componența noului stat – Regatul Unit Shilla – intra numai partea sudică a regatului învins, inclusiv capitala Pyongyang. Restul teritoriului fostului Koguryo forma, împreună cu manciuriienii, un alt regat, sub numele de Parhae, care va dăinui până în anul 938.

Zidurile de apărare, palatele, sculpturile în piatră și enormele morminte circulare, din apropierea orașului Pyongyang și din Manciuria, pot fi admirate și azi. Scenele de vânătoare, regele, regina, sfetnicii, animalele mitice, dansurile pictate pe pereți, precum și hărțile cerești de pe tavanele mormintelor au fost realizate în culori ce au rezistat timpului.

Evadare înscenată

Paekche, al doilea regat amintit, a fost întemeiat de prințul Onjo, în anul 18 î. e. n., în bazinul fluviului Han, în zona actuală a orașului Seul. Onjo a fost al treilea fiu al lui Chumong, cel care fundase regatul Koguryo în nord. În secolul IV, regatul s-a extins, atât spre sudul, cât și spre nordul peninsulei. Deținând pământurile cele mai fertile din zona de vărsare a fluviului Han în Marea Galbenă și obținând recolte bogate de orez, prin introducerea sistemului de irigații, Paekche a devenit, în scurt timp, deosebit de prosper.

Artele au cunoscut o dezvoltare remarcabilă, fiind mult mai rafinate decât în celelalte două regate. S-au înălțat temple și pagode cu 9-13 nivele, care le înțeveau chiar și pe cele din China, dar, majoritatea fiind din lemn, nu au rezistat timpului. Construit din cărămidă, mormântul regelui Muryong (476-538), descoperit în 1971, uimește prin eleganța arhitecturii, cât și a obiectelor găsite înăuntru. Încă

din secolul III, la Curtea regală s-a adoptat un sistem de identificare a rangului după ornamentele de pe pălărie și culoarea cingătorii.

Onoarea și demnitatea erau considerate mai presus de orice. O legendă spune că într-un moment de restriște, 3 000 de doamne de la curtea regală s-au aruncat de pe o stâncă într-un râu din apropierea Capitalei. Ele au preferat să moară în onoare, decât să cadă în mâinile dușmanilor. Locul se numește și în zilele noastre „Stânca florilor căzătoare”. Prăpastia dintre aristocrația provenită din nordul peninsulei și populația locală Han, corupția și conflictele interne au împiedicat însă acest rafinat regat budisto-confucianist să se impună.

În baza unei alianțe militare încheiate cu Shilla în anul 433, Paekche a participat la mai multe incursiuni împotriva Koguryo. Incursiunile au fost reciproce, Paekche suferind mari pierderi, fiind obligat să-și mute Capitala mai spre sud. În legătură cu invazia din 475, cronică consemnează că regele din Paekche era un împătimit al jocului „paduk” (asemănător cu jocul de dame). Cunosându-i slăbiciunea, regele „viață lungă” din Koguryo a învinut de crimă un călugăr de la Curtea sa, mare jucător de „paduk”, înscenându-i evadarea către Paekche. Fericit că va putea juca cu marele maestru, regele din Paekche l-a primit și l-a făcut sfetnicul său, asigurându-i acces la toate secretele țării. Misiunea călugărului era să descopere punctele

Ornamente în formă de pasăre (bronz aurit)

slabe și să-l determine pe rege să ruineze resursele și vistieria țării prin lucrări de amenajare a teritoriului, construirea de edificii civile și chiar a unui somptuos palat regal. Când vistieria s-a golit și au început să apară necazurile, călugărul a fugit înapoi în Koguryo. La scurt timp, a avut loc atacul amintit, soldat cu moartea regelui din Paekche.

Regatul și-a încheiat existența în anul 660, când, înfrânt și capturat, în luptele cu armatele din Shilla și cele ale dinastiei chineze Tang, regele a fost dus în China, împreună cu suita sa.

Regatul Paekche a constituit principala punte prin care cultura chineză, budismul și scrierea cu ideograme au pătruns în Japonia. Mai mult, exodul de coreeni din regatul Paekche spre această țară, care a avut loc în perioada unificării regatelor, a contribuit substanțial la pătrunderea și răspândirea în arhipelagul nipon a culturii și meșteșugurilor de pe continent.

Ascultător față de părinți

Regatul Shilla (57 î.e.n.-935 e.n.) a apărut înaintea celorlalte două state surori în partea de sud-est a peninsulei, în împrejurimile orașului de astăzi Kyongju. Potrivit unei legende, șase triburi din fosta confederație Chin s-au unit, alegându-și ca rege un tânăr de 13 ani, de origine divină, pe nume Pak. Așezarea la periferia de sud-est a peninsulei a

Scenă de vânătoare, detaliu de pe peretele vestic al Mormântului dansatorilor, regatul Koguryo

fost și principala cauză a dezvoltării sale mai lente.

Deși de dimensiuni mai mici decât celelalte două regate, Shilla a reușit să se impună și să unifice întreaga peninsulă. Autoritatea sa se datorește instituțiilor deosebit de bine organizate, bunelor relații cu China și amplei mișcări de educare paramilitară a tineretului, pe bază de voluntariat, în spirit budisto-confucianist. În cadrul mișcării, numite Hwarang (Floarea tinereții), cei mai dotați tineri erau instruiți în arta călăriei, în mînuirea sabiei, tragerea cu arcul, dar și în filosofie, religie, morală și arte.

Wong-gwang, un vestit călugăr budist din secolele VI-VII, a stabilit cinci obiective pentru educarea tinerilor: loialitate față de rege; dragoste pentru părinți; cultivarea unor relații de prietenie; neretragerea în luptă și uciderea inamicului, doar dacă este neapărat necesar. Cel mai de seamă reprezentant al mișcării Floarea

tinereții a fost generalul Kim Yu-sin, sub a cărui comandă s-a realizat în anul 668 unificarea regatelor.

Rupând alianța cu Paekche în anul 551, regatul Shilla i-a ocupat teritoriul din zona fluviului Han, obținând accesul direct la mare, spre China. Pasul următor a fost anexarea micii confederații de state Kaya, din sudul peninsulei, important punct maritim. În memoria poporului coreean, statul Kaya a rămas drept leagănul celui mai renumit instrument muzical național cu 12 coarde, numit Kaya-gum.

Pentru a cuceri și celelalte două regate, așa cum am văzut, Shilla a cerut ajutor dinastiei chineze Tang, în cele două regate fiind numiți însă ca administratori generali chinezi. Acest lucru, cât și revoltele instigate de chinezi în Koguryo și Paekche împotriva aliatului Shilla au arătat intențiile chinezilor de a pune stăpânire pe întreaga peninsulă. Mai mult, invocând dreptul asupra terito-

riilor cucerite, dinastia Tang a lansat mai multe incursiuni în peninsula. Generalul Kim Yu-shin a hotărât înăbușirea revoltelor interne și întoarcerea armelor împotriva fostului aliat. Timp de opt ani, Shilla va duce numeroase bătălii împotriva chinezilor. În cele din urmă, în anul 676, s-a încheiat un tratat prin care China recunoștea noul Regat Unit Shilla, care controla teritoriul peninsulei la sud de râul Tedong, cuprinzând regatele Shilla și Paekche, precum și partea de sud a fostului regat Koguryo.

Shilla a avut militari de excepție, precum generalul Kim Yu-sin (595-673), una dintre cele mai venerate personalități din istoria Coreei. Născut într-o familie de aristocrați, el și-a dorit, de mic copil, să ajungă militar. La 15 ani era

selectat în mișcarea Floarea tinereții, iar la 18 ani era recunoscut ca mare maestru al duelului. De tânăr s-a îndrăgostit de o *kiseng* (animatoare) de la un local din capitala Kyongju, pe care o vizita zilnic, ceea ce îi afecta în mod negativ rezultatele la școală. A intervenit mama tânărului, care considera această dragoste dăunătoare pentru viitorul fiului ei. Muștruluit foarte serios, viitorul general a promis că renunță la tânără și că își va termina studiile.

Într-o zi de primăvară, în timp ce se întorcea obosit de la instrucție, a adormit pe cal, iar acesta, din obișnuință, l-a dus la frumoasa lui iubită. Trezindu-se și văzând unde se afla, tânărul a vrut să plece de acolo, dar calul său alb, obosit și el, s-a culcat și a refuzat să

se ridice. În disperare și pentru a arăta mamei că-și ține promisiunea, Kim Yu-shin a scos sabia și a ucis calul. După întâmplare, care a uluit regatul, tânărul a plecat în munți, unde a continuat să se antreneze. Revenit după opt ani, a fost numit comandant în armata regatului. Din anul 655, a fost mereu în fruntea ostirilor care au realizat unificarea peninsulei și crearea primului stat coreean unitar. Moare la vârsta de 78 de ani.

În prezent, orașul Kyongju, fosta capitală a regatului Shilla, este un adevărat muzeu în aer liber. Aici pot fi văzute numeroasele morminte circulare, observatorul astronomic, templele budiste și alte numeroase vestigii istorice reprezentative pentru cultura Shilla, care îi fascinează pe vizitatorii veniți din toată lumea. ■

Fotografii de la cititori

Filatelia și istorie

Centenarul Armatei române (1931), 75 ani de la proclamarea Independenței de stat a României (1952), 50 de ani de la moartea pictorului Nicolae Grigorescu – toate aceste evenimente au fost marcate de Poșta Română prin emisiuni filatelice reproducând „Atacul de la Smârdan” de Nicolae Grigorescu.

Infidelă sursei, cea din 1952 prezintă umăr la umăr cu un dorobanț, ba chiar înaintea lui, un soldat rus. „Insertia”, explicabilă în contextul politic, este însă evitată în 1957, după desacralizarea lui Stalin.

Petre CRĂCIUN

Eveniment

Colocviu de românistică

Un fericit prilej mi-a îndreptat pașii, pentru a doua oară în acest an, spre Udine, oraș situat în centrul regiunii Friuli Venezia Giulia. Între 11-14 septembrie, la Udine, s-a desfășurat un colocviu internațional de studii cu tema „România – limba și cultura română în Occident”. Palazzo Florio din via Antonini a strâns laolaltă româniști și italieniști din toată Europa, într-o sală decorată în culorile tricolorului italian.

Așadar, septembrie la Udine, pentru un colocviu despre identitate și alteritate, despre căutarea identității românești și reflectarea ei în Occident, o căutare, de această dată, pe tărâm filologic și istoric.

Prevăzut pentru finele anului 2001 – anul internațional al limbilor – colocviul a devenit realitate abia acum. Starea precară a sănătății profesorului Eugen Coșeriu (n. 1921), care a jucat un rol esențial în definirea carierei organizatoarei, Teresa Ferro, a constituit unul dintre motivele amânării. Profesorul Coșeriu, lingvist cu strălucite studii de specialitate la Iași și Roma (1939-1944), profesor la Universitatea din Tübingen, și-a aflat însă deznodământul firesc al vieții, astfel încât colocviul a debutat cu evocarea sa.

Comunicările au avut un spectru tematic larg: raportul limbii române cu limbile romanice, poezia orală românească, lexicul „epocii euro”, anglicismele recente, prezența românească în Italia și cea italiană în România în perioada interbelică, catolicismul și Țările Române, impactul

reformei universitare italiene asupra studiului limbilor străine și învățământul în limba română în Italia etc.

Globalismul și multiculturalismul epocii noastre nu anihilează specificitatea, nu eludează valoarea tradiției raporturilor bilaterale, precum cele italo-române. Dimpotrivă, o potențează. Tradiția interbelică se revigorează. Colocviile italo-române organizate în deceniul post-decembrist o demonstrează. Pe solul italic suntem bine reprezentați prin lectoratele de limba română, dar mai ales prin cele două centre culturale de la Veneția și Roma, a căror activitate este apreciată de cercul româniștilor. Spiritul lui Ramiro Ortiz (1879-1947) – istoric literar italian, director fondator al Institutului Italian de Cultură din București, membru al Academiei Române – este risipit în fiecare dintre ei. Iorgu Iordan (*Magazin istoric*, nr. 11/1973), Alexandru Rosetti (*Magazin istoric*, nr. 10/1972) și Carlo Tagliavini (1903-1982) – filolog italian, directorul revistei *Studi Rumeni*, publicație a Institutului Europei Orientale, apărută între 1927-1930, membru al Academiei Române – au fost diriguitorii lor. Și ei au creat o școală.

Toți cei prezenți au resimțit însă absența unei personalități precum aceea întrupată de Marian Papahagi, evocat cu tristețe la gândul că proiectele sale au rămas nefinalizate. Poate că energiile lor, reunite, vor reuși să le împlinească. ■

Carmen BURCEA

DISPUTE ÎN ROMA ANTICĂ

(Triverb: 9, 2, 4)

CRC DR

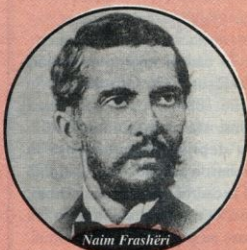
Gheorghe BRĂȘOVEANU

Sami Frashëri

Ismail Kemal

Naim Frashëri

În secolul XIX, cu excepția albanezilor, toate celelalte naționalități din Balcani și-au cucerit independența față de Imperiul otoman. Prin ponderea sa, România a început să joace un rol important în desfășurarea evenimentelor din zonă. Grecii, bulgarii, sârbii s-au bucurat de sprijin românesc în lupta lor de

afirmare națională. După Congresul de pace de la Berlin (1878), care nu a luat în discuție chestiunea albaneză (Bismarck declarase cu cinism: „Această națiune nici măcar nu există“), mișcarea de emancipare națională albaneză s-a bucurat de sprijinul opiniei publice românești, dar și de acțiunea guvernului de la București.

ROMÂNIA ȘI INDEPENDENȚA ALBANIEI

GELCU MAKSUTOVICI

Ca o reacție imediată a tratamentului la care au fost supuși în timpul Congresului de pace de la Berlin, la 10 iunie 1878, reprezentanți ai albanezilor din toate regiunile s-au întrunit la Prizren și au hotărât crearea unei organizații politice pentru apărarea drepturilor naționale, cunoscută sub numele de Liga de la Prizren. Conducerea acesteia – un adevărat guvern reprezentativ albanez – a trecut la constituirea

de comitete regionale și organizarea unor detașamente militare proprii, ce au intrat imediat în acțiune în momentul în care Înalta Poartă a încercat să înstrăineze unele teritorii albaneze aflate sub dominația sa. Activitatea Ligii s-a concentrat în direcția apărării integrității teritoriilor albaneze, obținerea autonomiei și a egalității de tratament cu celelalte naționalități din cadrul Imperiului otoman.

La 27 noiembrie 1878, în cadrul unei noi adunări, Liga a adoptat un program în care se solicita unirea tuturor ținuturilor albaneze în cadrul unei singure provincii (vilaet), cu capitala într-un oraș din interiorul Albaniei, crearea unei miliții naționale, învățământ în limba maternă, constituirea Adunării generale a vilaetului, care să se întrunească de patru ori pe an etc.

Un loc sigur și prietenos

În cadrul unei alte adunări desfășurate la Gjirokastra, în iulie 1880, s-a cerut fondarea unui stat autonom Albania, cu deplină independență în treburile interne, idee susținută și în cadrul adunării de la Dibra, din octombrie același an, la care au participat peste 300 de delegați, a căror pază a fost asigurată de circa 5 000 de voluntari înarmați. În aceste condiții, la sfârșitul anului 1880, Liga de la Prizren s-a declarat „guvern provizoriu”, impunându-și autoritatea în mai multe ținuturi albaneze. Îngrijorat, guvernul otoman a trimis trupe care au înfrânt detașamentele înarmate ale albanezilor și au readus teritoriile respective sub autoritatea centrală.

Treptat, centrul de greutate al mișcării naționale albaneze s-a mutat din interior în diasporă, mai ales în Egipt și România. După 1880, România a adăpostit și sprijinit pe diverse căi acțiunile politice și culturale ale albanezilor. Atunci când guvernul otoman a cerut expulzarea patrioților albanezi ce activau în țara noastră, guvernul român nu numai că a refuzat cererile respective, dar a intensificat susținerea lor morală și materială.

Conducătorul Societății albaneze „Drita” (Lumina), Nikolla Nacio, venit din Egipt la București, a revigorat întreaga mișcare, tipărind cărți și reviste pentru toată diaspora albaneză, din Cuba până în Siberia. El a obținut concursul multor intelectuali români și chiar al regelui Carol I, cu care a avut numeroase întrevederi. Sprijinul românesc a fost de mare

importantă, cum recunoștea N.N. Nacio, într-o scrisoare din 1887 către ministrul român de Interne, prin care îi mulțumea pentru acordarea indigenatului. Acest sprijin, arăta el, „va aduce mari înlesniri și multe ajutoare în chestia națională albanoromână din Balcani”.

Într-un raport din 22 iunie 1893 al ministrului austro-ungar la București către ministrul de Externe, contele Gustav Kalnoky, referindu-se la propaganda ce se făcea în România în favoarea ideii naționale albaneze, se sublinia că „vederile liberale ale țării [România] sunt favorabile unor astfel de mișcări patriotice”. Menționând existența la București a Societății „Drita” și a conducătorului acesteia N.N. Nacio, cu care avusese o convorbire îndelungată, diplomatul austro-ungar arăta că „în anii din urmă am avut posibilitatea să intru în relații mai apropiate cu albanezii și să apreciez la ei o calitate de neprețuit: o credință neșăsmuită și un devotament cu adevărat mișcător din partea fiecăruia față de cei ce-i tratează cu simpatie”. Impresionat, se întreba: „Oare nu ar trebui ca acest brav popor, astăzi, ce-i drept, divizat de vrăjmășii de clan, să fie totuși chemat odată și odată să joace un rol în configurația politică a Peninsulei Balcanice?”

În încheierea raportului său, ministrul austro-ungar era de părere că, date fiind suspiciunile autorităților otomane, nu era exclus ca pe viitor mișcarea națională albaneză să-și aleagă „drept teren de activitate România, unde s-au stabilit vreo 30 000 de albanezi”.

Pentru a evita unele măsuri represive ale autorităților otomane îndreptate împotriva familiilor fruntașilor albanezi rămase în țară, multe societăți și acțiuni ale lor au fost puse sub patronajul unor personalități publice românești. Societatea „Drita”, de pildă, avea ca președinte pe V.A. Urechia și vicepreședinte pe D. Butculescu. La București s-au editat manuale școlare, dar și celebrul poem liric *Adevăratele dorințe ale albanezilor*, al lui Naim Frashëri, semnat și al lucrării *Istoria lui Skanderbeg*, în timp ce fratele său, Sami Frashëri, tot la București, a publicat în 1899 un adevărat manifest politic al mișcării albaneze, intitulat *Albania ce a fost, ce este și ce va fi*.

Hotărâtă la București, proclamată la Vlora

Cu acordul autorităților române și sprijinul unor cercuri largi ale opiniei publice, în România s-au publicat mai multe ziare și reviste, între care: *Shqipetari* (Albanezul) – în română și albaneză –, *Shqipëria* (Albania), în 1897, *Përlindja Shqiptare* (Renașterea albaneză), în 1903, *Jeta shqiptarorumene* (Viața albanoromână), în 1909, *Zëri i Shqiptarisë* (Glasul Albaniei) în 1910, *Atdheu* (Patria) în 1912 și altele.

În 1905, la București s-a desfășurat un congres albanez sub președinția prințului român Albert Ghika (*Magazin istoric*, nr. 10/1994), la care au participat reprezentanți din Albania și diaspora, hotărându-se „a se face tot ce este posibil pentru

libertatea Albaniei". În același an, la Monastir, s-a înființat Comitetul pentru Eliberarea Albaniei, sub președinția profesorului Bajo Topulli, care a trecut imediat la constituirea primelor unități de guerilă. În decembrie 1911, grupul deputaților albanezi din Parlamentul otoman, sub conducerea lui Ismail Kemal, a început să acționeze deschis în interiorul parlamentului pentru recunoașterea autonomiei și drepturilor naționale ale conaționalilor.

În 1912, lupta albanezilor pe cale armată s-a extins în mai toate regiunile locuite de ei, iar izbucnirea primului război balcanic a contribuit la grăbirea proclamării independenței de stat. Deputatul Ismail Kemal, însoțit de Luidji Guracuqi, au plecat de la Istanbul la Constanța, unde au ajuns la începutul lunii noiembrie, fiind întâmpinați de un mare grup de albanezi, în frunte cu medicul Ibrahim Themo din Medgidia. So-

siți la București, au organizat o mare adunare a albanezilor din România, în cadrul căreia s-a decis proclamarea independenței. Procesul-verbal al adunării a fost redactat de poetul Asdreni (Aleks Stavri Drenova), care avea să scrie și versurile Imnului național albanez, adaptate pe melodia lui Ciprian Porumbescu de la *Pe-al nostru steag e scris unire*. Deși întreaga viață a trăit la București, Asdreni a devenit un clasic al literaturii albaneze. În 1947 a murit la București,

ulterior osemintele sale fiind duse în satul natal Drenova, din sudul Albaniei.

Ismail Kemal, căruia i s-au alăturat și alți albanezi din România, a plecat spre Viena, iar de acolo, prin Trieste, pe Marea Adriatică, a ajuns la Vlora, unde, la 28 noiembrie 1912, în cadrul unei mari adunări la care participau reprezentanți din toate regiunile albaneze, a fost proclamată independența de stat a Albaniei și s-a constituit un guvern provizoriu în frunte cu Ismail Kemal.

Numărul mare de români din sudul Balcanilor, ca și al albanezilor ce trăiau în România (acest

și în privința trasării frontierelor noului stat. Acțiunea diplomației românești se sprijinea pe un studiu privitor la „problema albaneză”, întocmit de I.N. Papiniu înainte de toamna anului 1912.

Conferința de la Londra a recunoscut, la 29 iulie 1913, Albania ca stat independent, garantându-i neutralitatea. În documentul conferinței privind „organizarea Albaniei”, sub garanția marilor puteri, exista și prevederea alegerii unui prinț străin, între alții figurând și „prințul Ghika al României”. Marile puteri s-au decis însă asupra prințului protestant

Wilhelm de Wied, nepot al reginei Elisabeta a României (*Magazin istoric*, nr. 1/1998). Arhiepiscopul romano-catolic de București, Raymond Netzhammer, un apropiat al regelui Carol, nota: „Cu mult timp înainte de a se rosti numele unui candidat la tronul Albaniei, regele [Carol] era de părere că greutățile ce se vor

Casa din Vlora unde s-a proclamat independența Albaniei

fapt i-a făcut pe unii să preconizeze chiar formarea unui stat albaniano-vlah, rolul pe care România avea să-l joace în 1913 în desfășurarea evenimentelor din această regiune au determinat în mod obiectiv diplomația română să sprijine eforturile patrioților albanezi de a-și dobândi independența. Reprezentanții României au susținut cauza albaneză în timpul Conferinței ambasadurilor marilor puteri de la Londra, atât în ceea ce privește recunoașterea independenței Albaniei, cât

pune în calea domnitorului statului nou-născut și lipsit de ajutor vor fi nespuse de mari”, fapt ce avea să se adevărească în 1914, când Wilhelm de Wied n-a rezistat decât câteva luni pe tronul Albaniei. România, însă, a fost și de astă dată prima țară care și-a trimis un reprezentant diplomatic la Dürres, capitala de atunci a Albaniei. Acesta a fost M. Burghele, diplomat de carieră, numit în funcția respectivă prin decret al regelui Carol I, la 18 decembrie 1913. ■

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Pregătită din lunile anterioare, campania pentru alegerile de deputați în Marea Adunare Națională, programate în ziua de 30 noiembrie, este în toi. O febrilă activitate propagandistică se desfășoară în presă, la radio, prin jurnalele cinematografice, în cluburi, case de cultură, cămine culturale ș.a.

După cum notează *Scântea* din 19 noiembrie, nu întotdeauna însă grupele de agitatori se achită pe deplin de sarcini. Astfel, duminică 16 noiembrie, 500 agitatori din întreprinderi și instituții s-au aflat prin sate, dar munca lor „n-a dat rezultatele așteptate din cauza proastei organizări a acțiunii”. Printre deficiențe: „nu li s-a arătat cine sunt candidații” pe care trebuia să-i popularizeze; nu cunoșteau localitățile respective și delimitarea circumscripțiilor electorale; sosirea cu întârziere în mijlocul alegătorilor, agitatorii mărginindu-se „să predea un instructaj scris comitetului executiv al sfatului popular comunal”.

Miercuri, 3 decembrie, sunt publicate rezultatele alegerilor. Din totalul de 10 574 475 alegători înscrși pe listele electorale, au participat la vot 10 353 469 alegători (97,91 la sută). Pentru candidații Frontului Democrației Populare au votat 10 233 369 cetățeni (98,84 la sută); împotriva – 95 252 (0,92 la sută), iar 24 848 (0,24 la sută) buletine de vot au fost anulate.

Capitala are în noualeasa Mare Adunare Națională 29 de deputați, din totalul de 423. În București au fost înscrși 841 463 alegători, au votat 830 356, dintre care 825 655 pentru candidații F.D.P.

La 13 noiembrie, Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român și, apoi, în aceeași zi, Consiliul de Miniștri aprobă proiecte de hotărâri privitoare la reconstrucția Capitalei. O comisie condusă de Gh. Gheorghiu-Dej urmează, printre altele, să întocmească proiecte privind delimitarea teritoriului orașului (se estimează că, în următorii ani, Capitala va avea 1 500 000-1 700 000 locuitori); realizarea unor clădiri și ansambluri monumentale; transformarea Dâmboviței în râu navigabil și construirea unui port „cu cheiuri largi de piatră”; ridicarea unor clădiri care să nu depășească 8-10 etaje „pe magistrale și străzile principale”; dezvoltarea rețelei de troleibuze și autobuze, înființarea de baze de taxiuri și deplasarea rețelei de tramvaie din centru spre cartierele mărginașe; refacerea tuturor pavajelor, „asigurându-se scurgerea apelor de suprafață”.

Se înființează, de asemenea, Direcțiunea Generală a Metroului București, pe lângă Ministerul Transporturilor, care „va supune spre aprobare Consiliului de Miniștri, la 1 martie 1953, tema-program, iar la 30 august 1953, sarcina de proiectare”.

Lucrările Metroului n-au demarat atunci, ele începând în anii '70.

Dacă în reconstituirea vieții de acum 50 de ani putem face apel, dincolo de presa oficială, la documente și mărturii din spatele cortinei ideologice, în ceea ce privește documentele fotografice suntem obligați, cel mai adesea, să utilizăm imaginile festive apărute atunci. Iată, de exemplu, o muncitoare stahanovistă

Iplimbare cu vaporul pe viitoarea Dâmboviță amenajată imaginează I. Dragomirescu, în *Viața Capitalei*, din 19 noiembrie. Metroul aduce pasagerii la stația „București Port”. E zi de sărbătoare. Mulțimea ajunge „urcând pe

scările rulante, în câteva clipe în port". Aici – activitate plină. „Cheiurile impunătoare de granit, minunat împodobite cu statui și grupuri ornamentale, sunt pline de oameni. În port, vase de marfă venite de pe mare așteaptă să fie descărcate. Altele sunt gata să primească mărfurile pe care Capitala le produce. Un vapor de pasageri care face cursa pe canalul București-Dunăre a lăsat punțile pe chei, primind călătorii.“

Îndrumați de „marinari îmbrăcați în frumoase costume albe“, un „stahanovist cu familia lui“ pășesc pe punte. „În frunte merge bunicul, pensionar, fost muncitor la uzinele «Matyas Rakosi»; duce de mână pe nepotul său. Apoi fiul stahanovistului, inginer, împreună cu soția, și apoi cei doi părinți [ai soției].“

Când vaporul pornește, pasagerii „admiră cheiurile, plantate cu arbori umbroși, cu peluze smâltate cu flori. Pe bănci, se odihnesc cetățeni. Alții se plimbă pe aleile ce mărginesc cheul. De o parte și de alta a Dâmboviței se înalță clădiri mărețe, cu multe etaje, statui și monumente.“ În această „extrem de plăcută“ plimbare, „familia stahanovistului privește prin binoclu măreția peisagiului. Copilul cel mic fotografiază din când în când aspecte din acest minunat decor al orașului socialist.“

Ziarele nu scriu despre aceasta, dar în sânul Partidului Muncitoresc Român continuă frământările și după epurările din vara lui 1952. Cifra membrilor de partid excluși, reprimiți sau primiți varia de la an la an. O va recunoaște mai târziu și Nicolae Ceaușescu, la o Plenară a C.C. al P.M.R., din 6 decembrie 1961. Astfel, în aprilie 1945 erau 34 000 membri, iar în mai același an 110 000. „Din mai 1945 – arăta N. Ceaușescu – a început Ana Pauker cu apelul la legionari și cu întrecerile să crească și până

Întâlnire cu alegătorii

în noiembrie 1946 la 675 000... și să scadă procentul muncitorilor la 46% și să crească corespunzător numărul elementelor mic-burgheze. Ca în 1947 să ajungem la 714 000 și înainte de unificare [cu P.S.D., în 1948] la 800 000.“ După unificare, erau 1 060 000 membri P.M.R. „La

verificare și în anii următori – continuă N. Ceaușescu – noi am scos din partid 300 000, în afară de celelalte elemente, elemente legionare... peste 100 000 tovarăși, numai legionari... noi am ajuns în 1952, când s-a reînceput primirea în partid, să avem 600 000 de membri de partid. De fapt, 400 000. Că și după ce s-a terminat verificarea au continuat și după aceea, încă și în 1952, de abia în 1953 am reușit, pe urmă, să trecem într-adevăr să punem ordine. În 1953, noi am ajuns la 551 000“ (Stelian Tănase, *Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej. 1948-1965*, Ed. Humanitas, 1998).

Printre cele ce nu puteau fi întâlnite de cititori în paginile gazetelor se află și acțiunile potrivnice regimului comunist care au loc în diferite colțuri ale țării. Prinși, cei implicați sunt judecați de tribunalele militare și condamnați la ani grei de temniță sau chiar executați.

O astfel de pedeapsă cu moartea este pronunțată la 26 noiembrie 1952 de Tribunalul Militar Teritorial București împotriva inculpatului Tatir I. Dumitru, învățător, din Turnu Severin. Acesta, împreună cu Trocan M. Nicolae, din satul Valea Perilor, com. Cătune, reg. Craiova, și Năsărămbă Dumitru, din Turnu Severin, au făcut parte dintr-o organizație anticomunistă „denumită «Mișcarea română de rezistență»“ care, se arată în sentință, „avea drept scop lupta împotriva regimului actual prin diferite metode, ca de exemplu acte de teroare, redactarea și răspândirea de manifeste, agresiune față de auto-

La un centru de agitație...

rități, spionaj în favoarea puterilor imperialiste etc.”

Între altele, inculpații au transmis informații de ordin militar (locuri „bune de parașutare” din munți) unor complici din Iugoslavia. La 28 iunie 1948 Partidul Comunist din Iugoslavia a fost exclus din Biroul Informativ al Partidelor Comuniste fiind acuzat că „a dezertat în lagărul dușmanilor înverșunată ai păcii, democrației și socialismului, în lagărul imperialismului și fascismului”.

Judecați, au fost condamnați la moarte și executați la 20 iulie 1953, în penitenciarul din Craiova (*Cu unanimitate de voturi. Sentințe politice adușate și comentate* de Marius Lupu, Cornel Nicoară și Gheorghe Onișoru, Fundația Academia Civică, 1997).

In 1952, „regimul nostru de democrație populară – după cum scrie *Viața Capitalei*, din 15 decembrie –, în grija sa permanentă pentru bunăstarea poporului muncitor, a înființat Asigurările Obligatorii de Stat ADAS [Administrația Asigurărilor de Stat] care, sub îndrumarea și controlul direct al Ministerului de Finanțe, veghează ca în caz de pagube cauzate de incendiu, furtună, grindină, mortalitatea vitelor etc. să vină și în ajutorul tărirării muncitoare ca să-și poată reface în cel mai scurt timp bunurile distruse de întâmplări neprevăzute”. Până la 1 decembrie 1952, numai în regiunea București, ADAS a plătit despăgubiri în totalitate de 644 656 lei (un ziar costa 0,20 lei). Pentru eficiența acestor asigurări sunt date exemplele câtorva săteni care, pentru primele plătit, în valoare de câte 164, 154, 18 și, respectiv, 11 lei, au primit despăgubiri de 11 564 (incendiu în gospodărie), 6 111 (tot incendiu), 550

(pentru o vacă) și 250 lei (semănături bătute de grindină).

Despre asigurări (și nu numai despre ele) ne scrie și un cititor fidel al rubricii noastre, dl. Nicolae Golgojan, din com. Darova, jud. Timiș. Pe atunci, lucra ca excavatorist pe șantierul Canalului Dunăre-Marea Neagră. „În urma muncii de lămurire dusă de agenții de asigurări – își amintește domnul Golgojan – dar și având în vedere pericolozitatea muncii pe care o prestam, am încheiat un contract cu Societatea Generală Sovieto-Română de Asigurări P.A. Sovromasigare (comasată ulterior cu ADAS), din București. Asigurarea era pe termen de 20 de ani, în valoare de 20 000 lei, plătită la 1 ianuarie 1972 (sau mai devreme, în caz de deces). Urma să plătesc, lunar, câte 110 lei.”

Consiliul de Miniștri hotărâște ca, în lunile decembrie 1952-ianuarie 1953 să fie comemorat centenarul morții lui N. Bălcescu. Este format un comitet de coordonare a manifestărilor, condus de Tr. Săvulescu (președinte), iar printre membri Sică Alexandrescu, L. Banyai, G. Călinescu, V. Chereșteșiu, Nestor Ignat, Camil Petrescu, Gr. Preoteasa, M. Sadoveanu, generalul Iacob Teclu ș.a.

Între manifestări, sunt prevăzute o expoziție documentară la Casa Oamenilor de Știință; instituirea a 10 burse de stat „Bălcescu”, în valoare de 250 lei lunar pentru studenții merituosi de la facultățile de Istorie și Filosofie; acordarea numelui de N. Bălcescu Institutului Agronomic din București, Liceului nr. 1 (fost „Sf. Sava”) din Capitală și Școlii militare de infanterie nr. 1; ridicarea unui monument al revoluționarului în București; tipărirea de timbre poștale comemorative ș.a.

...și la secția de votare nr. 1 din raionul Lenin

Alte știri. Se instituie medalia „A 5-a aniversare a Republicii Populare Române”, care, printr-un decret al Prezidiului Marii Adunări Naționale, este conferită unui număr de 9 407 persoane, „conducători ai partidului și guvernului, activiști ai organizațiilor celor ce muncesc, cadre conducătoare din economie, stahanoviști, inovatori, fruntași ai producției din agricultură, militari, oameni ai științei, artei și culturii”.

Se decernează Premiile de Stat pentru anii 1950, 1951, în valoare de 25 000 lei (clasa I), 15 000 lei (cl. II), 7 500 lei (cl. III). Printre laureați: Petru Dumitriu, Al. Jar, Eusebiu Camilar, V. Em. Galan, Ion Călugăru (proză); Dan Deșliu, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Veronica Porumbacu, Eugen Frunză, Miron Radu Paraschivescu, Al. Philippide, Nina Cassian (poezie); M. Davidoglu, N. Moraru, A. Baranga, M. Ștefănescu, Lucia Demetrius (dramaturgie); Paul Athanasu, Jean Al. Steriade, Eugen Taru, Ligia Macovei, Cik Damadian (pictură și artă grafică) etc.

Între în exploatare noi vagoane de tramvai, fabricate la Întreprinderea de Transport București, cu o capacitate și o viteză de transport sporite. *Viața Capitalei*, din 6 noiembrie, evocă începuturile tramvaiului bucureștean. Prin 1870, s-a introdus primul astfel de mijloc de transport, de... doi cai putere, cu o viteză de 7-8 km pe oră; spre sfârșitul secolului, apare, pe linia 14, primul tramvai electric, cu un motor de 30 C.P., iar în 1910 cel cu două motoare, de 100 C.P. Noile tipuri din 1952 au patru motoare, de 200 C.P., dezvoltă o viteză orară de 50 km și pot transporta până la 160 de pasageri.

S-au extins numărul și suprafața parcurilor Capitalei: de la 2 727 561 me-

Aflarea rezultatelor alegerilor la uzinele „Grivița Roșie”

Tg. Mureș – 23 p.; Știința Cluj – 21 p.; Progresul Oradea – 21 p.; Locomotiva Timișoara – 21 p.; Flamura Roșie Arad – 20 p.; Flacăra Petroșani – 18 p.; Dinamo Orașul Stalin (Brașov) – 17 p.; Flacăra Ploiești – 15 p.; Metalul Câmpia Turzii – 13 p.

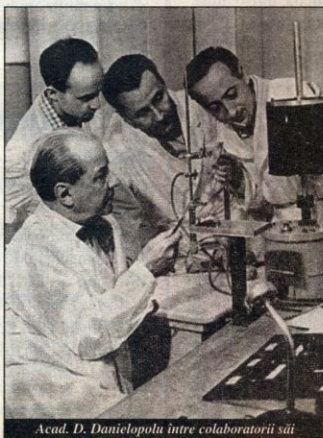
Tot echipa C.C.A., în dispută cu Flacăra Ploiești, câștigă, cu 2-0, și cupa R.P.R. la fotbal. Ambele performanțe sunt realizate de echipa militară pentru al doilea an consecutiv.

Se fac pregătiri pentru trecerea sărbătorească în noul an.

Locuitorii Capitalei sunt invitați să-și petreacă Revelionul 1953 la restaurante precum: Siretul, Șos. Ștefan cel Mare 24; Bistrița, Ștefan cel Mare 250; Carul cu Bere, Stavropoleos 5; Ciocărlia,

Splaiul Unirii 9; Mureș, Lipsani 12; Calul Bălan, str. Halelor 1-3; Unirea, Calea Văcărești 15; Independența, dr. Lister 1; Dezrobirea, Calea Ferentari 72; Boulevard, 6 Martie 9; Tic-Tac, 6 Martie 14 etc.

În Piața Republicii (actuala Piață a revoluției) se organizează Pomul de iarnă al copiilor, cu 9 pavilioane. Între altele, copiii au prilejul să discute cu „Moș Gerilă”, sau cu „Tăticul vesel”. Actorii Horia Șerbănescu și Radu Zaharescu prezintă scheciuri muzicale. ■

Acad. D. Danielopolu între colaboratorii săi

Rubrică de
Ioan LĂCUSTĂ

DILEMA - 500

Inspirată idee a avut redacția revistei *Dilema* să își construiască numărul aniversar 500 provocându-și din timp cititorii să răspundă la întrebarea „Vă mai place ceva pe lumea asta?”! De fapt, este tonul cu care ne-a obișnuit acest săptămânal de tranziție, peste care plutește spiritul cordial al lui Andrei Pleșu. Dintotdeauna *Dilema* a cultivat în-doiala, întrebarea, a accentuat pe relativitate, și-a luat „distanța legală”, reflexivă, față de eveniment, punând cititorul pe gânduri, fără a-i impune nici un precept.

Dar aflându-le răspunsurile, mărturisite cu totală sinceritate, *Dilema* și-a putut cunoaște încă o dată cititorii.. Ea știe acum ce le place și ce nu, pentru a ști ce anume să le ofere mai departe și a și-i păstra ca prieteni de cursă lungă. A fost, acest număr 500, un fel al lor, redacție și cititori, de „a fi împreună”, ca să parafrăzăm tema numărului 400. Iar dacă revista are audiența pe care o are, este și pentru că ea însăși și-a creat, format și educat cititorii fideli. „Am crescut citind *Dilema*”, scrie un elev de liceu. Descătușarea dezinhibată a gândurilor celor mai intime („sunt sincer până la oase”, spune un altul) s-a produs și pentru că *Dilema* este ea însăși naturală, deloc crispată, nu operează niciodată cu ori-ori, îi lipsesc aroganța și suficiența, practică autoironia, are un umor senin, într-un cuvânt, e o revistă normală, într-o lume anormală, pusă sub semnul scandalului. E felia aceea de Românie echilibrată, bine dispusă și cordială, de care avem atâta nevoie astăzi.

De aceea n-am putut decât să ne amuzăm când am aflat ce-i mai place românului dilematic: zâmbetul lui Stelian Tănase, mâinile lui Patapievici, umbra unei coapse, pui cu ciuperci și maioneză, cearcănele nu știu cui, brânză de vaci trasă în ciocolată, cetatea Râșnov noaptea, văzută din pat, și câte și mai câte... Vorba domnului Cosașu, uluit de abundența răspunsurilor: „La atâta sictir de unde atâta *plaisir*?”

O altă publicație editată de Fundația Culturală Română, *Lettre Internationale*, și-a sărbătorit și ea în primăvara acestui an un deceniu de la apariție, cifră de care se apropie și mai tânără colegă care a depășit deja 500 de numere. Amândouă aparțin clubului select al revistelor de cultură care ne învață să gândim ce înseamnă Europa, cea în care locuim de un timp bun. La rubricile *Biblioteca LI*, *Documente*, *Comentarii și scrisori*, *Correspondențe*, *Lettre Internationale* reunește texte din mai toate țările continentului, practicând aceeași toleranță ca și *Dilema*.

Și pentru că așa este viața, urmată de moarte, a fost să fie ca bucuria aniversară a *Dilemei* să fie amestecată cu o mare pierdere: Tita Chiper, cu minunatele ei interviuri de pe ultima pagină, care a pornit spre a se întâlni cu alți trei împătimiti de revistă: Ștefan Augustin Doinaș, Zigu Ornea, Irina Nicolau.

La mulți ani celor două surate întru aleasă cultură, spre desfătarea cititorilor lor! ■

Florentina DOLGHIN

A	1	6	9	12	3	4
1	1	2	6	7	3	4
2	8	9	3	10	11	1
3	14	13	15	4	6	3
4	12	3	8	13	5	3
5	14	11	16	13	17	6
6						

ARITMOGRIF

Orizontal:

- 1) Domn al Țării Românești (Radu: 1602-1611; 1611).
- 2) Domn al Moldovei (cel Mare: 1457-1504).
- 3) Domn al Moldovei (c. 1352-1353).
- 4) Domn al Țării Românești (Turcitul: 1577-1583; 1585-1591).
- 5) Domn al Țării Românești (Radu: 1523-1524).
- 6) Domn al Țării Românești (Simion: 1600-1601; 1601-1602) și al Moldovei (1606-1607).

La o dezlegare corectă pe diagonala A-B veți afla numele soției lui Mihai Viteazul, din 1584.

ISTORIE ÎN CIFRE

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									

ORIZONTAL: 1) An revoluționar care a cuprins aproape întreaga Europă – Atunci a avut loc mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu. 2) Urcă pe tron Carol cel Mare, rege al francilor – Anul în care împăratul roman Constantin cel Mare a dat edictul de toleranță în favoarea creștinismului – Urcă pe tron împăratul roman Domițian. 3) Secolul în care s-a născut istoricul grec Plutarh – Anul în care s-a încheiat războiul de 100 de ani – Anul morții lui Cato cel Bătrân, om de stat roman (î.Hr.). 4) Urcă pe tron Cleopatra, regina Egiptului (î.Hr.) – Pace prin care Decebal se recunoaște rege clientelar al Imperiului roman – Anul scrisorii lui Neacșu din Câmpulung, primul text în limba română care s-a păstrat. 5) Se naște Aristotel, „cel mai mare gânditor al Antichității” (î.Hr.) – Moare Eratostene, matematician și astronom grec (î.Hr.) – Secolul în care a trăit Ruric, întemeietorul statului rus. 6) Se naște Dio Cassius, istoric roman de limbă greacă – Se naște Lucretiu, filosof și poet latin (î.Hr.) – Se urcă pe tron primul împărat roman, Octavian Augustus (î.Hr.). 7) Erupe vulcanul Vezuviu, acoperind orașul antic Pompei – Ultimul an al domniei lui Mihai Viteazu – Moare Spartacus (î.Hr.). 8) Secolul în care a trăit istoricul Pliniu cel Bătrân – Anul morții lui Epaminonda, comandant de oști din Grecia antică (î.Hr.) – Ultimul an de domnie al lui Vlad Țepeș. 9) Urcă pe tron Radu cel Mare

– Anul nașterii lui Sofocle (î.Hr.) – Secolul în care a trăit Vasile cel Mare. 10) Se tipărește Pravila lui Vasile Lupu – Anul în care au avut loc luptele de la Mărășești.

VERTICAL: 1) Urcă pe tron în Țara Românească Nicolae Mavrocordat – Anul încheierii domniei lui Dimitrie Cantemir. 2) Marțial publică primele epigrame – Urcă pe tronul Moldovei Bogdan I – Începutul domniei împăratului roman Claudius. 3) Începe domnia lui Clovis I, regele francilor – Împăratul roman Domițian se proclamă cenzor pe viață – Anul morții istoricului grec Tucidide (î.Hr.). 4) Anul morții marelui poet latin Horațiu (î.Hr.) – Se naște Herodot (î.Hr.) – Ultimul an de domnie a lui Matei Basarab. 5) Anul invadării Mesopotamiei de către sasanizi – Anul întemeierii Sfântului imperiu roman de națiune germană – Secolul în care a trăit Pitagora (î.Hr.). 6) Anul ridicării Columnei lui Traian – Se naște poetul latin Terențiu (î.Hr.) – Anul nașterii lui Seneca (î.Hr.). 7) Se naște Marcus Antonius (î.Hr.) – Moare poetul latin Vergiliu (î.Hr.) – Anul cuceririi Ciprului de către Richard Inimă de Leu. 8) Secolul în care Apolodor din Damasc a construit podul peste Dunăre – Anul urcării pe tron a lui Alexandru Lăpușeanu – Se naște filosoful grec Socrate (î.Hr.). 9) Urcă pe tron Gheorghe Bibescu – Anul primei Olimpiade din Grecia antică (î.Hr.) – Secolul în care s-a născut istoricul roman Tacit. 10) Se încheie Pacea de la Paris, după primul război mondial – Regele Ungariei Bela IV dă *Diploma ioaniților* în care se menționează pentru prima dată existența cnezatelor și voievodatelor românești.

D. CIREAȘĂ

Soluția careului NICOLAE BĂLCESCU:

BOLTEANU-APA-AT-RUS-AARON-
ROMANII-RS-T-IMUN-MURMURE-
TA-SCINDARE-INII-LC-TIVI-U-SLEAHTA-
OT-VTVM-ER-ALA-BROA-GRIS-UL-
TURNEE-ATATI-STIINTA-ALIA-ACASA-
ATEE

DIALOG CU CITITORII

LA MULȚI ANI !

Un gând de recunoștință însoțește tradiționala urare de sfârșit de an pe care o adresăm prietenilor generoși ai Fundației Culturale Magazin Istoric: familiile Monique și Dimitrie Sturdza, Filitti, Giurescu, ing. Cristina și Liviu Luca, doamna Lia Ciplea și domnul Ștefan Teodor Ciplea, arhitect Barbu Călinescu, domnul Grigore Popescu, director general al Institutului de Tehnică de Calcul, Iosif Armaș, președinte ARGIROM.

Prietenii noștri din C.N.I. „CORESI” S.A. ne-au fost alături – cu aceeași înțelegere – și în acest an, dând formă revistei.

Mulțumiri pentru difuzorii particulari, Poșta Română și Rodipet S.A., prin intermediul cărora Magazin istoric poposește în casele cititorilor.

Iar dumneavoastră, celor care ne citiți și ne încurajați lună de lună să continuăm, Sărbători Fericite și un An Nou cât mai bun!

Domnul col.(r.) PAUL DIACONESCU, din Slatina, ne scrie: În *Magazin istoric* din luna octombrie 2002, a apărut articolul *Jurnal de front*, prezentat de dl. Matei Vlădeanu cu amintirile din război ale lui Victor Budescu din iarna 1942, de acum 60 de ani. Eu trăiesc în Slatina, am 87 de ani și am făcut parte din Reg. 3 Olt Dorobanți Slatina din cadrul Diviziei 11 Slatina. Am fost coleg în școala militară, camarad de regiment la Slatina cu Victor Budescu.

Anii au trecut, vremurile ne-au despărțit și eu nu mai știu nimic de Victor.

Prin aceste rânduri rog din suflet pe dl. Matei Vlădeanu să-mi scrie despre Victor, dacă mai este în viață și eventual adresa lui.

Cu mulțumiri.

I-am transmis rugămintea dumneavoastră domnului Matei Vlădeanu și veți primi, cât de curând, un răspuns.

Domnul prof. ALEXA VASILE, din Dărmănești, jud. Bacău: În revista *Magazin istoric* din iunie 2002, la pag. 67 la rubrica „Vechi conace boieresti”, domnul NARCIS DORIN ION prezintă printre alții pe Alexandru Știrbey și Maria Ghica Comănești, care sunt întemeie-

tori moșiei și familiei Știrbey Dărmănești după 1872, când Maria Ghica primește prin actul de împărțire a moșiei Ghica Comănești partea ei de zestre: moșia Dărmănești.

Nu știu dacă Alexandru Știrbey și Maria și-au început activitatea la Dărmănești, nu știu când s-a construit palatul vechi? Cine au fost primii locuitori ai palatului Dărmănești? Știu că au continuat activitatea la Dărmănești Gheorghe (George) Știrbey cu soția Elisa (Elisabeta) Băleanu și ficele lor Sanda și Marina, până la al doilea război mondial.

Vă rog mult ajutați-mă cu bibliografie, cu informații despre moșia și familia Știrbey Dărmănești. Eu lucrez la redactarea monografiei orașului Dărmănești și nu pot încheia lucrarea, ar fi incompletă fără istoria moșiei Știrbey, care înconjură orașul Dărmănești pe toate părțile, ocupând aproape două treimi din suprafața Depresiunii Dărmănești. Vă mulțumesc pentru sollicitudine.

Nu dispunem de informațiile solicitate. Am comunicat adresa dumneavoastră domnului Narcis Dorin Ion și sperăm să vă poată ajuta.

Primum tot mai des, din păcate, astfel de scrisori în ul-

tima vreme: Mă numesc **POPESCU CLARA** din Suceava și am la Dvs. o mare rugămintă. La blocul nostru s-a schimbat în luna octombrie a.c. factorul poștal care m-a lăsat fără revista *Magazin istoric*. Am colecția de la apariție și sunt disperată. Am căutat la chioșcurile de desfacere dar nu am găsit. Revista este de o reală valoare și se epuizează foarte repede.

Factorul poștal nou venit spune că nu are de unde să-mi găsească numărul pierdut. Vă rog din suflet, dacă este posibil, să-mi expediați contra cost numărul din luna octombrie pentru a nu-mi descomplica colecția care este atât de importantă pentru mine.

Vă mulțumesc anticipat și vă urez multă sănătate și putere în continuarea muncii Dvs. prin care faceți fericți mii de oameni.

Am trimis o scrisoare oficială poștală de care aparțineți, solicitând rezolvarea situației. De cele mai multe ori, colegii noștri care se ocupă de difuzare au răspuns cu promptitudine apelurilor noastre. Dacă în acest caz nu se va întâmpla așa, vă vom trimite noi revista lipsă. Vă vom informa de îndată ce primim un răspuns din partea Poștei Române.

SUMARUL SUMARELOR, 2002

Istoria României

Veche

Civilizații dispărute: Gumelnița	- Andreescu R.-R.	6(423)	48-50
Navigație și arheologie în Pontul stâng	- Iosipescu S.		
	- Verussi-Iosipescu R.		
Întâlnire cu trecutul de sub ape	- Datcu Șt.	4(421)	56-58
	- Iosipescu S.		
	- Verussi-Iosipescu R.		
Dromichaites - rege get sau trac?	- Datcu Șt.	8(425)	38-42
Histria: de la eclezia la episcopat	- Pătrașcu I.	10(427)	77-78
Un sanctuar de acum 6 000 de ani	- Suceveanu Al.	2(419)	49-53
	- Ursulescu N.		
11 secole la Murighiol	- Merlan V.	5(422)	73-76
	- Zahariade M.	9(426)	76-79

Medie

Ciuma cea cu folos	- Cincu M.		
Cetatea de lemn și pământ de la Roman	- Popovici B.-Fl.	9(426)	51-53
Voievodul, dincolo de sala tronului	- Matei M.D.	7(424)	33-38
	- Măzilu D.H.	4(421)	19-23
Zestrea jupanitei Sora	- Nițu Fl.	5(422)	58-62
Autonomii și instituții românești în Transilvania Evului Mediu	- Pop I.-A.	12(429)	57-60
		4(421)	33-36
Mai multe descălecături și o controversă		5(422)	39-43
Branul și stăpânii săi	- Pop I.-A.	6(423)	33-38
Vrăjitoarele Brașovului	- Popovici B.Fl.	1(418)	57-61
Unde a fost mormântul lui Vlad Țepeș?	- Popovici B.Fl.	7(424)	71-76
	- Rezachevici C.	2(419)	10-16
		3(420)	41-46
Viscri, un sat săsesc tradițional	- Richter C.		
	- Sencovici C.	6(423)	10-13
Cetatea săsească Moșna	- Richter C.		
	- Sencovici C.	11(428)	66-69
11 septembrie 1594. Asasinat politic în cetatea Gherlei	- Rusu G.V.	1(418)	71-75
Tragicul destin al lui Dionisie Băniș de Bontida	- Rusu G.V.	11(428)	52-56
Episcopul Macarie sau Roman contra Rădăuți	- Stanciu Fl.	9(426)	73-75
Ianache Văcărescu, istoric al puterii otomane	- Ștrempel G.	3(420)	47-49
Trandafirul de dulceată cu arome fanariote	- Teodorescu M.-A.	7(424)	87-88
Sighișoara - incursiune medievală		5(422)	26-30

Modernă

Cum a murit Vlaicu	- Avram V.	11(428)	45-49
Români în America la începutul secolului XX	- Banu Fl.	3(420)	74-75, 77
Un conte aventurier și o falsă prințesă	- Cernovodeanu P.	7(424)	83-86
Alexandru A. Sturdza: „Revendicările românilor sunt legitime“	- Chinezu C.	10(427)	58-64
Rugăciune pentru pașnica Europă	- Cilibiu N.	5(422)	49-52
Un ieșcan la Poarta otomană	- Codrescu Th.	10(427)	67-70
Odissea unor drapele	- Cristea C.		
Correspondență inedită D.A. Sturdza	- Andonie C.	9(426)	54-58
Caragiale la Berlin: „il voluntar sau „misiune sub acoperire“	- Dimitriu O.L.	3(420)	39-40
	- Ene G.	1(418)	12-17
		2(419)	43-47
		3(420)	50-54
Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori	- Filitti G.	4(421)	59-63
		6(423)	39-41
		8(425)	21-25
		10(427)	27-32
		12(429)	52-56
România acum o sută de ani	- Filitti G.	7(424)	5-8
		9(426)	39-42
		11(428)	22-25
Cu aproape un deceniu mai devreme	- Hogaș I.	3(420)	90
Castelele Mocioneștilor	- Ion N.D.	2(419)	57-62
Buftea	- Ion N.D.	6(423)	67-71
Mogoșoaia - 300 ani	- Ion N.D.	9(426)	33-38
Doamna Engels cucerește Europa	- Ionescu A.-S.	5(422)	31-32
Familia regală a României la Capșa	- Ioniță M.	7(424)	43-46

Cafeneaua Fialkowski	- Ioniță M.	12(429)	26-28
Lovitura de stat care a schimbat destinele unui popor	- Lamy E.	6(423)	79-80
România și independența Albaniei	- Maksutovici G.	12(429)	81-83
Ciorogârta, domeniul Samurș	- Manea F.	7(424)	24-26
Un napolitan la Sulina	- Martone G.	6(423)	28-32
		7(424)	53-56
Capela Ortodoxă Română „Mihail Sturdza” din Baden-Baden	- Mironovici R.	10(427)	60-63
Teatrul Național - 150 ani	- Niculescu I.	12(429)	21-25
Aici venea, pe vremuri, Cuza...	- Olian D.	1(418)	9-11
Nunută Rosetti-Roznovanu: conspirația unui separatist	- Opaschi C.	1(418)	5-8
Atacul „fantomelor albe” - povestea adevărată	- Otu P.	9(426)	59-61
Iancu Cerkez despre negustorii ambulanți	- Pleșea A.	7(424)	32
Iubiri celebre: Elena Negri-Vasile Alecsandri	- Popescu Fl.	2(419)	54-56
La Agapia într-o vară: Zoe Marcoci-Gala Galaction	- Popescu Fl.	11(428)	57-58, 86
Carol I riscă și... câștigă	- Scurtu I.	3(420)	28-32
Un Prezios inedit	- Spiridon S.	4(421)	37, 43
Să călătorești este o necesitate	- Stănescu-Stanciu Th.	4(421)	88-92
Un secol de contacte diplomatice româno-japoneze	- Stoian P.	11(428)	26-29
Mitropolia Basarabiei	- Șerbănescu Fl.	2(419)	5-9
		3(420)	22-27
		9(426)	25-30
Caragiale la Sinaia	- Urechia V.A.	5(422)	54-56
Palatul „de la Colentina-Tei”	- Zănescu I.	11(428)	50-51
	- Ene C.		
Revistă din lagăr			

Contemporană

Dictatura la români	- Alexandrescu S.	10(427)	33-38
		11(428)	33-37
		12(429)	33-35
O revistă națională de istorie	- Berindei D.	4(421)	5-8
S-au găsit vinovații	- Birău Gh.	6(423)	94
Wehrmachtul și prizonierii sovietici din România	- Botoghină I.	9(426)	43-44
Soartă de artist. Formația „Noroc”	- Brânzan M.	11(428)	76-77
Jurnal de front	- Budescu V.	10(427)	93
Adolf Armbruster	- Bulei I.	12(429)	61-64
Povestea unor acte mici	- Călția S.	9(426)	31-32
		11(428)	44
O vocație împlinită: acad. R. Theodorescu	- Cădea V.	1(418)	33-38
Carol II-regina Maria: războiul orgoliilor	- Ciubotaru Ș.	8(425)	71-73
Monteoru, stațiunea unei familii	- Conrad M.	3(420)	55-56
Cinci cuvinte lungi cât viața	- Conrad M.	6(423)	26-27
O fază sumbră a istoriografiei românești: perioada rolleristă (1947-1958)	- Constantiniu Fl.	10(427)	7-11
Documente românești de la Hoover Institution	- Cosovanu L.	1(418)	63-64
		2(419)	39-40
		3(420)	76-77
		4(421)	53-54
		5(422)	68-69
		6(423)	76-77
		7(424)	27-28
		8(425)	66
		9(426)	71
		10(427)	71
		11(428)	63
		12(429)	74
Grupul Gavrilă	- Crăcană I.	5(422)	15-18
Am fost Cuza Vodă	- Crețu C.		
	- Niță C.	4(421)	94
Ambivalența și ambiguitatea poziției României comuniste	- Deletant D.	12(429)	11-15
Inginerul Ioan A. Dimitriu	- Dimitriu A.	8(425)	26-30
Un conservator uitat: Pro-Arte	- Dumitrescu Bușulenga Z.	5(422)	5-9
Corupția în fotbalul interbelic	- Dumitru A.	5(422)	70-72
David Prodan - istoric al Transilvaniei	- Edroiu N.	6(423)	5-9
Relații diplomatice R.S.R.-R.F.G.	- Florian C.M.		
	- Preda D.	3(420)	17-21
		4(421)	14-18
		6(423)	21-25
		10(427)	44-48
Memorii de război	- Gârbea T.		
Aminții despre 23 august 1944	- Gherghel A.	8(425)	8-11
	- Sturdza M.	11(428)	20-21
	- Grecu V.	12(429)	42-43
Aminții despre N. Iorga	- Groza L.	4(421)	30-32
Constantin Argetoianu îi scrie lui Petru Groza	- Hîncu D.	10(427)	91-92
Ultimii ani ai Marthei Bibescu	- Ifrim M.	9(426)	5-10
Arhivele din Iași - 170 ani de ființare neîntreruptă	- Ionescu M.E.	2(419)	18-19
Emigrația română din Marea Britanie	- Ionescu M.E.	6(423)	14-20
România și PHP	- Ionescu M.E.	11(428)	10-15
Ion Antonescu în fața războiului asimetric: greșeli de neiertat			
Modelul istoric al securității naționale			

Monumentul din inima Bucureștiului	{	- Ioniță I.		
		- Ene C.	1(418)	66-69
Aminții de pe strada Popa Nan		- Isanos E.	7(424)	66-69
Babele și mucenicii lui mărtisor		- Ispas S.	3(420)	5-7
Sfântul Andrei		- Ispas S.	11(428)	5-9
În București, acum 50 ani	{	- Lăcustă I.		
		- Dumitru A.G.	4(421)	66-69
În București, acum 50 ani		- Lăcustă I.	{	{
			6(423)	56-59
			8(425)	74-77
			10(427)	86-89
			12(429)	84-87
Ultimele zile ale regelui Ferdinand		- Lăcustă I.	7(424)	47-52
În culisele unei „afaceri politice“		- Leibovici-Laiș Ș.	5(422)	21-25
Cum a părăsit România șef-rabinul dr. Al. Șafran		- Leibovici-Laiș Ș.	9(426)	11-15
Moștenirea lui Emanuil Gojdu		- Matei D.	3(420)	60-61
Partida de poker cu Occidentul	{	- Moraru C.		
		- Moraru C.	5(422)	10-14
		- Moraru C.	8(425)	87-89
		- Mureșan L.	11(428)	16-17
		- Mureșanu C.	2(419)	33-38
Într-adevăr, aliatul exclus		- Nicolae A.	6(423)	51-55
Mai multe istorii despre un singur „Magazin“		- Niculescu I.	9(426)	23-24
Istorie și cunoaștere		- Orjanu M.	8(425)	51-56
la Universul, neamule!		- Otu P.	11(428)	59-62
Un teatru românesc la Tiraspol		- Panait P.I.	{	{
Propaganda ungară contra Trianon			10(427)	12-15
Misterul întâlnirii Corneliu Mănescu-Dean Rusk			11(428)	71-75
Enigmele Curților domnești din București		- Pandrea P.	{	{
			4(421)	24-29
			5(422)	65-67
			6(423)	60-61
			8(425)	49-50
			9(426)	45-47
			10(427)	21-22
Pagini de jurnal		- Pavel A.	2(419)	41-42
		- Pavel A.	10(427)	16-17
Ziduri și oameni de altădată	{	- Păunescu C.		
Liceul „Regina Maria“ și fetele sale		- Ștefan M.	{	{
Nume de cod „Neptun“			1(418)	27-31
			2(419)	67-70
			3(420)	71-73
			12(429)	7-10
Misiunea ortodoxă română în Transnistria (1941-1944)	-	Petcu A.N.		
Procesul Maniu în arhivele de la Moscova	{	- Pokivailova T.A.		
		- Chiper I.	4(421)	44-49
Septembrie-decembrie 1943. Contacte româno-sovietice pe	-	Pokivailova T.A.	10(427)	39-43, 48
masa lui Stalin	-	Pop I.-A.	3(420)	62-63
Centrul de Studii Transilvane	-	Popa Fl.	9(426)	62
Aminții despre consilierii militari sovietici	-	Popescu Al.	1(418)	23-26
Fondul național - mărul discordiei în emigrație	-	Popescu Al.	8(425)	46-48
Traian Grozăvescu - victimă a unei crime pasionale?	-	Preda D.	3(420)	13-16
1927-1928. Nicolae Titulescu. Primul ministeriat la Afacerile Străine	-	Preda D.	7(424)	14-17
America nu și-a uitat promisiunile	-	Preda D.	8(425)	55-56
De ce avem o presă proastă	-	Răpeanu V.	8(425)	14-18
1 august 1943 la Ploiești. Mărturiile unui supraviețuitor	-	Săhleanu V.	{	{
Jurnal inedit 1953-1989			8(425)	57-61
			9(426)	67-70
			10(427)	79-85
			11(428)	78-83
			12(429)	16-20
			2(419)	24-25
Din culisele diplomației blocului socialist	-	Sălăvăstru I.		
Ada Kale, amintirea de sub ape	{	- Săvulescu M.C.		
		- Măneanu V.M.	6(423)	42-47
Biroul R de la regal?		- Spănu A.A.	4(421)	38-42
Iată cine ne sunt dușmanii		- Spănu A.A.	7(424)	77-82
Români împotriva altor români		- Spănu A.A.	8(425)	52-53
Ar fi împlinit 75 de ani: Ion Dumitriu-Snagov		- Ștefan M.	8(425)	31-32
Dej - omul resentimentului		- Tănase St.	1(418)	18-22
1941-1943. Radiografia unui eșec		- Tejchman M.	1(418)	44-47
La nașterea Fiului lui Dumnezeu		- † Patriarhul Teoctist	12(429)	5-6
Preliminariile declarației din aprilie		- Țăranu L.	4(421)	9-13
Tovarășul Chirtoacă cel vigilent		- Țăranu L.	7(424)	80-82
Cazul Vasile Stoica		- Țăranu L.	12(429)	36-41
Cardinali între drepti ai popoarelor		- Wexler T.	8(425)	19-20
Iuliu Maniu	{	- Xenii C.		
		- Lăcustă I.		
		- Ștefan M.	1(418)	39-43
		- Xenii C.	{	{
			3(420)	8-12
			4(421)	50-52
Nicolae Titulescu		- Zavtoni M.	1(418)	70
Un răvaș din Basarabia		- Zănescu I.	7(424)	29-31
În București negustorilor ambulanți		- Zănescu I.		
1944. Tragedia Teatrului Național din București	{	- Constantin G.	9(426)	20-22
		- Zănescu I.	12(429)	33-35
Arcul de Triumf				

Istorie Universală

Veche

A fi bătrân în China antică
Sun Zi – o persoană sau două
Senatul roman. Răcnete și buletine de vot
Demetrios I Poliorketes
Povestea vorbeii: Timeo danaos et dona ferentes
Publius Syrus și maximele sale

– Budura A.E.	8(425)	43–45
– Budura A.E.	10(427)	54–57
– Ceaușescu Gh.	3(420)	33–35, 40
– Dumitru A.	12(429)	71–73
– Ionescu V.	2(419)	91
– Mureșanu C.	7(424)	57–59

Medie

Taina mormântului lui Dante
Parfumurile și mirosurile Franței secolului XVII
Casanova
Calixt III
O sabie legendară
Originile spațiului euroatlantic
Regina Cristina, doi bărbați și o femeie
Christian IV, regele boem și constructor
Numai cine n-a fost torturat...
Leonardo da Vinci, „discipol al experienței”
Ocroitorul Moscovei
Cele trei regate din Peninsula Coreeană. Legendă și adevăr
Foarfecele asatine
Logodnă și căsătorie în vremea lui Montaigne

– Balaci Al.	1(418)	53–56
– Bergmann R.	9(426)	84–89
– Dumitru A.	7(424)	89–93
– Falcan D.	6(423)	72–75
– Gáll E.	9(426)	48–50
– Ionescu V.	11(428)	18–19, 40
– Nicolau M.	5(422)	88–91
– Nicolau M.	10(427)	72–76
– Popescu M.	7(424)	72–75
– Simion E.	8(425)	5–7
– Soboleva N.A.	1(418)	88–89
– Urian E.	12(429)	75–79
–	3(420)	85–89
–	8(425)	79–82

Modernă

Prima luptă aeriană
Un alt rege soare
Mafia și Camorra au un viitor frumos
Zece ani la curtea Kaiserului
Teroare și terorism în istorie

– Avram V.	6(423)	62–64
– Caragea A.	8(425)	67–70
– Căpușan A.	3(420)	36–38
– Georgescu S.	5(422)	44–48
– Ionescu V.	1(418)	81–83
	2(419)	75–77
	3(420)	82–84
	6(423)	85–89

Congo, ultima miză
Sveaborg

– Ionescu V.	6(423)	81–84
– Klinge M.	6(423)	23–26
– Kolbe L.	10(427)	63–64
– Mannerheim C.G.	2(419)	56
– Marinescu A.	1(418)	78–81
– Stănescu-Stanciu Th.	2(419)	39–42
– Stănescu-Stanciu Th.	7(424)	62–64
– Stikalin Al.	8(425)	80–83, 89
–	9(426)	90–92
–	11(428)	84–86
–	11(428)	87–91

„Excelența Sa Ma” în Asia Centrală
Prin castelele Cehiei
Cum era cartoful să revoluționeze istoria...
Lecția dinaintea Vietnamului
Rusia-Ungaria: dialog cultural
Ballila – un Gavroche genevez
D’Annunzio-Eleonora Duse
A scăpat omenirea de variolă?
Muzicieni orfani ai Venetiei
Republicanul monarhist

Contemporană

„T-4” ucide
Anul nou chinezesc în stampe
La umbra sloganurilor comuniste
Renault: o uzină în plin război
De când trece drumul drogurilor prin Balcani
L-am cunoscut pe Raymond Aron
Ringstrasse, simbolul unei epoci
Istoria și calculatorul
După zece ani
Războinicii diplomați ai Americii
Măcar un monument
Europa lui Coudenhove-Kalergi
Martor la războiul de șase zile
Albania evadează din Tratatul de la Varșovia
Cifrorul din Viena și victimele sale
Luchino Visconti și „Ghepardul”
Sergei Ivanovici Kavtaradze: din Kolima la Kremlin
Est-germanii își redescoperă istoria
O altă lume: Africa

– Bergmann R.	5(422)	77–79
– Budura A.E.	2(419)	88–89
– Bukovski Vl.	12(429)	67–70
– Davier Al.	3(420)	66–70
– Davier Al.	11(428)	30–32
– Djuvara N.	5(422)	33–38
– Draganovici M.	4(421)	79–82
– Dumitru A.	4(421)	83–87
– Gorbaciiov M.	2(419)	26–28
– Labevière R.	9(426)	16–19
– Lang W.H.	8(425)	12–13
– Nicolae N.M.	7(424)	9–13
– Nicolaescu M.	7(424)	18–23
– Otu P.	3(420)	57–59
– Popescu Al.	12(429)	48–51
– Radnev M.	12(429)	44–47
– Rusnac H.	7(424)	60–61
– Spiegler A.	6(423)	78
– Stănescu R.	1(418)	85–87
	2(419)	82–85
	7(424)	62–63
– Stănescu-Stanciu Th.	4(421)	71–74
– Safran Al.	2(419)	28–30
– Sahrai S.	1(418)	76–80
– Thomas G.	2(419)	71–74
	3(420)	78–81
	4(421)	75–78
	5(422)	82–86

350 km de documente franceze în pericol...
Întâlniri de adevăr, de pace
Miturile și realitățile destrămării U.R.S.S.
Mossad

C.A.E.R., cronică unui eșec	- Tăranu L.	2(419)	21-25
De „Sollal” – alături de coreeni	- Urian E.	2(419)	86-89
Evantaiul în Coreea	- Urian E.	5(422)	57
Meandrele disidenței cehoslovace	- Valentová L.	8(425)	83-89
Camilo José Cela (11 mai 1916-17 ianuarie 2002)	- Vădeanu L.	3(420)	46
1945-1947. Exodul evreilor polonezi	- Wexler T.	11(428)	38-40
Un „Cernobil marin” în nordul Europei?	- Zagvozhkin V.	5(422)	80-81
Voivodina	- Zbucănea Gh.	8(425)	33-37
Milenii, secole și o lună într-o pagină	-	1(418)	65
		2(419)	65
		3(420)	65
		4(421)	65
		5(422)	64
		6(423)	65
		7(424)	65
		8(425)	65
		9(426)	65
		10(427)	65
		11(428)	65
		12(429)	65
Papa de la Roma și profesorul rus	-	9(426)	63-64
Globalizare și diversitate	-	10(427)	18-20
Balcării eternul butoi cu pulbere	-	10(427)	49-53

Cuvinte din bătrâni

Pălăvrăgeală și palavragii	- Argezi T.	3(420)	4
Necazurile revistelor	- Argezi T.	7(424)	4
Mihai Viteazul întemeietorul	- Berza M.	8(425)	4
Amintiri despre 1859	- Gane N.	1(418)	4
Rămâi ce te-ai născut	- Istrati P.	2(419)	4
Amară pribegie în Albion	- Nandriș G.	9(426)	4
A fi tânăr în cultura umanistă	- Noica C.	5(422)	4
Între două lumi	- Noica C.	11(428)	4
O limbă universală	- Onicescu O.	12(429)	4
Caractere în calea progresului	- Părvan V.	10(427)	4
Generația lui 1848	- Russo A.	6(423)	4

Interviurile noastre

Acad. Henri Cabannes: „Construcția Europei nu va dura 1 000 de ani”	- Benea D.	11(428)	41-43
Ion Maris: Biblioteca ASTRA – la aniversară	- Budura A.E.	1(418)	50-52
Matti Klinge: Țara în care revoluțiile nu și-au găsit rostul	- Dolghin F.	1(418)	48-49
Adrian Năstase: Actualitatea lui Nicolae Titulescu	- M.D.	10(427)	5-6
Vojtech Mastny: Războiul rece a devenit istorie	- Matei D.	2(419)	16-20
Bernard A. Cook: Europa, o definiție și o perspectivă	- Matei D.	5(422)	19-20
Dan Vidrașcu: Podul de cărți	- Matei D.	5(422)	53

Eveniment

Identitate culturală la români	- Anghel Fl.	9(426)	72
Sighet – 2002	- Balan D.	11(428)	92-93
Udine	- Burcea C.	12(429)	80
Faianță din colecția Peșcului	- Constantin M.	3(420)	92
Mercheaș	- D.F.	6(423)	61
România-Spania. Noi despre noi, alții despre noi	- Dolghin F.	7(424)	70
Dilema – numărul 500	- Dolghin F.	12(429)	88
Chimonoul	- Ene C.		
Zilele culturii poloneze la Suceava	- Zănescu I.	11(428)	70
Muzeul – încotro?	- Hrencu D.	8(425)	93
Premiul Sofica Iosef	- Lăcustă I.	6(423)	92
Armand Călinescu	- Leibovici-Laiș Ș.	2(419)	77
Ceangăii, din nou în actualitate	- M.D.	5(422)	20
Costumul popular ceh	- M.D.	6(423)	91-92
O seară la „Junion”	- Marinescu A.	10(427)	90
Monumentul – tradiție și viitor	- Matei D.	8(425)	91
Pe malurile Senei, istoria românilor prin sigilii	- Matei M.D.	2(419)	48
Asociația Sud-Est Europeană a Arhivelor Diplomatice	- Pop-Câmpeanu M.	3(420)	91
„Și tu ai fost urmărit”	- Preda D.	9(426)	64
Cât ne prețuim înaintașii?	- Sălăvăstru I.	8(425)	90-91
Mănăstirea Putna – 30 iunie 2002	- Ștefan M.	5(422)	48
Baluri bucureștene	- Wexler T.	8(425)	92
Tehnologii avansate pentru arhivarea documentelor	- Zănescu I.	2(419)	31-32
istorice la Ministerul Afacerilor Externe	-	1(418)	32
Familia – revista românilor din Iugoslavia	-	1(418)	69
Centrul de Excelență în Studiul Imaginii	-	2(419)	92
Generația dotcom	-	2(419)	92
Dante interpretat	-	4(421)	43
Obsesia istoriei: C.C. Giurescu	-	4(421)	64
Pe valurile Dunării	-	5(422)	92-93
Generalii polonezi despre secretele Tratatului de la Varșovia	-	10(427)	53

CONTENTS (Romanian History) Patriarch Teoctist The Christmas ● A.N. Petcu Orthodox Mission in Transnistria (1941-1944) ● D. Deletant Romania and the Warsaw Pact ● V. Săhleanu 1989. Unpublished diary (V) ● I. Niculescu The National Theatre – 150 years ● M. Ioniță The Fialkowski coffee house ● I. Zănescu The Triumph Arch ● S. Alexandrescu Dictators of Romania (III) ● L. Tăranu The destiny of the diplomat Vasile Stoica ● L. Groza C. Argetoianu writes to Groza, the prime minister ● A. Popescu Secret war in Wien ● G. Filitti Letters from former days (IV) ● F. Nițu The dowry of Lady Sora ● I. Bulei A. Armbruster, the historian ● L. Cosovanu Romanian documents at Hoover Institution (XIV) ● G. Maksutovici The Independence of Albania (1912) seen from Bucharest ● I. Lăcustă In Bucharest, 50 years ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Le Patriarche Teoctist Noël orthodoxe ● A.N. Petcu La Mission orthodoxe de Transnistrie (1941-1944) ● D. Deletant La Roumanie et le Pacte de Varsovie ● V. Săhleanu 1989. Journal inédit (V) ● I. Niculescu Le Théâtre National à 150 ans ● M. Ioniță Le Café de Fialkowski ● I. Zănescu L'Arc de Triomphe ● S. Alexandrescu Les dictateurs de Roumanie (III) ● L. Tăranu Le destin du diplomate Vasile Stoica ● L. Groza C. Argetoianu écrit au premier ministre Groza ● A. Popescu La guerre secrète de Vienne ● G. Filitti Lettres d'autrefois (IV) ● F. Nițu La dot de damoiselle Sora ● I. Bulei L'historien A. Armbruster ● L. Cosovanu Documents roumains à Hoover Institution (XIV) ● G. Maksutovici L'indépendance de l'Albanie (1912) vue depuis la Roumanie ● I. Lăcustă À Bucarest il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Патриарх Теоктист Рождество ● А.Н. Петку Православная миссия в Транснистрия (1941-1944) ● Д. Делетант Румыния и Варшавский Договор ● В. Сăхляну 1989г. Неопубликованный дневник (V) ● И. Николеску Национальному Театру – 150 лет ● М. Ионитэ Кафе Фялковский ● И. Зăнеску Триумфальная Арка ● С. Александреску Диктаторы Румынии (III) ● Л. Цăрану Судьба дипломата Василе Стойки ● Л. Гроза К.Арджетоияну пишет премьер-министру Грозе ● А. Попеску Секретная война в Вене ● Дж. Филитти Письма других времён (IV) ● Ф. Ницу Приданое жупаницы Соры ● И. Булей Историк А. Армбрустер ● Л. Косовану Румынские документы в Институте Гувера (XIV) ● Г. Макусович Независимость Албании (1912г.), видимая из Румынии ● И. Лăкустэ В Бухаресте 50 лет назад

INHALT (Rumänische Geschichte) Der Patriarch Teoctist Orthodoxe Weihnachten ● A.N. Petcu Die Orthodoxe Mission in Transnistrien (1941-1944) ● D. Deletant Rumänien und der Warschauer Pakt ● V. Săhleanu 1989. Unbekanntes Tagebuch (V) ● I. Niculescu Das Nationaltheater – 150 Jahre ● M. Ioniță Café Fialkowski ● I. Zănescu Der Triumphbogen ● S. Alexandrescu Rumäniens Diktatoren (III) ● L. Tăranu Das Schicksal des Diplomaten Vasile Stoica ● L. Groza C. Argetoianu richtet ein Schreiben an Premierminister Groza ● A. Popescu Geheimkrieg in Wien ● G. Filitti Briefe aus anderer Zeit (IV) ● F. Nițu Die Mitgift des Mägdlein Sora ● I. Bulei Der Historiker A. Armbruster ● L. Cosovanu Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (XIV) ● G. Maksutovici Albaniens Unabhängigkeit (1912) von Rumänien aus betrachtet ● I. Lăcustă In Bukarest vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) Patriarca Teoctist La Navidad ● A.N. Petcu La misión ortodoxa de Transnistria (1941-1944) ● D. Deletant Rumanía y el Tratado de Varsovia ● V. Săhleanu 1989. Diario inédito (V) ● I. Niculescu El Teatro Nacional – 150 años ● M. Ioniță El Café Fialkowski ● I. Zănescu El Arco de Triunfo ● S. Alexandrescu Los dictadores de Rumanía (III) ● L. Tăranu El destino del diplomático Vasile Stoica ● L. Groza C. Argetoianu escribe al primer ministro Groza ● A. Popescu Guerra secreta en Viena ● G. Filitti Cartas de antaño (IV) ● F. Nițu El dote de la señorita Sora ● I. Bulei El historiador A. Armbruster ● L. Cosovanu Documentos rumanos en Hoover Institution (XIV) ● G. Maksutovici La independencia de Albania (1912) vista desde Rumanía ● I. Lăcustă En Bucarest, hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

ABONNEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-21-222.64.07 sau 222.64.39

Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (țări europene);

90 dolari U.S.A. (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 15 000

